

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΜΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Κρίσεις: Η εξέλιξη του κατώτατου μισθού και της ανεργίας
στην ελληνική αγορά εργασίας.**

Άγγελος Ντούντας

Επιβλέπων: Κωνσταντίνος Καραμανής

Καθηγητής, Μέλος ΔΕΠ

Άρτα, Ιούνιος 2024

**Crises: The evolution of the minimum wage and
unemployment in the Greek labor market**

Εγκρίθηκε από τριμελή εξεταστική επιτροπή

Άρτα, Ιούνιος 2024

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1. Επιβλέπων καθηγητής

Κωνσταντίνος Καραμανής,

Καθηγητής

2. Μέλος επιτροπής

Ειρήνη Τριάρχη,

Λέκτορας

3. Μέλος επιτροπής

Γεώργιος Κόλιας,

Επίκουρος Καθηγητής

© Ντούντας, Άγγελος, 2024.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Δήλωση μη λογοκλοπής

Δηλώνω υπεύθυνα και γνωρίζοντας τις κυρώσεις του Ν. 2121/1993 περί Πνευματικής Ιδιοκτησίας, ότι η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία είναι εκ ολοκλήρου αποτέλεσμα δικής μου ερευνητικής εργασίας, δεν αποτελεί προϊόν αντιγραφής ούτε προέρχεται από ανάθεση σε τρίτους. Όλες οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν (κάθε είδους, μορφής και προέλευσης) για τη συγγραφή της περιλαμβάνονται στη βιβλιογραφία.

Ντούντας, Άγγελος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Κωνσταντίνο Καραμάνη για την ευκαιρία να συνεργαστούμε. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για τον χρόνο που δεν διέθεσα μαζί τους ώστε να μπορέσω να ολοκληρώσω τον κύκλο του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο κατώτατος μισθός εφαρμόζεται στην ελληνική αγορά εργασίας όπως και σε άλλες χώρες ανά τον κόσμο με σκοπό την μείωση των μισθολογικών ανισοτήτων. Η εφαρμογή αυτή είναι αντικείμενο συζήτησης πολλών οικονομολόγων. Στην βιβλιογραφία αναφέρεται πως η μεταβολή του κατώτατου μισθού έχει άμεσο αντίκτυπο στην απασχόληση και την ανεργία.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εντοπίσει την σχέση μεταξύ του κατώτατου μισθού και της ανεργίας στην ελληνική αγορά εργασίας σε μια χρονική περίοδο στην οποία επηρεάστηκε από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 καθώς και την υγειονομική κρίση του 2020. Για την εξαγωγή συμπερασμάτων, αντλήθηκαν δεδομένα που αφορούσαν την απασχόληση και την ανεργία από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Ελληνική Στατιστική Αρχή). Η έρευνα εντόπισε ότι δεν υπάρχει άμεση συσχέτιση των μεταβολών του κατώτατου μισθού με την ανεργία. Αν υπάρχει κάποια μικρή συσχέτιση παρουσιάζεται με χρονική υστέρηση τουλάχιστον 1,5 έτους και ίσως θα έπρεπε να μελετηθούν άλλοι μακροοικονομικοί δείκτες που παρουσιάζουν περισσότερη τάση σε σχέση με τον κατώτατο μισθό.

Λέξεις-κλειδιά: Κατώτατος Μισθός, Ανεργία, Απασχόληση, Οικονομική κρίση, Covid-19.

ABSTRACT

The minimum wage is applied in the Greek labor market, as in other countries worldwide, with the aim of reducing wage inequalities. This application is the subject of discussion among many economists. The literature indicates that changes in the minimum wage have a direct impact on employment and unemployment.

The purpose of this study is to identify the relationship between the minimum wage and unemployment in the Greek labor market during a period influenced by the global economic crisis of 2008 as well as the health crisis of 2020. To draw conclusions, data were utilized regarding employment and unemployment from EL.STAT. (Hellenic Statistical Authority). The research found that there is no direct correlation between changes in the minimum wage and unemployment. If there is any small correlation, it appears with a time lag of at least 1.5 years. Perhaps should be studied other macroeconomic indicators that exhibit more alignment with unemployment than the minimum wage.

Keywords: Minimum Wage, Unemployment, Employment, Economic crisis, Covid-19.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
ABSTRACT	8
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	11
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	12
ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ	14
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	17
1 Θεωρητική Προσέγγιση της Αγοράς Εργασίας.....	18
1.1 Εργατικός μισθός.....	18
1.2 Απασχόληση	19
1.2.1 Προσφορά Εργασίας	19
1.2.2 Ζήτηση Εργασίας	22
1.3 Η Λειτουργία της Αγορά Εργασίας	24
1.4 Θεσμικοί Παράγοντες.....	26
1.4.1 Οι Εργατικές Ενώσεις	26
1.4.2 Το Κράτος	28
1.5 Κατώτατος Μισθός.....	29
1.6 Ανεργία και Ατέλεια Αγορών.....	33
2 Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση	41
2.1 Η Αρχή της Κρίσης από τις ΗΠΑ.....	41
2.2 Από την Χρηματοοικονομική Κρίση στην Πραγματική Οικονομία	44
2.3 Από την Ύφεση στις ΗΠΑ στην Παγκόσμια Ύφεση	46
2.4 Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και η Ελληνική Οικονομία	48
2.5 Η Κρίση στο Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα	50

2.6	Τα Ελληνικά Δημόσια Οικονομικά	52
2.7	Η Ελληνική Αγορά Εργασίας πριν την Οικονομική Κρίση.....	58
3	Η Παγκόσμια Υγειονομική Κρίση Covid -19	60
3.1	Η Αρχή της Παγκόσμιας Υγειονομικής Κρίσης.....	60
3.2	Η Υγειονομική Κρίση Covid -19 στην Ελλάδα.....	64
3.3	Η Ετοιμότητα της Ελλάδας για την Διαχείριση Επιδημικών Κρίσεων	66
3.4	Οι Επιπτώσεις του Covid-19 στην Οικονομία.....	68
3.5	Covid-19 και η Ελληνική Αγορά Εργασίας.....	70
4	Διεθνής Έρευνα Σχετικά με τον Κατώτατο Μισθό και την Ανεργία	73
5	Αποτελέσματα.....	91
6	Συμπεράσματα	99
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	102

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1: Κατώτατος μισθός από το 2008-2023.	31
Πίνακας 2.1: ΑΕΠ ΗΠΑ σε δις δολάρια.	45
Πίνακας 2.2: Παγκόσμιο ΑΕΠ σε δις δολάρια.	47
Πίνακας 2.3: ΑΕΠ Ελλάδας 2000-2015.	52
Πίνακας 2.4: Έλλειμμα - Πλεόνασμα Γενικής Κυβέρνησης 2006-2022.	54
Πίνακας 4.1: Βιβλιογραφική σύνοψη εργασιών που σχετίζονται με τον κατώτατο μισθό και την ανεργία.	86
Πίνακας 5.1: Καθαρές μεταναστευτικές ροές της Ελλάδος 2008-2022.	98

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1.1: Ατομική και συνολική καμπύλη προσφοράς εργασίας.	21
Διάγραμμα 1.2: Μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς εργασίας.	21
Διάγραμμα 1.3: Ατομική και συνολική καμπύλη ζήτησης εργασίας.	23
Διάγραμμα 1.4: Μετακίνηση και μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης εργασίας.	24
Διάγραμμα 1.5: Ισορροπία στην αγορά εργασίας.	25
Διάγραμμα 1.6: Αντιφατικότητα των στόχων των εργατικών σωματείων.	27
Διάγραμμα 1.7: Δομή εργατικών σωματείων.	28
Διάγραμμα 1.8: Ροές στην αγορά εργασίας.	34
Διάγραμμα 1.9: Επιπτώσεις κατώτατου μισθού σε πλήρως ανταγωνιστική αγορά.	36
Διάγραμμα 1.10: Επιπτώσεις κατώτατου μισθού σε μονοφωνιακή αγορά.	37
Διάγραμμα 1.11: Διαρθρωτική ανεργία και πολιτική εργατικών σωματείων.	38
Διάγραμμα 2.1: ΑΕΠ ΗΠΑ σε δις δολάρια.	46
Διάγραμμα 2.2: Παγκόσμιο ΑΕΠ σε δις δολάρια.	47
Διάγραμμα 2.3: ΑΕΠ Ελλάδα 2000-2015.	53
Διάγραμμα 2.4: Ποσοστό ελλείματος/ πλεονάσματος σε σχέση με το ΑΕΠ 2006-2022.	55
Διάγραμμα 2.5: Χρέος και ποσοστό χρέους ως προς το ΑΕΠ.	56
Διάγραμμα 2.6: Απόδοση ομολόγων δημοσίου 10 ετών (%).	56
Διάγραμμα 2.7: Ποσοστά απασχόλησης του πληθυσμού άνω των 15 ετών για διάφορες χώρες. ...	59
Διάγραμμα 3.1: Παγκόσμιο ΑΕΠ.	63
Διάγραμμα 3.2: Η Επιδημία Covid-19 στην Ελλάδα.	66
Διάγραμμα 3.3: ΑΕΠ Ελλάδα 2015-2023.	69
Διάγραμμα 3.4: Ποσοστό ατόμων που απώλεσαν την εργασία τους από την έναρξη της πανδημίας μέχρι και τον Απρίλιο του 2020.	70
Διάγραμμα 5.1: Η εξέλιξη του βασικού μισθού στην Ελλάδα.	92
Διάγραμμα 5.2: Απασχολούμενοι και ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα.	93
Διάγραμμα 5.3: Κατώτατος μισθός και ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα.	94

Διάγραμμα 5.4: Ποσοστό ανεργίας νέων στην Ελλάδα.....	95
Διάγραμμα 5.5: Κατώτατος μισθός και ποσοστό ανεργίας νέων στην Ελλάδα.....	96
Διάγραμμα 5.6: Καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα.	97
Διάγραμμα 5.7: ΑΕΠ και αντίστροφο ποσοστό ανεργίας 2008-2023.....	98

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΓΣΕΒΕΕ	Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας
ΓΣΕΕ	Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδας
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο
ΔΥΠΑ	Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης
ΕΓΣΣΕ	Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΙΕΑΔ	Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
ΕΛ.ΣΤΑΤ.	Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΕΕ	Ελληνική Συνομοσπονδία Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας
ΕΣΥ	Εθνικό Σύστημα Υγείας
ΕΦΚΑ	Ενιαίο Ταμείο Κοινωνικής Ασφάλισης
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΚΑ	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ	Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της ΓΣΕΒΕΕ
ΙΝΕ-ΓΣΕΕ	Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ

INEMY-ΕΣΕΕ	Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών της ΕΣΕΕ
IOBE	Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών
ΜΕΘ	Μονάδα Εντατικής Θεραπείας
ΚΕΠΕ	Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών
ΜΜΜ	Μέρα Μαζικής Μεταφοράς
ΟΑΕΔ	Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού
ΟΜΕΔ	Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΣΒΕ	Σύνδεσμος Βιομηχανιών Ελλάδος
ΣΕΒ	Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών
ΣΕΤΕ	Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
AIG	American International Group
CCDC	Chinese Center for Disease Control and Prevention (Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων της Κίνας)
CPS	Current Population Survey (Έρευνα Τρέχοντος Πληθυσμού)
DID	Difference-in-Differences (Στατιστική τεχνική που χρησιμοποιείται στην οικονομετρία και την ποσοτική έρευνα)
ICTV	International Committee on Taxonomy of Viruses (Διεθνή Επιτροπή και Ταξινόμησης Ιών)
INSETE	Ινστιτούτο του ΣΕΤΕ

SIV	Structured Investment Vehicle (Δομημένο Επενδυτικό Όχημα)
WHO	World Health Organization (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με τον όρο κατώτατο μισθό εννοούμε την ελάχιστη αμοιβή που μπορεί να λάβει ο εργαζόμενος για την προσφορά της εργασίας του. Ο κατώτατος μισθός είναι ένα μέτρο που εφαρμόζεται από τις κυβερνήσεις διότι μειώνει την φτώχεια και αυξάνει το βιοτικό επίπεδο στηρίζοντας τους χαμηλόμισθους, μειώνει την ανισότητα στους εργαζομένους και αυξάνει την παραγωγικότητα διορθώνοντας ατέλειες από μονοπωλιακές πρακτικές ή έλλειψης πληροφόρησης.

Οποιοδήποτε άτομο είναι ικανό για εργασία και επιθυμεί να εργαστεί, ανήκει στο εργατικό δυναμικό της χώρας. Τα άτομα που αναζητούν αλλά δεν μπορούν να βρουν εργασία θεωρούνται άνεργοι. Το ποσοστό ανεργίας προκύπτει αν διαιρέσουμε το σύνολο των ανέργων προς το εργατικό δυναμικό. Στην βιβλιογραφία αναφέρεται πως η μεταβολή του κατώτατου μισθού έχει άμεσο αντίκτυπο στην απασχόληση και την ανεργία.

Στη ελληνική αγορά εργασίας τα τελευταία 15 χρόνια περίπου εφαρμόστηκαν πολλές μεταρρυθμίσεις, μεταξύ αυτών και η μείωση του κατώτατου μισθού, απόρροια των μνημονιακών δεσμεύσεων κατά της περιόδου της οικονομικής κρίσης του 2008 καθώς και πληθώρα μέτρων στήριξης κατά την υγειονομική κρίση Covid-19 του 2020.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να αναλυθεί ο αντίκτυπος του κατώτατου μισθού στην απασχόληση και την ανεργία κατά την περίοδο των κρίσεων στην ελληνική αγορά εργασίας. Για τον σκοπό αυτό γίνεται θεωρητική αναφορά στις παραμέτρους που συντελούν στον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει ο κατώτατος μισθός την ανεργία. Στην συνέχεια αναλύεται ο αντίκτυπος των κρίσεων στην οικονομία και στην αγορά εργασίας και καταλήγουμε στο εάν ο κατώτατος μισθός παρουσιάζει συσχέτιση με την ανεργία καθώς και σε άλλους μακροοικονομικούς παράγοντες που πιθανόν να σχετίζονται με την ανεργία.

1 Θεωρητική Προσέγγιση της Αγοράς Εργασίας

1.1 Εργατικός μισθός

Στην σύγχρονη κοινωνία το άτομο μπορεί να παρέχει, με ελεύθερη βούληση, την εργασία του σε όποιον αυτό επιλέξει με αντάλλαγμα αμοιβή χρηματική ή μη (W). Η αμοιβή αυτή ονομάζεται εργατικός μισθός και προσφέρεται από τον εκάστοτε εργοδότη για μία μονάδα εργασίας (L).

Το εισόδημα του ατόμου που προέρχεται από την εργασία του υπολογίζεται ως το γινόμενο του εργατικού του μισθού W επί τις μονάδες εργασίας L που προσφέρει ($W*L$). Η ποσότητα εργασίας που προσφέρεται από τον εργαζόμενο έναντι αμοιβής μπορεί να μετρηθεί σε ώρες, μέρες και μήνες. Επίσης η αμοιβή μπορεί να είναι αποτέλεσμα της παραγωγικότητας π.χ. αμοιβή με το κομμάτι ή αμοιβή με ποσοστό επί των πωλήσεων.

Για το σύνολο των εργαζομένων το εισόδημα που προέρχεται από την εργασία τους είναι το μοναδικό ή καλύπτει το μεγαλύτερο ποσοστό του συνολικού εισοδήματος τους. Ο εργαζόμενος μπορεί να αυξήσει ή να μειώσει το εισόδημα του από την εργασία μεταβάλλοντας κατά βούληση (στα νόμιμα πλαίσια φυσικά που έχουν θεσπιστεί από τα νομοθετικά όργανα για την προστασία της εργασίας) την μονάδα εργασίας L που προσφέρει ως αποτέλεσμα του γινομένου $W*L$.

Κατά την νεοκλασική προσέγγιση ο εργατικός μισθός καθορίζεται από την αγορά εργασίας μέσα από την λειτουργία του μηχανισμού της προσφοράς και της ζήτησης. Επομένως ο εργαζόμενος δεν μπορεί να επηρεάσει βραχυπρόθεσμα το ύψος της αμοιβής W παρά μόνο μακροπρόθεσμα επενδύοντας σε θεωρητική ή τεχνική εκπαίδευση αποκτώντας γνώσεις και δεξιότητες. Σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού θεωρούνται δεδομένα ότι οι εργαζόμενοι και οι επιχειρήσεις μπορούν ελεύθερα να εισέρχονται και να εξέρχονται στην αγορά εργασίας, έχουν πλήρη πληροφόρηση και ο εργατικός μισθός μεταβάλλεται ελεύθερα ανάλογα με τις συνθήκες της αγοράς (Λιανός, 2017).

1.2 Απασχόληση

Με τον όρο εργασία εννοούμε κάθε πνευματική ή σωματική προσπάθεια του ανθρώπου με σκοπό την παραγωγή ενός οικονομικού αγαθού. Ο εργαζόμενος παρέχει την εργασία του έναντι αμοιβής αλλά παραμένει κύριος του εαυτού του.

Αντίστοιχα ο εργοδότης ζητάει εργασία και πληρώνει αμοιβή για αυτή αλλά δεν μπορεί να αγοράσει αυτόν που παρέχει την εργασία αλλά μόνο την εργασία που προσφέρει.

Το σημείο στο οποίο έρχονται σε επαφή ο εργαζόμενος με τον εργοδότη, δηλαδή η προσφορά εργασίας με την ζήτηση εργασίας, ονομάζεται αγορά εργασίας και μπορεί να είναι οποιοσδήποτε τόπος ή χώρος ή μέσο (Λιανός, 2017).

1.2.1 Προσφορά Εργασίας

Η προσφορά εργασίας από του εργαζομένους σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο εξαρτάται από:

- Το μέγεθος του πληθυσμού.

Είναι κατανοητό πως όσο μεγαλύτερο είναι το μέγεθος του πληθυσμού τόσο μεγαλύτερη θα είναι η προσφορά εργασίας (Λιανός, 2017).

- Το ποσοστό που συμμετέχει ο πληθυσμός στο εργατικό δυναμικό.

Το σύνολο του πληθυσμού μιας χώρας εκτός των ατόμων που είναι κάτω από 15 ετών και των ατόμων που δεν είναι ικανά να εργαστούν ονομάζεται δυνητικό εργατικό δυναμικό. Από το δυνητικό εργατικό δυναμικό τα άτομα που είναι ενεργά οικονομικά, δηλαδή είτε απασχολούνται είτε αναζητούν ενεργά εργασία, αποτελούν το πραγματικό εργατικό δυναμικό. Το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό ισούται με τον λόγο του πραγματικού εργατικού δυναμικού προς το δυνητικό εργατικό προσωπικό επί 100 (McConnell, 2022).

- Την ένταση της εργασίας.

Η ποιότητα της εργασίας που προσφέρεται από τους εργαζομένους ποικίλει μεταξύ τους. Αυτό οφείλεται σε πολλούς παράγοντες όπως η ηλικία, η εκπαίδευση, η

τεχνική κατάρτιση, η εμπειρία, η φυσική και η ψυχολογική κατάσταση του εργαζομένου. Εργασία υψηλότερης ποιότητας σημαίνει υψηλότερη παραγωγικότητα (Λιανός, 2017).

- Την ποσότητα της προσφερόμενης εργασίας από τον κάθε εργαζόμενο.

Η ποσότητα εργασίας που προσφέρεται από κάθε εργαζόμενο εξαρτάται κατά βάση από οικονομικούς και θεσμικούς παράγοντες.

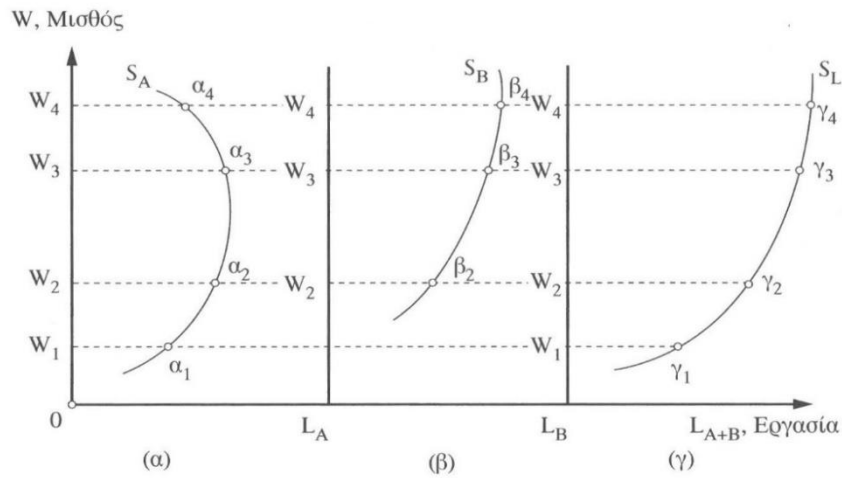
Οι κυριότεροι οικονομικοί είναι ο εργατικός μισθός, τα εισοδήματα εκτός εργασίας (ενοίκια, τόκοι, μερίσματα, επιδόματα) και από τις συνθήκες εργασίας. Υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της προσφοράς εργασίας και των συνθηκών εργασίας και τον εργατικό μισθό, και αρνητική με τα εισοδήματα εκτός εργασίας.

Συνήθως η αγορά εργασίας λειτουργεί εντός κανόνων που έχουν οριστεί από τους θεσμούς. Το πιο σημαντικό είναι το ωράριο εργασίας το οποίο θέτει όρια στην ημερήσια και μηνιαία απασχόληση. Άλλα είναι η υποχρεωτική εκπαίδευση και η στράτευση τα οποία δεν επιτρέπουν στα άτομα να εργαστούν για κάποιο χρονικό διάστημα, οι άδειες ασκήσεως επαγγέλματος μη επιτρέποντας σε κάποιους να εισέλθουν στην αγορά κ.α.

Από εμπειρικά δεδομένα έχει παρατηρηθεί πως υπάρχει θετική σχέση μεταξύ της μεταβολής του εργατικού μισθού και της προσφοράς εργασίας αρχικά, όμως στην συνέχεια αυτή σχέση γίνεται αρνητική όπως βλέπουμε και στο διάγραμμα 1.1 (α).

Η καμπύλη του διαγράμματος 1.1 (α) είναι η ατομική προσφορά εργασίας. Αν αθροίσουμε οριζόντια όλες τις ατομικές καμπύλες προσφοράς εργασίας S_A+S_B καταλήγουμε στην συνολική καμπύλη προσφοράς εργασίας S_L στο διάγραμμα 1.1 (γ). Η συνολική καμπύλη προσφοράς εργασίας μας παρουσιάζει την σχέση μεταξύ της ποσότητας ωρών εργασίας και του εργατικού μισθού και έχει θετική κλίση. Αν όμως ο αριθμός των εργαζομένων παραμένει σταθερός η περεταίρω αύξηση του μισθού μπορεί από ένα σημείο και μετά να προκαλέσει αρνητική κλίση στην συνολική καμπύλη προσφοράς εργασίας (Λιανός, 2017).

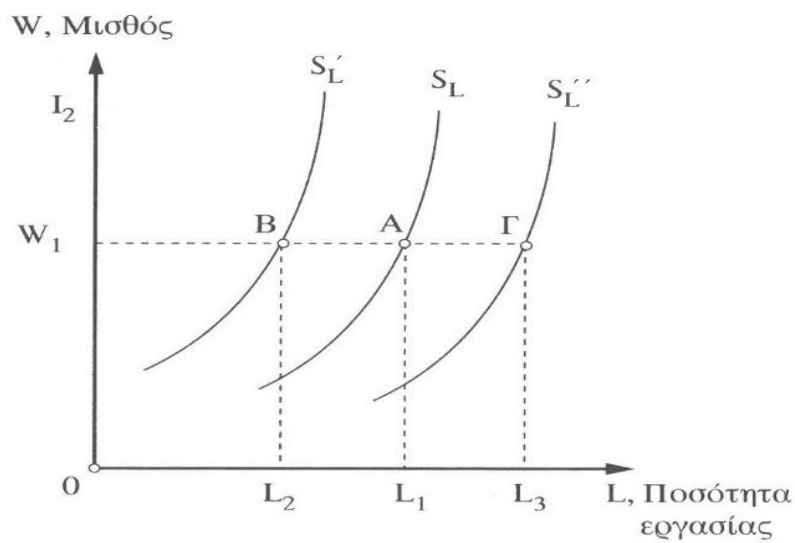
Διάγραμμα 1.1: Ατομική και συνολική καμπύλη προσφοράς εργασίας.

Πηγή: Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.- Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.

Η μεταβολή του μισθού μεταβάλλει την ποσότητα εργασίας που προσφέρεται και αυτό εμφανίζεται σαν μετακίνηση πάνω στην καμπύλη προσφοράς. Αν όμως μεταβληθούν οι υπόλοιποι προσδιοριστικοί παράγοντες της προσφοράς εργασίας (μέγεθος πληθυσμού, ένταση εργασίας, ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, ατομική προσφορά εργασίας) γίνεται μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς (Λιανός, 2017).

Διάγραμμα 1.2: Μετατόπιση της καμπύλης προσφοράς εργασίας.

Πηγή: Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.- Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.

1.2.2 Ζήτηση Εργασίας

Η εργασία που προσφέρει ο εργαζόμενος είναι ένας παραγωγικός συντελεστής ο οποίος χρησιμοποιείται παράλληλα με άλλους παραγωγικούς συντελεστές ώστε να παραχθούν προϊόντα και υπηρεσίες τα οποία πωλούνται στην αγορά. Επομένως η ζήτηση εργασίας προέρχεται από τις επιχειρήσεις οι οποίες έχουν σκοπό την μεγιστοποίηση του κέρδους τους μέσα από την παραγωγή και διάθεση αυτών των προϊόντων και υπηρεσιών (Λιανός, 2017).

Η ζήτηση εργασίας εξαρτάται:

- Από την τεχνολογία παραγωγής.
- Από τις συνθήκες που υπάρχουν στην αγορά προϊόντος.
- Από την ποσότητα των υπολοίπων συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιούνται μαζί με την εργασία.
- Το κόστος των άλλων συντελεστών παραγωγής.

Όπως αναφέραμε και παραπάνω σκοπός της κάθε επιχείρησης είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους. Αυτό επιτυγχάνεται προσδιορίζοντας το άριστο σημείο παραγωγής, σε συνδυασμό με την ποσότητα των παραγωγικών συντελεστών που αντιστοιχούν σε αυτό το άριστο σημείο.

Από την θεωρία της παραγωγής γνωρίζουμε ότι η συνάρτηση παραγωγής μας δείχνει την μέγιστη ποσότητα που μπορούμε να παράγουμε από κάθε δυνατό συνδυασμό των παραγωγικών συντελεστών. Στην βραχυχρόνιο περίοδο γνωρίζουμε επίσης, πως ο μοναδικός συντελεστής παραγωγής που είναι μεταβλητός είναι η εργασία. Η συνάρτηση παραγωγής βραχυχρόνια είναι (Λιανός, 2017):

$$Q=f(L, \bar{K}, \bar{T})=f(L)$$

Όπου:

L= η ποσότητα του παραγωγικού συντελεστή εργασία

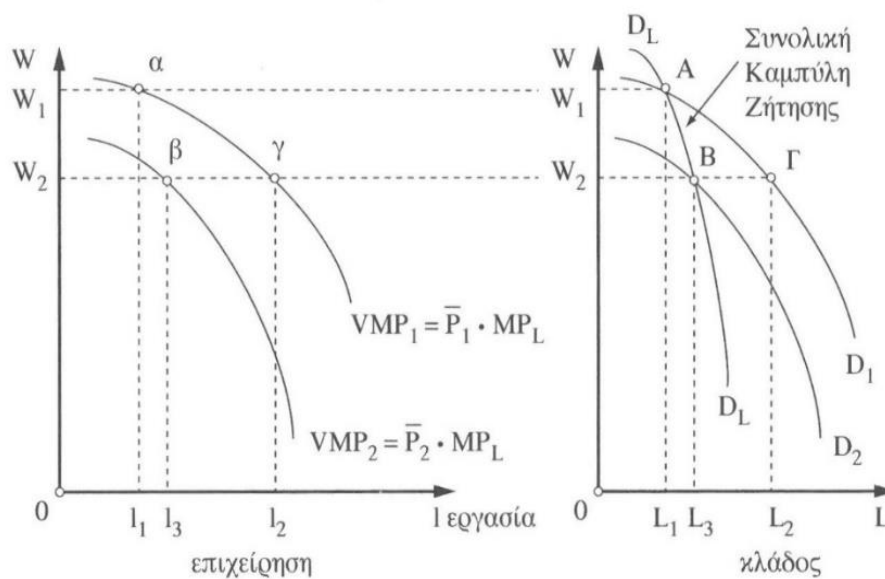
K= η ποσότητα του παραγωγικού συντελεστή κεφάλαιο (σταθερό)

T= η τεχνολογία παραγωγής (σταθερή)

Άρα η μεταβολή της παραγωγής μπορεί να γίνει μόνο με την μεταβολή του παραγωγικού συντελεστή εργασίας.

Η καμπύλη ζήτησης εργασίας έχει πάντα αρνητική κλίση και παρουσιάζεται στο διάγραμμα 1.3 η ατομική και η συνολική καμπύλη ζήτησης εργασίας σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού στην βραχυχρόνια περίοδο.

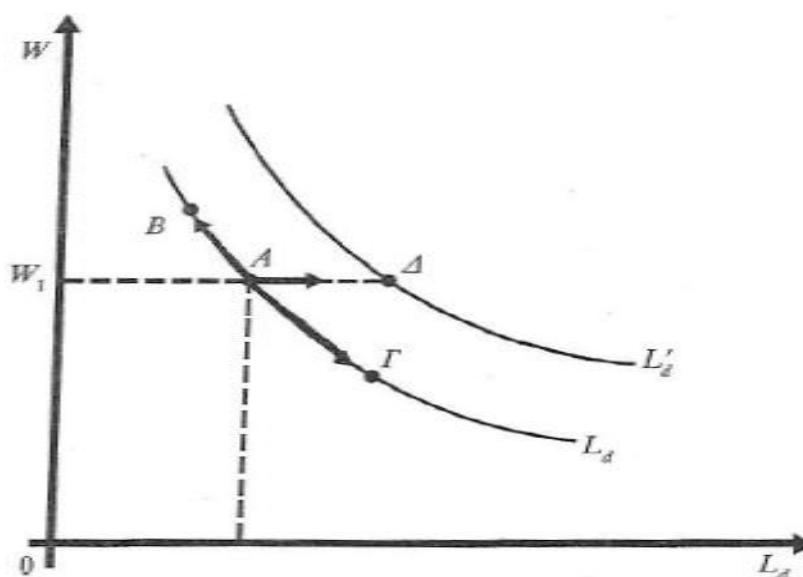
Διάγραμμα 1.3: Ατομική και συνολική καμπύλη ζήτησης εργασίας.

Πηγή: Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.- Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.

Αντίστοιχα με την προσφορά εργασίας η μεταβολή του μισθού μεταβάλλει την ζητούμενη ποσότητα εργασίας και εμφανίζεται σαν μετακίνηση πάνω στην καμπύλη ζήτησης. Αν όμως μεταβληθούν οι υπόλοιποι προσδιοριστικοί παράγοντες της ζήτησης εργασίας (τεχνολογία παραγωγής, ποσότητα των υπολοίπων συντελεστών παραγωγής, κόστος των άλλων συντελεστών παραγωγής, συνθήκες που υπάρχουν στην αγορά προϊόντος) γίνεται μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης (Λιανός, 2017).

Διάγραμμα 1.4: Μετακίνηση και μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης εργασίας.

Πηγή: Διδακτέα Ύλη ΠΜΣ «Διοίκηση Επιχειρήσεων Και Οργανισμών» 2022-2023, Καραμάνης Κωνσταντίνος.

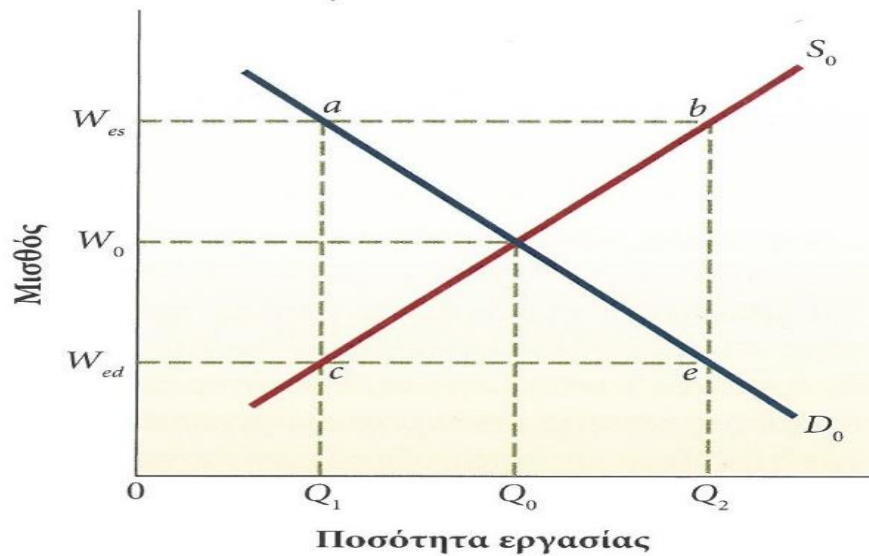
1.3 Η Λειτουργία της Αγοράς Εργασίας

Στην αγορά εργασίας οι δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας δεν λειτουργούν ανεξάρτητα αλλά ανάλογα με την συμπεριφορά τους προσδιορίζονται ο εργατικός μισθός και το επίπεδο απασχόλησης. Ο μηχανισμός προσδιορισμού παραμένει ίδιος σε όλες τις μορφές αγοράς αλλά διαφέρει το σημείο ισορροπίας.

Σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας οι επιχειρήσεις είναι δέκτες των τιμών των προϊόντων και του εργατικού μισθού και αντίστοιχα ο εργαζόμενος του εργατικού μισθού (Λιανός, 2017).

Στο διάγραμμα 1.5 υπάρχει ισορροπία στην αγορά εργασίας διότι η ποσότητα εργασίας που προσφέρεται από τους εργαζομένους Q_0 για μισθό W_0 ισούται με την ποσότητα εργασίας που ζητούν οι επιχειρήσεις. Σε οποιοδήποτε άλλο σημείο της καμπύλης ζήτησης D_0 ή της καμπύλης προσφοράς S_0 υπάρχει ανισορροπία με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πλεονάσματα ή ελλείματα στην αγορά (McConnell, 2022).

Διάγραμμα 1.5: Ισορροπία στην αγορά εργασίας.

Πηγή: Τα Οικονομικά της Εργασίας, Μια σύγχρονη προσέγγιση, Campbell R. McConnell-Stanley L. Brue-David A. Macpherson, Εκδόσεις Τζόλα, 2022.

Για παράδειγμα στο διάγραμμα 1.5 αν ο εργατικός μισθός αυξηθεί για κάποιο λόγο στο W_{es} τότε οι επιχειρήσεις θα μειώσουν την ζήτηση για εργασία στο Q_1 διότι για να επιτύχουν το μέγιστο κέρδος πρέπει να μειώσουν στον παραγωγικό συντελεστή εργασία. Αντίστοιχα με την αύξηση του εργατικού μισθού εισέρχονται περισσότεροι εργαζόμενοι στην αγορά εργασίας με αποτέλεσμα η προσφορά εργασίας να αυξηθεί στο Q_2 . Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να υπάρχει πλεόνασμα εργατικού δυναμικού, δηλαδή ανεργία, της τάξης μεταξύ των σημείων b και a . Αντίστροφα τώρα αν μειωθεί ο εργατικός μισθός στο W_{ed} τότε οι επιχειρήσεις θα αυξήσουν την ζήτηση για εργασία στο Q_2 ώστε να επωφεληθούν από την μείωση του κόστους του παραγωγικού συντελεστή εργασία. Αντίστοιχα με την μείωση του εργατικού μισθού εξέρχονται εργαζόμενοι από την αγορά εργασίας με αποτέλεσμα η προσφορά εργασίας να μειωθεί στο Q_1 . Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να υπάρχει έλλειμα εργατικού δυναμικού μεταξύ των σημείων e και c (McConnell, 2022).

Και στις δύο περιπτώσεις σε συνθήκες ελεύθερης αγοράς χωρίς θεσμικούς περιορισμούς οι δυο δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης θα τείνουν προς το σημείο ισορροπίας και τον μισθό ισορροπίας W_0 και την ποσότητα απασχόλησης Q_0 (McConnell, 2022).

Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι:

- Τα ελλείματα και τα πλεονάσματα στην αγορά εργασίας εξαρτώνται από το ύψος του εργατικού μισθού.
- Ο εργατικός μισθός και η ποσότητα της εργασίας προσδιορίζονται αυτόματα από τις αντίθετες δυνάμεις της προσφοράς και της ζήτησης.
- Όταν οι αγορές βρίσκονται σε ισορροπία όσοι επιλέξουν να προσφέρουν εργασία στον μισθό ισορροπίας θα βρουν όλοι απασχόληση.

Είναι κατανοητό πως οι συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας είναι δύσκολο να ισχύσουν σε όλη την οικονομία και για μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά υπάρχουν περιπτώσεις με συγκεκριμένους κλάδους επαγγελμάτων ή σε διάφορες γεωγραφικές περιοχές που προσεγγίζονται αρκετά (Λιανός, 2017).

Τώρα σε συνθήκες μονοψωνίου στην αγορά εργασίας η επιχείρηση ή οι επιχειρήσεις που έχουν έρθει σε συνεννόηση για το ύψος του μισθού καθορίζουν το ύψος του εργατικού μισθού. Με αυτό τον τρόπο πετυχαίνουν το μέγιστο δυνατό κέρδος διατηρώντας όμως το μισθό και την απασχόληση σε χαμηλότερα επίπεδα σε σχέση με μια ανταγωνιστική αγορά. (McConnell, 2022)

1.4 Θεσμικοί Παράγοντες

Σε μια αγορά εργασίας έχουμε ήδη προαναφέρει συνοπτικά ότι υπάρχουν ορισμένοι θεσμικοί παράγοντες οι οποίοι δεν της επιτρέπουν να λειτουργεί ελεύθερα και ανταγωνιστικά.

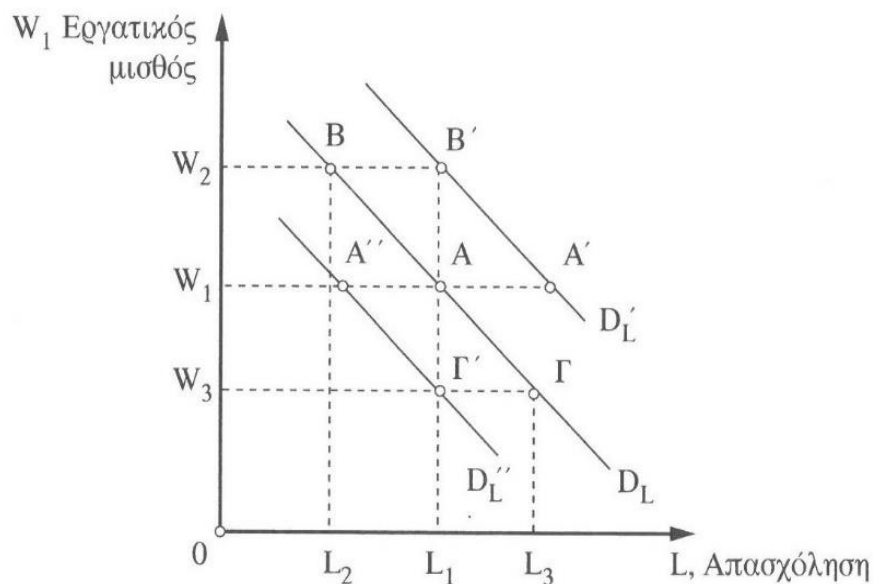
1.4.1 Οι Εργατικές Ενώσεις

Οι εργαζόμενοι για να μπορέσουν να επιτύχουν καλύτερους όρους εργασίας χρειάζονται πειθώ και επιχειρηματολογία με την εργοδοσία. Συνήθως αυτό δεν επιτυγχάνεται μεμονωμένα από τον κάθε εργαζόμενο για αυτό και προχωρούν στην δημιουργία εργατικών ενώσεων ώστε να αυξήσουν την δύναμη τους μέσω της συλλογικής εκπροσώπησης. Σκοπός των εργατικών ενώσεων είναι η προώθηση των κοινών συμφερόντων των μελών-εργαζομένων του και της βελτίωσης του οικονομικού επιπέδου τους. Ορισμένα από αυτά είναι η αύξηση του εργατικού μισθού, η εξασφάλιση της απασχόλησης, η βελτίωση των συνθηκών εργασίας, η προστασία των εργαζομένων κατά των αυθαιρεσιών της εργοδοσίας, η συμμετοχή στις διοικητικές αποφάσεις που

αφορούν τους εργαζομένους κ.α. Τρόποι επίτευξης των στόχων του είναι η πειθώ, η απειλή της απεργίας, η απεργία και η μείωση της παραγωγικότητας (Λιανός, 2017).

Στην προσπάθεια επίτευξης του αντικειμενικού στόχου των σωματείων που είναι η αύξηση του εργατικού μισθού έρχονται σε αντιδιαστολή με τον άλλο στόχο τους την εξασφάλιση του επιπέδου της απασχόλησης. Αυτό οφείλεται στην αρνητική κλίση που έχει η καμπύλη ζήτησης της εργασίας. Αν υποθέσουμε ότι η αγορά ισορροπεί στο σημείο A με μισθό W_1 και απασχόληση L_1 και τα σωματεία επιτύχουν αύξηση των αποδοχών στον μισθό W_2 τότε η απασχόληση μειώνεται στο L_2 . Άρα τα σωματεία πρέπει να επιλέξουν ανάμεσα στο ύψος του εργατικού μισθού και το επίπεδο απασχόλησης (Λιανός, 2017).

Διάγραμμα 1.6: Αντιφατικότητα των στόχων των εργατικών σωματείων.

Πηγή: Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.- Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.

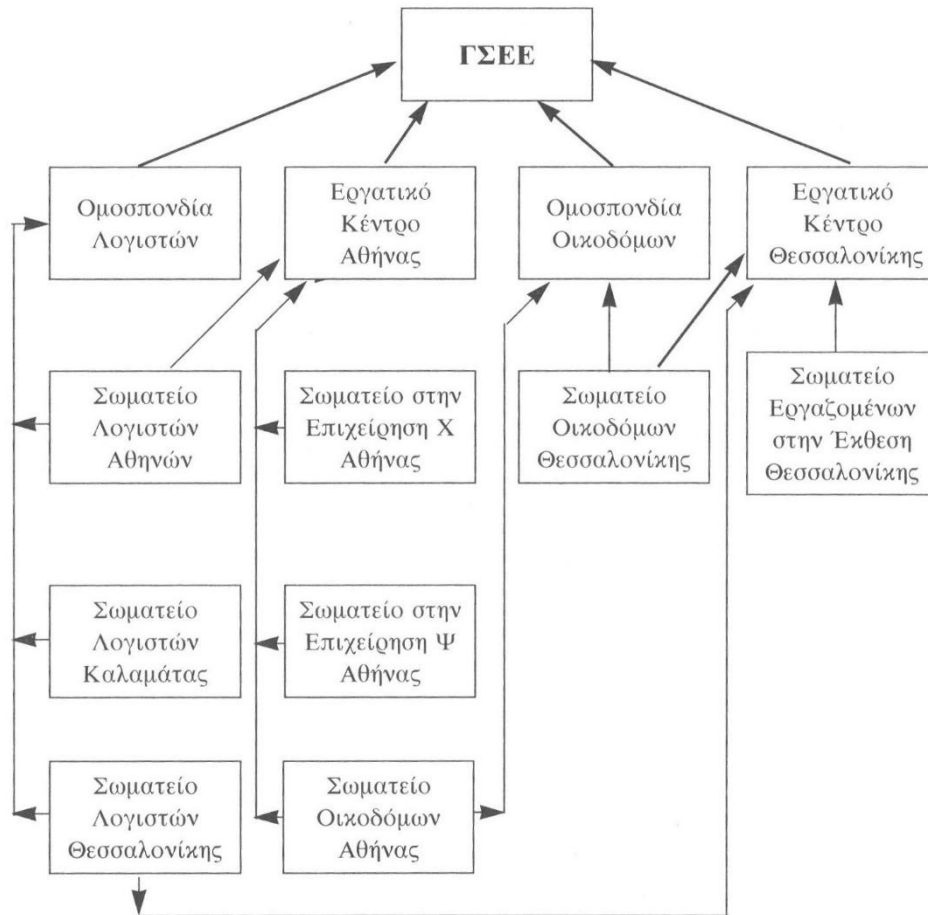
Στην Ελλάδα η δομή των συνδικαλιστικών οργάνων είναι η εξής:

- Πρωτοβάθμια Βαθμίδα Οργάνωσης: Δημιουργία εργατικών σωματείων του ίδιου κλάδου.
- Δευτεροβάθμια Βαθμίδα Οργάνωσης: Ένωση εργατικών σωματείων ίδιου κλάδου σε ομοσπονδίες ή ένωση εργατικών σωματείων που δραστηριοποιούνται στην ίδια περιοχή σε εργατικά κέντρα.

- Τριτοβάθμια Βαθμίδα Οργάνωσης: Δημιουργία συννομοσπονδιών με την ένωση των ομοσπονδιών ή των εργατικών κέντρων.

Στην Ελλάδα η μοναδική τριτοβάθμια ένωση είναι η ΓΣΕΕ (Γενική Συννομοσπονδία Εργατών Ελλάδας) και ιδρύθηκε στην Αθήνα το 1918 (Λιανός, 2017).

Διάγραμμα 1.7: Δομή εργατικών σωματείων.

Πηγή: Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.- Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.

1.4.2 Το Κράτος

Ανάμεσα στους στόχους που θέτει ένα κράτος είναι η οικονομική ευημερία και η επίτευξη πλήρους απασχόλησης του εργατικού δυναμικού. Για να το επιτύχει αυτό λαμβάνει μέτρα όπως τα όρια ηλικίας εισόδου και εξόδου στην αγορά εργασίας, η διάρκεια της ημερήσιας, εβδομαδιαίας και μηνιαίας απασχόλησης, η θέσπιση όρων πρόσληψης και απόλυσης εργαζομένων, οι συνθήκες εργασίας κ.α. Πέρα όμως από τις παραπάνω νομοθετικές παρεμβάσεις συχνά έχει και πιο ενεργό ρόλο στην αγορά

εργασίας με τον ορισμό του ύψους του κατώτατου εργατικού μισθού, με την δημιουργία τεχνικών σχολών, με την δημιουργία γραφείων εργασίας (ΔΥΠΑ) κ.α. Ο σκοπός των παραπάνω θεσμικών παραγόντων είναι να επιδιορθώσουν τις ατέλειες που προκαλούνται στην αγορά από την ελλιπή πληροφόρηση μεταξύ των εργαζομένων και των επιχειρήσεων, την αύξηση της ευημερίας των εργαζομένων και την αντιμετώπιση πολιτικών αστοχιών που επιτρέπουν σε ορισμένες μειοψηφικές ομάδες να επιβάλλουν κανόνες προς όφελος τους (Λιανός, 2017).

1.5 Κατώτατος Μισθός

Στην προσπάθεια του κράτους για την προστασία και την οικονομική ευημερία των εργαζομένων έχει θεσπίσει τον κατώτατο μισθό στην αγορά εργασίας. Με τον όρο κατώτατο μισθό εννοούμε την ελάχιστη ωριαία ή εβδομαδιαία ή μηνιαία αμοιβή που μπορεί να λάβει ο εργαζόμενος για την προσφορά της εργασίας του. Οι οικονομολόγοι γενικά διαφωνούν αν η επιβολή του κατώτατου μισθού έχει οφέλη για την οικονομία. Οι υποστηρικτές του κατώτατου μισθού υποστηρίζουν ότι μειώνει την φτώχεια και αυξάνει το βιοτικό επίπεδο στηρίζοντας τους χαμηλόμισθους (ανειδίκευτους εργάτες, νέους εργαζόμενους), μειώνει την ανισότητα στους εργαζομένους και αυξάνει την παραγωγικότητα διορθώνοντας ατέλειες από μονοπωλιακές πρακτικές ή έλλειψη πληροφόρησης. Οι επικριτές του όμως υποστηρίζουν ότι αυξάνει το κόστος παραγωγής και ότι δημιουργεί ατέλεια στην αγορά εργασίας με αποτέλεσμα την δημιουργία πλεονάσματος εργαζομένων, δηλαδή ανεργία. Πάρα τις ασυμφωνίες όμως ο κατώτατος μισθός έχει εφαρμογή στις περισσότερες χώρες παγκοσμίως γιατί έχει πολλαπλά κοινωνικά οφέλη όπως την εκπαίδευση των φτωχών στρωμάτων της κοινωνίας και την μείωση των επιδομάτων πρόνοιας (Λιανός, 2017).

Στην Ελλάδα ο κατώτατος μισθός, αν ανατρέξουμε στα αρχεία της Γ.Σ.Ε.Ε, εντοπίζεται το έτος 1975. Από το 1998 ο κατώτατος μισθός αυξανόταν συνεχώς έπειτα από διαβουλεύσεις μεταξύ των κοινωνικών εταίρων (συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών) μέχρι και την τελευταία απόφαση για την αύξηση του στις 1η Ιουλίου 2011. (ΕΓΣΣΕ, 1975-2021, Karamanis, 2018).

Από την 14η Φεβρουαρίου 2012, μέσα στα πλαίσια που επέβαλλε η οικονομική κρίση, αποφασίστηκε ο κατώτατος μισθός να ορίζεται με νόμο από την Ελληνική Βουλή. Την ίδια ημερομηνία αποφασίστηκε η περικοπή του κατώτατου μισθού κατά 22% για

τους εργαζομένους άνω των 25 ετών και 32% για τους εργαζομένους κάτω των 25 ετών. Την 1^η Φεβρουαρίου 2019, έπειτα από 7 χρονιά, αποφασίστηκε να γίνει ξανά αύξηση του κατώτατου μισθού. Η αύξηση αυτή ήταν ύψους 11% για τους εργαζόμενους άνω των 25 ετών και 27,21% για τους εργαζόμενους κάτω των 25 ετών. Αυτή η διαφορά υπάρχει γιατί καταργήθηκε ο υποκατώτατος μισθός που εφαρμόστηκε με την τελευταία προσαρμογή του κατώτατου μισθού. (ΕΓΣΣΕ, 1975-2021, Karamanis, 2018).

Από την ψήφιση του νόμου 4172/2013 θεσπίστηκε νέο σύστημα για τον ορισμό του ύψους του κατώτατου μισθού. Το ύψος του μισθού καθορίζεται έπειτα από ευρεία διαβούλευση στην οποία λαμβάνουν μέρος οι κάτωθι φορείς (άρθρο 103 του ν. 4172/2013 ΦΕΚ Α΄ 167):

- Τράπεζα της Ελλάδος
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.)
 - Δείκτης Μισθολογικού Κόστους
 - Διάρθρωση Μισθών ανά Κλάδο
- Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.)
- Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ)
- Οργανισμός Μεσολάβησης και Διαιτησίας (Ο.ΜΕ.Δ.)
- Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας και Ανθρώπινου Δυναμικού (Ε.Ι.Ε.Α.Δ.)
- Ινστιτούτο Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε. (ΙΝΕ-ΓΣΕΕ)
- Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων της Γ.Σ.Ε.Β.Ε.Ε. (ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ)
- Ινστιτούτο Εμπορίου και Υπηρεσιών της Ε.Σ.Ε.Ε.(ΙΝΕΜΥ-ΕΣΕΕ)
- Ινστιτούτο του Σ.Ε.Τ.Ε. (ΙΝΣΕΤΕ)
- Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών (Ι.Ο.Β.Ε.)
- Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ)
- Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ)
- Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ)
- Ελληνική Συνομοσπονδία Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΕΣΕΕ)
- Σύνδεσμος Βιομηχανιών Ελλάδος (ΣΒΕ)

Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε την εξέλιξη του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα από το 2008 έως και σήμερα.

Πίνακας 1.1: Κατώτατος μισθός από το 2008-2023.

01/01/2008			
Υπάλληλος άγαμος	680,59 €	Υπάλληλος έγγαμος	748,65 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	737,29 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	805,35 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	804,31 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	872,37 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	871,34 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	939,40 €

01/09/2008			
Υπάλληλος άγαμος	701,00 €	Υπάλληλος έγγαμος	771,11 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	759,41 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	829,51 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	828,44 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	898,54 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	897,48 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	967,58 €

01/05/2009			
Υπάλληλος άγαμος	739,57 €	Υπάλληλος έγγαμος	813,52 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	801,17 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	875,13 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	874,01 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	947,96 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	946,84 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	1.020,80 €

01/01/2010			
Υπάλληλος άγαμος	739,57 €	Υπάλληλος έγγαμος	813,52 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	801,17 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	875,13 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	874,01 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	947,96 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	946,84 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	1.020,80 €

01/07/2011			
Υπάλληλος άγαμος	751,39 €	Υπάλληλος έγγαμος	826,54 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	813,99 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	889,13 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	887,99 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	963,13 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	961,99 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	1.037,13 €

14/02/2012			
Άνω των 25 ετών			
Υπάλληλος άγαμος	586,08 €	Υπάλληλος έγγαμος	644,69 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	644,69 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	703,30 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	703,30 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	761,91 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	761,90 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	820,51 €

14/02/2012			
Κάτω των 25 ετών			
Υπάλληλος άγαμος	510,95 €	Υπάλληλος έγγαμος	562,05 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	562,05 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	613,15 €

01/02/2019			
Υπάλληλος άγαμος	650,00 €	Υπάλληλος έγγαμος	715,00 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	715,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	780,00 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	780,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	845,00 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	845,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	910,00 €

01/01/2022			
Υπάλληλος άγαμος	663,00 €	Υπάλληλος έγγαμος	729,30 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	729,30 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	795,60 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	795,60 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	861,90 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	861,90 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	928,20 €

01/05/2022			
Υπάλληλος άγαμος	713,00 €	Υπάλληλος έγγαμος	784,30 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	784,30 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	855,60 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	855,60 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	926,90 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	926,90 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	998,20 €

01/04/2023			
Υπάλληλος άγαμος	780,00 €	Υπάλληλος έγγαμος	858,00 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	858,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	936,00 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	936,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	1.014,00 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	1.014,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	1.092,00 €

01/04/2024			
Υπάλληλος άγαμος	830,00 €	Υπάλληλος έγγαμος	913,00 €
Υπάλληλος άγαμος 1 τριετία	913,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 1 τριετία	996,00 €
Υπάλληλος άγαμος 2 τριετία	996,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 2 τριετία	1.079,00 €
Υπάλληλος άγαμος 3 τριετία	1.079,00 €	Υπάλληλος έγγαμος 3 τριετία	1.162,00 €

Πηγή: Βάσει στοιχείων της ΓΣΕΕ (Αποδοχές Υπαλλήλων Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας 2008-2023).

* Η ελληνική εργατική νομοθεσία προβλέπει την καταβολή 14 μισθών ανά έτος (2 επιπλέον μισθούς ως επιδόματα Πάσχα, αδειάς και Χριστουγέννων).

Παρατηρούμε ότι ο βασικός μισθός του 2022 είναι μικρότερος από το 2011, κάτι που συνέβη μόνο στην Ελλάδα μεταξύ των χωρών της Ε.Ε.

1.6 Ανεργία και Ατέλεια Αγορών

Οποιοδήποτε άτομο είναι ικανό για εργασία, από την ηλικία των 15 ετών μέχρι και τα όρια συνταξιοδότησης που έχουν θεσπιστεί, και επιθυμεί να εργαστεί ανήκει στο εργατικό δυναμικό της χώρας. Αντίθετα άτομα τα οποία για οποιονδήποτε λόγο δεν είναι ικανά να εργαστούν (ασθενείς, έφεδροι, φυλακισμένοι) ή δεν έχουν διάθεση για εργασία δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό (McConnell, 2022).

Τα άτομα τα οποία είναι ικανά και έχουν την θέληση να εργαστούν με τον τρέχοντα μισθό της αγοράς αλλά δεν μπορούν να βρουν εργασία θεωρούνται άνεργοι.

Από τα παραπάνω προκύπτει (McConnell, 2022):

$$L=E+U$$

L= Πραγματικό Εργατικό δυναμικό

E= Εργαζόμενοι

U= Άνεργοι

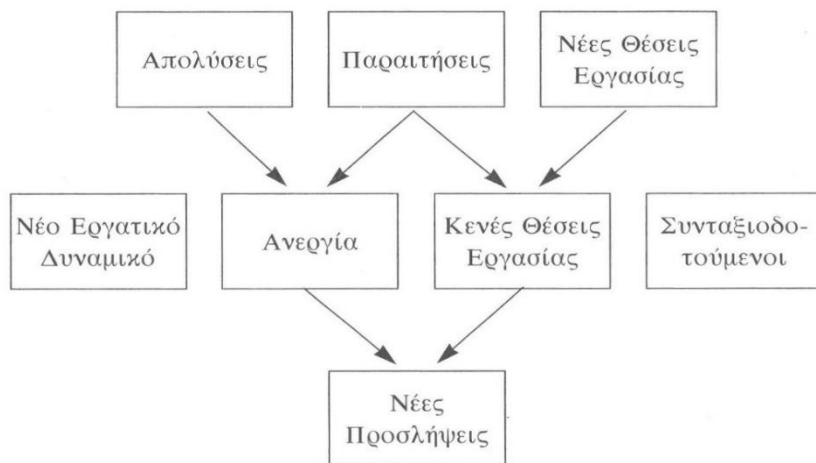
Το ποσοστό ανεργίας προκύπτει από τον τύπο:

$$\%U= U/L= U/(E+U)$$

Δηλαδή αν διαιρέσουμε το σύνολο των ανέργων προς το εργατικό δυναμικό.

Η αγορά εργασίας είναι ένας οργανισμός που κινείται συνεχώς. Αλλαγές στην προσφορά και την ζήτηση γίνονται ανά πάσα στιγμή και γεωγραφική περιοχή. Νέοι εργαζόμενοι εισέρχονται, παλαιοί συνταξιοδοτούνται, εργαζόμενοι παραιτούνται ή απολύονται και στην θέση τους προσλαμβάνονται άλλοι, παλαιές θέσεις εργασίας καταργούνται και δημιουργούνται άλλες με διαφορετικές απαιτήσεις. Όλες αυτές οι μεταβολές είναι ικανές να αλλάξουν την θέση ισορροπίας της αγοράς (Λιανός, 2017).

Διάγραμμα 1.8: Ροές στην αγορά εργασίας.

Πηγή: Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.- Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.

Ανάλογα με τους παράγοντες που προκαλούν την ανεργία ανά πάσα χρονική περίοδο μπορούμε να την διαχωρίσουμε σε 4 κύριες κατηγορίες:

- **Ανεργία Τριβής**

Με τον όρο **ανεργία τριβής** εννοούμε την ανεργία που προκαλείται από την δυσκολία της αγοράς να επανεντάξει άμεσα τους ανέργους στις κενές θέσεις εργασίας που υπάρχουν παρότι οι άνεργοι πληρούν τις προϋποθέσεις για εργασία στις συγκεκριμένες θέσεις. Αυτό οφείλεται στην ελλιπή πληροφόρηση που υπάρχει στην αγορά εργασίας μεταξύ των ατόμων που αναζητούν εργασία και των επιχειρήσεων που αναζητούν εργαζομένους. Πολλές φορές αυτή η επαφή των ανέργων με τις επιχειρήσεις μπορεί να είναι αρκετά δύσκολη όπως για παράδειγμα αν υπάρχει μεγάλη γεωγραφική απόσταση μεταξύ τους. Λύση στο πρόβλημα της ελλιπούς πληροφόρησης μπορούν να δώσουν τα γραφεία ευρέσεως εργασίας. Η ανεργίας τριβής έχει μικρή χρονική διάρκεια από την στιγμή που υπάρχουν ενδιαφερόμενοι για εργασία και κενές θέσεις για να

καλυφθούν. Για τον λόγο αυτό δεν προξενεί σοβαρά προβλήματα στην κοινωνία (McConnell,2022).

- **Εποχική Ανεργία**

Σε πολλούς κλάδους της οικονομίας δραστηριοποιούνται επιχειρήσεις που ασκούν κατ' εξοχήν εποχιακές δραστηριότητες. Ορισμένες εποχές του χρόνου αυξάνεται ο όγκος των δραστηριοτήτων τους και σε άλλες μειώνεται αισθητά μέχρι που αναστέλλουν και την λειτουργία τους αυτές τις περιόδους. Οι τουριστικές επιχειρήσεις όπως και η αγροτικές εργασίες είναι κάποια παραδείγματα εποχικής δραστηριότητας. Λογικό είναι αυτή η μεταβολή στον όγκο των δραστηριοτήτων να δημιουργεί μεταβολές και στην απασχόληση των εργαζομένων που εργάζονται σε τέτοιου είδους επιχειρήσεις. Η ανεργία που προκαλείται από αυτές τις μεταβολές ονομάζεται **εποχική ανεργία**. Η διάρκεια της εξαρτάται από τον κλάδο απασχόλησης, είναι πρόσκαιρη αλλά επαναλαμβάνεται, και δεν προξενεί σοβαρά προβλήματα στην κοινωνία (Λιανός, 2017).

- **Διαρθρωτική Ανεργία**

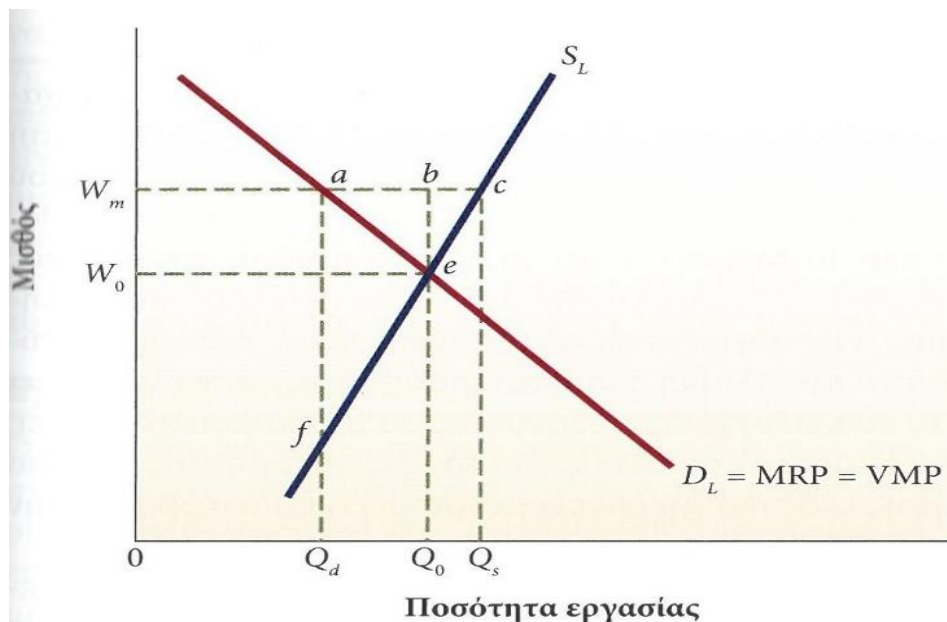
Η διαρθρωτική ανεργία οφείλεται στην δυσλειτουργία και στην χαμηλή ευελιξία που έχει η αγορά εργασίας. Προκαλείται από τις αλλαγές στην σύνθεση της ζήτησης και της προσφοράς εργασίας. Οφείλεται στην αναντιστοιχία ανάμεσα στις δεξιότητες που διαθέτουν οι αναζητούντες εργασία και τις δεξιότητες που απαιτούν οι κενές θέσεις εργασίας. Μπορεί επίσης να οφείλεται και σε γεωγραφική αναντιστοιχία ανάμεσα των ατόμων που αναζητούν εργασία και των κενών θέσεων. Αυτό οφείλεται στην εκπαίδευση και τις δεξιότητες που έχουν οι αναζητούντες εργασία οι οποίοι δεν ικανοί να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της κενής θέσης. Πιο συχνό φαινόμενο αυτού του είδους ανεργίας είναι σε εταιρείες τεχνολογίας που αναζητούν εξειδικευμένους εργαζόμενους αλλά η αγορά δεν διαθέτει πληθώρα αυτών των εργαζομένων (McConnell, 2022).

Είναι απολύτως κατανοητό πως αυτό το είδος ανεργίας μπορεί να έχει μακρά διάρκεια. Για να αντιμετωπιστεί πρέπει να δημιουργηθούν προγράμματα εκπαίδευσης και τεχνικής κατάρτισης των ανέργων ώστε να αποκτήσουν τις ειδικότητες και τις δεξιότητες που απαιτούνται για τις κενές θέσεις εργασίας. Αυτό επίσης είναι χρονοβόρο ώστε να μπορέσουν τα αποτελέσματα να φανούν και να εξισορροπηθεί η δυσαναλογία στην προσφορά και την ζήτηση που προκαλείται από την δυσαναλογία μεταξύ της

ζήτησης και της προσφοράς των διαφόρων ειδικοτήτων και επαγγελμάτων (Λιανός, 2017).

Ως διαρθρωτική ανεργία θεωρείται και αυτή που προκαλείται από θεσμικούς παράγοντες. Οι θεσμικοί παράγοντες, όπως το κράτος, στην προσπάθειά τους για την προστασία των εργαζομένων θεσπίζουν το κατώτατο όριο αμοιβής του εργαζομένου. Αυτό σημαίνει πως κανένας εργαζόμενος δεν μπορεί να προσφέρει την εργασία του και καμία επιχείρηση δεν μπορεί να δεχτεί την εργασία με αμοιβή μικρότερη του κατώτατου μισθού ή ημερομισθίου (Λιανός, 2017). Όμως οριοθετώντας τον μισθό σε διαφορετικό ύψος από το μισθό ισορροπίας σε μια τέλεια ανταγωνιστική αγορά εργασίας δημιουργείται **ατέλεια στην αγορά εργασίας**. Ο κατώτατος μισθός W_m είναι υψηλότερος από τον μισθό ισορροπίας W_0 . Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα περισσότερα άτομα να προσφέρουν την εργασία τους Q_s σε αυτόν τον υψηλότερο μισθό αλλά οι επιχειρήσεις λόγω του αυξημένου κόστους ζητούν λιγότερους εργαζομένους Q_d (Karamanis, 2018). Αυτή η διαφορά στην ζήτηση και την προσφορά εργασίας c-a είναι το πλήθος των ατόμων που αναζητούν πλέον εργασία και δεν υπάρχουν κενές θέσεις για να καλυφθούν, δηλαδή οι άνεργοι (McConnell, 2022).

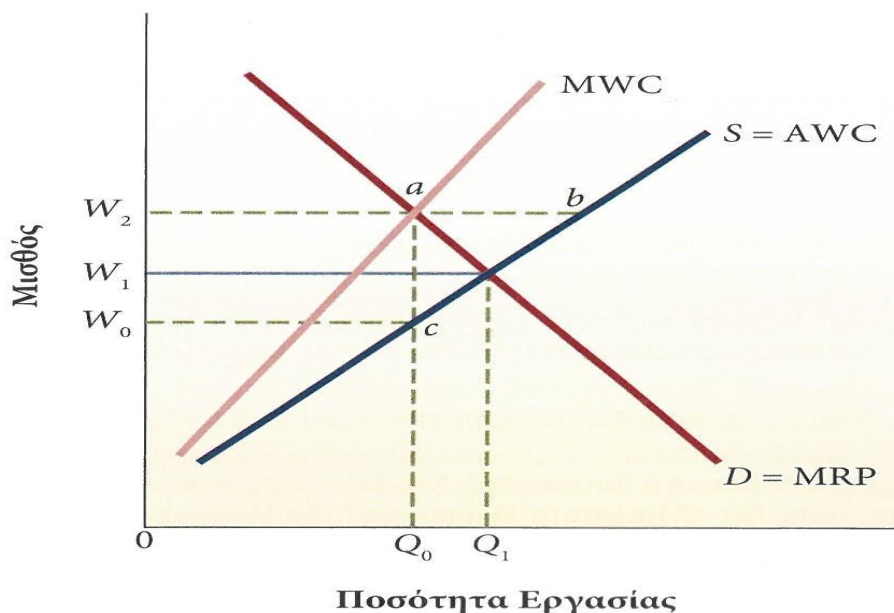
Διάγραμμα 1.9: Επιπτώσεις κατώτατου μισθού σε πλήρως ανταγωνιστική αγορά.

Πηγή: Τα Οικονομικά της Εργασίας, Μια σύγχρονη προσέγγιση, Campbell R. McConnell-Stanley L. Brue-David A. Macpherson, Εκδόσεις Τζόλα, 2022.

Σε μια παραλλαγή της νεοκλασικής θεωρίας, μία αγορά εργασίας μονοψωνίου υποδηλώνει ότι η θέσπιση κατώτατου μισθού συμβάλλει στην καλή λειτουργία της αγοράς και της οικονομίας, αυξάνοντας έτσι τη συνολική απασχόληση (Karamanis, 2018). Παρατηρώντας το διάγραμμα 1.10 σε ένα μονοψώνιο η απασχόληση θα ήταν στο επίπεδο Q_0 και ο εργατικός μισθός W_0 με σκοπό η επιχείρηση να μεγιστοποιήσει το κέρδος της. Η εφαρμογή του κατώτατου μισθού σε αυτήν την αγορά σε ύψος ανάμεσα από το W_0 και το W_2 θα κάνει την επιχείρηση αποδέκτη μισθού και θα την αναγκάσει να αυξήσει το επίπεδο της απασχόλησης. Αν ο κατώτατος μισθός οριστεί στο ύψος του W_1 η απασχόληση θα είναι στο ίδιο επίπεδο με μια πλήρη ανταγωνιστική αγορά εργασίας. Και εδώ όμως χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή σε ποιο ύψος θα καθαριστεί ο κατώτατος μισθός διότι αν καθοριστεί πάνω από το W_2 η απασχόληση θα μειωθεί. Και σε αυτήν αυτή την περίπτωση ένας μισθός μεγαλύτερος από το W_0 μπορεί να δημιουργήσει ανεργία. Για παράδειγμα ένας μισθός W_2 προσελκύει περισσότερους εργαζόμενους σημείο b και η αγορά απορροφά μέχρι το σημείο a άρα υπάρχει ανεργία ίση με $b-a$. Βλέπουμε πως με μισθό W_2 η απασχόληση είναι ίση με μισθό W_0 αλλά η ανεργία αυξήθηκε από 0 σε $b-a$ (McConnell, 2022).

Διάγραμμα 1.10: Επιπτώσεις κατώτατου μισθού σε μονοψωνιακή αγορά.

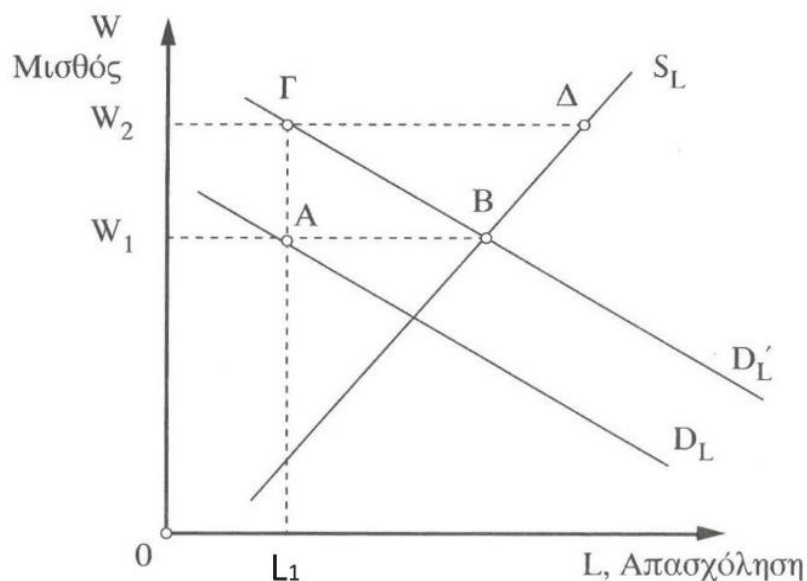

Πηγή: Τα Οικονομικά της Εργασίας, Μια σύγχρονη προσέγγιση, Campbell R. McConnell-Stanley L. Brue-David A. Macpherson, Εκδόσεις Τζόλα, 2022.

Υπάρχει και η Κεϋνσιανή προσέγγιση η οποία υποστηρίζει πως η θέσπιση ενός κατώτατου μισθού τείνει να αυξήσει τις τιμές των προϊόντων ενώ η επίδραση στο επίπεδο απασχόλησης είναι εκ των προτέρων απροσδιόριστη (Καγαμανίς, 2018).

Αντίστοιχα τα εργατικά σωματεία προσπαθώντας να επιτύχουν τους σκοπούς του καθώς και τους σκοπούς των μελών τους πολλές φορές προκαλούν διαρθρωτική ανεργία. Στο διάγραμμα 1.11 βλέπουμε τον τρόπο που η πολιτική ενός σωματείου προκαλεί την ανεργία.

Διάγραμμα 1.11: Διαρθρωτική ανεργία και πολιτική εργατικών σωματείων.

Πηγή: Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.- Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.

Υποθέτουμε πως ο μισθός W_1 παραμένει αμετάβλητος λόγω της παρέμβασης των συνδικαλιστικών οργάνων. Η απασχόληση είναι L_1 και η ανεργία η διαφορά $B-A$. Η κυβέρνηση βλέποντας το ύψος της ανεργίας θέλοντας να την μειώσει αποφασίζει να ασκήσει επεκτατική δημοσιονομική πολιτική (αύξηση των δαπανών με αποτέλεσμα την αύξηση της κατανάλωσης, άρα και της παραγωγής) και έτσι αυξάνεται η ζήτηση για εργασία και η καμπύλη ζήτησης εργασίας μετατοπίζεται από την D_L στην D'_L . Στη συνέχεια τα εργατικά σωματεία βλέποντας την αύξηση της ζήτησης εργασίας διεκδικούν και ως υποθέσουμε πως επιτυγχάνουν την αύξηση του μισθού από W_1 σε W_2 . Με αυτό καλύπτουν και τους δύο βασικούς τους στόχους τους, την αύξηση του μισθού αλλά και η απασχόληση να παραμείνει αμετάβλητη. Όμως παρατηρώντας στο διάγραμμα την λειτουργία της αγοράς τώρα η ανεργία έχει αυξηθεί σε $\Delta-\Gamma$. Να σημειώσουμε πως

επιτυγχάνουν τους στόχους των μελών τους. Τα άτομα που αναζητούν εργασία και δεν ανήκουν στους κόλπους των εργατικών σωματείων προφανώς και είναι πιο δύσκολο να βρουν εργασία αφού το ποσοστό ανεργίας έχει αυξηθεί.

Συμπεραίνουμε επομένως μέσα από την δράση των συνδικαλιστικών οργάνων, πως παρόλο που η κυβέρνηση προσπαθεί να μειώσει την ανεργία, όχι μόνο δεν μειώνεται αλλά αυξάνεται.

Επίσης βραχυπρόθεσμα δεν είναι δυνατό να αντιμετωπισθεί το ποσοστό ανεργίας που δημιουργείται από την πολιτική βούληση και τους θεσμικούς παράγοντες (Λιανός, 2017).

- **Κυκλική Ανεργία**

Η ανεργία που προκαλείται από την έλλειψη της ζήτησης ονομάζεται **κυκλική ανεργία**. Το όνομα της το πήρε από τις φάσεις που παρουσιάζει μια οικονομία που ονομάζεται οικονομικός κύκλος. Στην διάρκεια του κύκλου οι οικονομίες παρουσιάζουν μεταβολές με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεταβολές και στην παραγωγή.

Σε περιόδους υψηλής ανάπτυξης αυξάνεται η κατανάλωση και η παραγωγή, συνεπώς και η ζήτηση για εργασία. Σε αυτή την περίοδο οι επιχειρήσεις αναζητούν περισσότερους εργαζομένους με αποτέλεσμα την αύξηση της απασχόλησης και την αύξηση του εργατικού μισθού.

Αντίθετα σε περιόδους ύφεσης η κατανάλωση μειώνεται και οι επιχειρήσεις μειώνουν την παραγωγή και την ζήτηση για εργαζομένους. Έτσι με την μετατόπιση της καμπύλης ζήτησης έχουμε μείωση τους εργατικού μισθού αλλά και αύξηση της ανεργίας.

Η χρονική διάρκεια της κυκλικής ανεργίας μπορεί να διαφέρει ανάλογα με την οικονομική πολιτική που ασκεί η κάθε κυβέρνηση. Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης και υψηλής ανεργίας η κυβέρνηση αν εφαρμόσει επεκτατική δημοσιονομική ή νομισματική πολιτική μπορεί να συμβάλει στην ταχύτερη αντιμετώπιση της. Η αλήθεια βέβαια είναι πως δεν αρκεί μόνο η βούληση της κυβέρνησης χρησιμοποιώντας τα εργαλεία της δημοσιονομικής και της νομισματικής πολιτικής. Πολύ σημαντικό παράγοντα διαδραματίζουν επίσης και οι διεθνείς οικονομικές συνθήκες γιατί επηρεάζουν τις εισαγωγές και τις εξαγωγές μια χώρας και αντίστοιχα την παραγωγή και την κατανάλωση της (Λιανός, 2017).

- **Φυσικό Ποσοστό Ανεργίας**

Τέλος σε μια οικονομία το ιδανικό θα ήταν οι μισθοί να μεταβάλλονται συνεχώς ώστε να υπάρχει πλήρη απασχόληση και να μην υπάρχει καμία κενή θέση εργασίας, άρα και μηδενικό ποσοστό ανεργίας. Αυτό βέβαια δεν είναι δυνατό. Πάντα υπάρχει ένα ποσοστό ανεργίας το οποίο ονομάζεται **φυσικό ποσοστό ανεργίας**. Αυτό το φυσικό ποσοστό ανεργίας οφείλεται στην ανεργία τριβής, από την έλλειψη πληροφόρησης μεταξύ των εργαζομένων και των επιχειρήσεων, και από την διαρθρωτική ανεργία λόγω της διαφοράς μεταξύ της προσφερόμενης και ζητούμενης ποσότητας εργασίας και την χρονοβόρα διαδικασία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των ατόμων στις νέες τεχνολογίες και ειδικότητες (Λιανός, 2017).

2 Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση

Με τον όρο κρίση εννοούμε μια ξαφνική συγκυρία αλλαγής και ρήξης που προκαλεί σημαντικές παρεμβάσεις. Οι κρίσεις μπορεί να είναι χρόνιες καταστάσεις που μπορούν να καταλήξουν σε διαφορετικές καταστάσεις είτε προς το χειρότερο, είτε προς το καλύτερο, είτε προς το άγνωστο (Τζαβέλα, 2023).

2.1 Η Αρχή της Κρίσης από τις ΗΠΑ

Το 2008 η παγκόσμια οικονομία βίωσε την χειρότερη οικονομική κρίση μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η οικονομική ύφεση άρχισε από την πιο αναπτυγμένη οικονομία του πλανήτη, των ΗΠΑ, ξεκινώντας από την αγορά ακινήτων και την μετάδοση της σε όλους τους τομείς τη οικονομίας, και στην συνέχεια διαχύθηκε σε όλο τον κόσμο.

Από τα μέσα του 2007 ο ρυθμός ανάπτυξης των ΗΠΑ άρχισε να επιβραδύνει ώσπου κατέρρευσε στο τέλος του 2008. Το έναυσμα για αυτή την κατάρρευση ήταν η πτώση στις τιμές των ακινήτων. Οι τιμές των ακινήτων παρουσίαζαν μια μακρά αύξηση την δεκαετία του 2000, περίοδο που χαρακτηρίζεται επίσης από ασυνήθιστα χαμηλά επιτόκια. Η προεξοφλημένη παρούσα αξία των ακινήτων, τα οποία είναι περιουσιακά στοιχεία, εξαρτάται από το ύψος των επιτοκίων. Όσο χαμηλότερα τα επιτόκια τόσο μεγαλύτερη η αξία των περιουσιακών στοιχείων.

Την περίοδο προ της κρίσης οι δανειστές για την αγορά των ακινήτων ήταν διατεθειμένοι να δανείζουν ευκολότερα επισφαλής δανειολήπτες όσο η προεξοφλημένη παρούσα αξία των ακινήτων υψηλή. Ως εγγύηση έμπαινε το ίδιο το ακίνητο και με τις τιμές των ακινήτων χωρίς σημαντική πτώση τα τελευταία έτη αυτά τα **ενυπόθηκα δάνεια** φάνταζαν εξασφαλισμένα και ως μια εγγυημένη επένδυση. Όπως όλοι γνωρίζουμε αυτές οι προβλέψεις έπεσαν έξω με τραγικές συνέπειες για την παγκόσμια οικονομία.

Μετά από τις συνεχείς αυξήσεις των τελευταίων ετών οι τιμές των ακινήτων άρχισαν να παρουσιάζουν κάμψη από το καλοκαίρι του 2006. Όταν οι τιμές μειώθηκαν σε μεγάλο βαθμό, αρκετοί δανειολήπτες αντιλήφθηκαν ότι αξία του ακινήτου ήταν χαμηλότερη από το δάνειο. Επακόλουθο ήταν οι δανειολήπτες να μην αποπληρώνουν τα δάνεια, γεγονός πως έφερε τις τράπεζες και τους δανειστές να έχουν τεράστιες ζημιές. Μέσα στο 2008 οι ζημιές από τα ενυπόθηκα δάνεια εκτιμήθηκαν σε 300 δις δολάρια. Το

ποσό αυτό αντιστοιχούσε μόλις στο 2% του ΑΕΠ των ΗΠΑ. Φαντάζει ένα μικρό ποσοστό για την οικονομία των ΗΠΑ και πως θα μπορούσε να το απορροφήσει ώστε να αποφευχθεί το σοκ του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Στην πράξη όμως δεν μπόρεσαν να απορροφηθούν αυτοί κραδασμοί. Ένας υπολογισμός για την παγκόσμια ζημιά στο παραγόμενο προϊόν για τη περίοδο 2008-2015, αποτέλεσμα αυτής της κρίσης, εκτιμήθηκε στα 30 τρις δολάρια. 100 φορές μεγαλύτερο από τις αρχικές ζημιές και άγγιξε το 50% του παγκοσμίου ΑΕΠ (Blanchard, 2011).

Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα εκείνη την περίοδο είχαν τα εξής χαρακτηριστικά που συνέβαλαν αργότερα στην ραγδαία επιδείνωση της χρηματοπιστωτικής κρίσης.

Μόχλευση: Με τον όρο μόχλευση εννοούμε όταν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν μικρό κεφάλαιο στον ισολογισμό τους και μεγάλη αξία περιουσιακών στοιχείων (δάνεια προς τους δανειολήπτες). Όταν ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα έχει μεγάλο κεφάλαιο μπορεί να διαχειριστεί πιθανές ζημιές χωρίς τον κίνδυνο της πτώχευσης. Σε αντίθετη περίπτωση η χρεοκοπία είναι το πιο πιθανό σενάριο. Όσο υψηλότερη είναι η μόχλευση όμως τόσο μεγαλύτερο είναι και το κέρδος. Κάτι που έδωσε κίνητρο στα ιδρύματα για την προώθηση αυτών των δανείων παραβλέποντας τους κινδύνους είτε από λανθασμένη εκτίμηση τους για την αγορά ακινήτων, είτε στην προσπάθεια επίτευξης μεγαλύτερων κερδών, είτε για υψηλότερα μπόνους στα στελέχη.

Με σκοπό την μεγιστοποίηση του κέρδους η τράπεζες βρήκαν τρόπο να αποφύγουν και τους κανόνες που είχε θέσει το τραπεζικό σύστημα, που τους επέβαλε να διατηρούν ένα ποσοστό κεφαλαίου στο ενεργητικό τους.

Για την αποφυγή των κανόνων, δημιούργησαν νέες δομές, τα λεγόμενα SIVs (Structured Investment Vehicle). Στην δεκαετία του 2000 τα SIVs γνώρισαν ιδιαίτερη άνθηση και απέφεραν υψηλά κέρδη σε όλους τους εμπλεκομένους. Υπό την καθοδήγηση των τραπεζών αυτά τα σχήματα λειτουργούσαν σαν μια εικονική τράπεζα. Μπορούσαν να χορηγούν δάνεια όπως και οι πραγματικές τράπεζες αλλά δεν είχαν τον περιορισμό για διατήρηση ποσοστού κεφαλαίων στο αποθεματικό τους. Με τον τρόπο αυτό μεγάλωναν την μόχλευση άρα και τα κέρδη. Για να μπορέσουν να προσελκύσουν επενδυτές και κεφάλαια η τράπεζα που το είχε δημιουργήσει έμπαινε ως εγγυήτρια των κεφαλαίων που είχαν επενδυθεί.

Τα SIVs στην συνέχεια ασφάλιζαν την αξία των περιουσιακών τους στοιχείων σε ασφαλιστικές εταιρείες. Οι ρυθμιστικοί κανόνες όμως των ασφαλιστικών εταιρειών δεν τους υποχρέωνε να διατηρούν κεφάλαια για την κάλυψη επικείμενων αποζημιώσεων. Αυτή η διαδικασία ήταν ιδιαίτερα ελκυστική για τα SIVs γιατί τα ασφαλισμένα περιουσιακά τους στοιχεία ήταν θεωρητικά μηδενικού κινδύνου και υψηλού κέρδους (Blanchard, 2011).

Ρευστότητα: Οι τράπεζες στην προσπάθεια να βρουν κεφάλαια πέρα από την λιανική με την μορφή καταθέσεων βρήκαν τρόπο να αντλούν κεφάλαια χοντρικά από άλλες τράπεζες ή άλλους μεγάλους επενδυτές με την μορφή βραχυπρόθεσμων δανείων. Τα SIVs χρηματοδοτήθηκαν εξολοκλήρου από κεφάλαια που αντλήθηκαν με την μορφή χοντρικής χρηματοδότησης (Blanchard, 2011).

Πλέον γνωρίζοντας τον τρόπο λειτουργίας του χρηματοπιστωτικού συστήματος των ΗΠΑ μπορούμε να αναφερθούμε στους μηχανισμούς που συνέβαλαν για την γιγάντωση της κρίσης κατά την έναρξη της.

Με την σημαντική μείωση των τιμών των ακινήτων, ορισμένα επισφαλή ενυπόθηκα δάνεια κατέστησαν ληξιπρόθεσμα. Με την υψηλή μόχλευση που είχαν οι τράπεζες και τα επενδυτικά σχήματα, δημιουργήθηκαν ζημίες και μειώθηκε η αξία των περιουσιακών τους στοιχείων. Για να μπορέσουν να καλύψουν τις υποχρεώσεις τους αναγκάστηκαν να εκποιήσουν περιουσιακά τους στοιχεία. Τα περιουσιακά τους αυτά στοιχεία όμως ήταν πολύπλοκα στην εκτίμηση τους με αποτέλεσμα να εκποιούνται σε πολύ χαμηλές τιμές.

Οι τιμές αυτές θεωρήθηκαν από την αγορά τιμές μεταπώλησης και είχαν σαν αποτέλεσμα την μείωση συναφών τίτλων που διέθεταν στο χαρτοφυλάκιο τους με αποτέλεσμα την περαιτέρω μείωση της αξίας των περιουσιακών τους στοιχείων και αναγκάζοντας τους σε περαιτέρω εκποίηση τους. Οι επενδυτές και οι χονδρικοί πάροχοι ρευστότητας βλέποντας την αξία των ιδρυμάτων να μειώνεται σταμάτησαν να δανείζουν και να παρέχουν ρευστότητα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Γεγονός που κατέληγε στην εκποίηση και άλλων περιουσιακών στοιχείων επίσης σε χαμηλή τιμή. Είναι κατανοητό ότι ο χρηματοπιστωτικός κλάδος μπήκε στο λεγόμενο «σπιράλ θανάτου» και δεν υπήρχε τρόπος να εξέλθει από την στιγμή που αξία των περιουσιακών στοιχείων που είχε στην κατοχή του μειωνόταν συνεχώς και από την συνεχιζόμενη έλλειψη της

ρευστότητας, γεγονός που οδήγησε πολλούς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς στην χρεοκοπία (Blanchard, 2011).

Η αρχή έγινε με μια από τις μεγαλύτερες και παλαιότερες τράπεζες που ασχολούνταν με τα ενυπόθηκα δάνεια, την Lehman Brothers, υποβάλλοντας αίτηση για χρεοκοπία στις 15 Σεπτεμβρίου του 2008. Την περίοδο πριν την χρεοκοπία η αξία της έφτανε τα 600 δις δολάρια και η μετοχή της από το ρεκόρ που κατέγραψε τον Φεβρουάριο του 2007 στα 86,18 δολάρια κατέρρευσε στα 7,79 δολάρια τον Σεπτέμβριο του 2009 (Blanchard, 2011).

Μετά την πτώση της Lehman Brothers η ανησυχία για την ευαισθησία του χρηματοπιστωτικού τομέα εξαπλώθηκε. Κ άλλα τραπεζικά ιδρύματα χρεοκόπησαν ή έφτασαν στο πρόθυρα χρεοκοπίας καθώς και ασφαλιστικοί οργανισμοί οι οποίοι είχαν ασφαλίσει τα περιουσιακά στοιχεία των τραπεζών και των επενδυτικών σχημάτων. Μόνο στο διάστημα 2009-2011 η κυβέρνηση των ΗΠΑ για να αποφύγει την χρεοκοπία της AIG αναγκάστηκε να την χρηματοδοτήσει με 150 δις δολάρια. Ένα ποσό που είναι αμφίβολο αν ποτέ επιστράφηκε στην κυβέρνηση (Blanchard, 2011).

Οι μηχανισμοί ενίσχυσης της δυσλειτουργίας του τραπεζικού συστήματος ήταν σε πλήρη λειτουργία τον Σεπτέμβριο το 2008 με το χρηματοπιστωτικό σύστημα να έχει παραλύσει. Ο δανεισμός μεταξύ των τραπεζών σταμάτησε και το χρηματιστήριο σημείωσε έντονη πτώση (Blanchard, 2011). Από τα υψηλά που σημείωσε ο Dow Jones τον Οκτώβριο του 2007 και τις 14.198 μονάδες έφτασε στις 6.469 μονάδες τον Μάρτιο του 2009. Μόνο την περίοδο από 15 Σεπτεμβρίου του 2008 έως 21 Νοεμβρίου του 2008 η πτώση ήταν της τάξης του 34,75% από τις 11.416 στις 7.449 μονάδες. Για να μπορέσει να επανέλθει ο δείκτης στο αντίστοιχο υψηλό σημείο πριν την κρίση χρειάστηκαν περίπου 5,5 χρόνια τον Φλεβάρη του 2013 (finance.yahoo.com).

2.2 Από την Χρηματοοικονομική Κρίση στην Πραγματική Οικονομία

Από τα μέσα Σεπτέμβρη έγινε κατανοητό πως μια κρίση που ταλάνιζε το χρηματοοικονομικό σύστημα εξελισσόταν σε μια κρίση θα είχε επιπτώσεις και σε άλλους τομείς της οικονομίας επηρεάζοντας σε έντονο βαθμό τις προσδοκίες των επιχειρήσεων και των καταναλωτών.

Οι επιχειρήσεις για να στηρίξουν τις επενδύσεις τους αλλά και για να καλύψουν τις υποχρεώσεις του στρέφονται στον δανεισμό, είτε με την έκδοση ομολόγων, είτε με δανεισμό από τις τράπεζες. Από τα μέσα του 2007 το επιτόκιο δανεισμού άρχισε να αυξάνεται σταδιακά με το αποκορύφωμα να φτάνει με τα γεγονότα στα μέσα Σεπτεμβρίου του 2008. Το επιτόκιο δανεισμού έφτασε σε τόσο υψηλά επίπεδα που ο δανεισμός σε αρκετές επιχειρήσεις, ειδικά αυτές που δεν ήταν απόλυτα ασφαλείς, έγινε απαγορευτικός. Διακοπή του δανεισμού άρα και της ρευστότητας στις επιχειρήσεις σημαίνει από μείωση παραγωγής και προσωπικού μέχρι και χρεοκοπία αν δεν μπορέσει να ανταπεξέλθει τις βραχυπρόθεσμες υποχρεώσεις της. Τα γεγονότα όμως του Σεπτεμβρίου του 2008 εκτός από την απότομη αύξηση των επιτοκίων προκάλεσαν ανησυχία στις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές. Επανάφεραν μνήμες από την Μεγάλη Κρίση και η δυσλειτουργία του τραπεζικού συστήματος επιδείνωσε τις προσδοκίες και τις προβλέψεις των καταναλωτών και των επιχειρήσεων με αποτέλεσμα να υπάρξει μεγάλη κάμψη στην κατανάλωση και στις επενδύσεις.

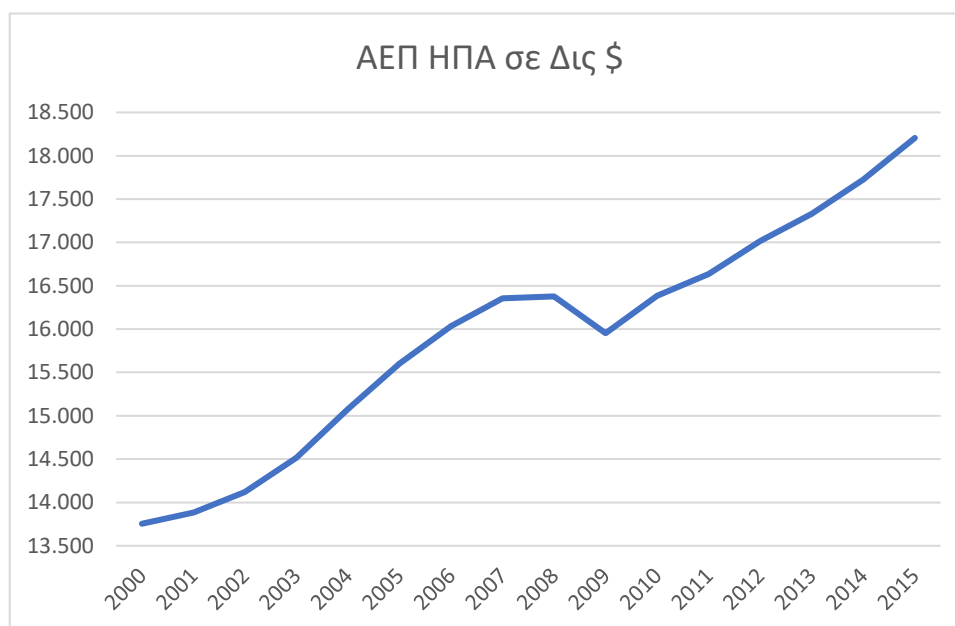
Το εισόδημα των καταναλωτών δεν είχε προλάβει να μειωθεί αλλά οι φόβοι για μια σημαντική κρίση έκανε τους καταναλωτές να λειτουργήσουν προληπτικά και να μειώσουν την κατανάλωση. Κάτι αντίστοιχο συνέβη και στις επιχειρήσεις. Οι πωλήσεις τους δεν είχαν σημαντική πτώση, αλλά καθοδηγούμενες και αυτές από φόβο και από δυσοίωνες προβλέψεις μείωσαν τις επενδύσεις τους (Blanchard, 2011). Το γεγονός ότι οι καταναλωτές μείωσαν την κατανάλωση και οι επιχειρήσεις, είτε ηθελημένα είτε από αδυναμία δανεισμού, μείωσαν την παραγωγή και τις επενδύσεις επέφεραν μείωση του ΑΕΠ των ΗΠΑ. Ενδεικτικά το ΑΕΠ των ΗΠΑ πριν την κρίση ήταν το 2008 στα 16.377 δις δολάρια και με το ξέσπασμα της κρίσης έπεσε στα 15.951 δις δολάρια το 2009. Μια μείωση 426 δις δολαρίων και ποσοστού 2,60% (WorldBank, GDP constant 2015)

Πίνακας 2.1: ΑΕΠ ΗΠΑ σε δις δολάρια.

Έτος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ΑΕΠ ΗΠΑ σε Δις \$	13.754	13.886	14.121	14.516	15.075	15.600	16.034	16.357
Έτος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
ΑΕΠ ΗΠΑ σε Δις \$	16.377	15.951	16.383	16.637	17.016	17.330	17.726	18.206

Πηγή: Βάσει στοιχείων της Worldbank.org. (Τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών τους έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015).

Διάγραμμα 2.1: ΑΕΠ ΗΠΑ σε δις δολάρια.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της *Worldbank.org*. (Τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών τους έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015).

Βλέπουμε πλέον πως η κρίση στο χρηματοοικονομικό σύστημα πυροδότησε μια μακροοικονομική ύφεση.

2.3 Από την Ύφεση στις ΗΠΑ στην Παγκόσμια Ύφεση

Σε παγκόσμια κλίμακα λίγες τράπεζες εκτός ΗΠΑ είχαν έκθεση σε αμερικάνικα ενυπόθηκα δάνεια ακινήτων. Ήλπιζαν οι υπόλοιπες χώρες πως από την στιγμή που δεν είχαν μεγάλη έκθεση θα παρέμεναν ανεπηρέαστες από την κρίση που μάστιζε τις ΗΠΑ. Η ιστορία όμως μας έδειξε πως και αυτές οι προβλέψεις ήταν απολύτως ανακριβείς.

Η κρίση άρχισε να διαχέεται σε όλες τις οικονομίες του πλανήτη. Με διαφορετικό τρόπο σε κάθε μία αλλά σχεδόν όλες επλήγησαν, άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο.

Οι καταναλωτές στις ΗΠΑ μειώνοντας την κατανάλωση οδήγησαν στην μείωση των εισαγωγών. Αντίστοιχα μειώθηκαν οι εξαγωγές των άλλων χωρών προς τις ΗΠΑ με αποτέλεσμα την μείωση της παραγωγής και την μείωση του ΑΕΠ τους. Ειδικά οι εξαγωγικές χώρες που ειδικεύονται σε υψηλής τεχνολογίας προϊόντα δέχτηκαν μεγάλο πλήγμα από την κρίση (Blanchard, 2011).

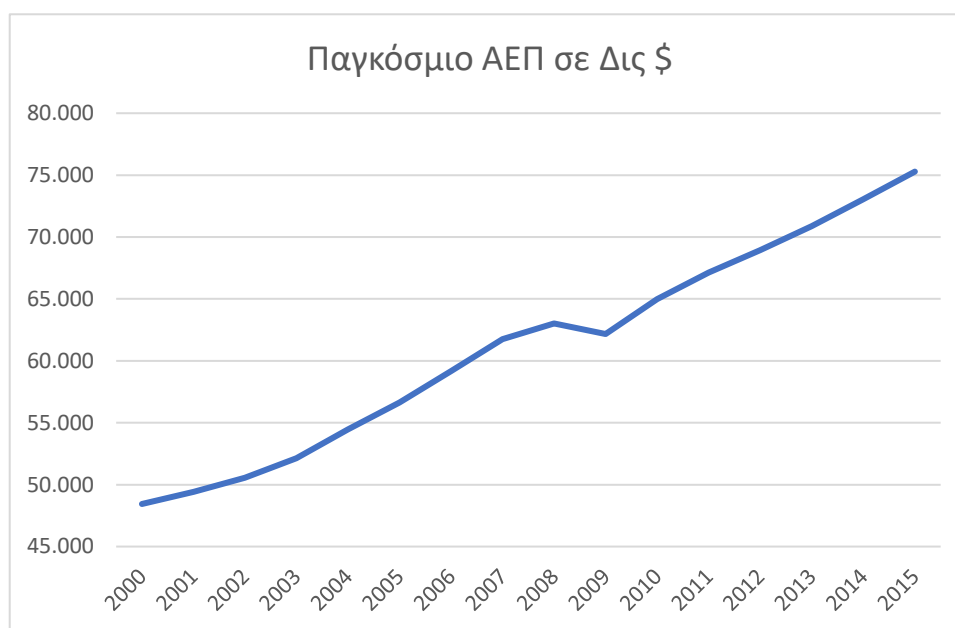
Το παγκόσμιο ΑΕΠ πριν την κρίση το 2008 ήταν στα 63.017 δις δολάρια και με το ξέσπασμα της κρίσης έπεσε στα 62.157 δις δολάρια το 2009. Μια μείωση 860 δις δολαρίων και ποσοστού 1,36% (WorldBank, GDP constant 2015).

Πίνακας 2.2: Παγκόσμιο ΑΕΠ σε δις δολάρια.

Έτος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Παγκόσμιο ΑΕΠ σε Δις \$	48.439	49.421	50.557	52.127	54.458	56.640	59.155	61.743
Έτος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Παγκόσμιο ΑΕΠ σε Δις \$	63.017	62.157	64.972	67.127	68.938	70.868	73.041	75.283

Πηγή: Βάσει στοιχείων της Worldbank.org. (Τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών τους έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015).

Διάγραμμα 2.2: Παγκόσμιο ΑΕΠ σε δις δολάρια.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της Worldbank.org. (Τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών τους έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015).

Μια άλλη συνιστώσα που προκάλεσε προβλήματα στη παγκόσμια οικονομία ήταν μέσω της κίνησης κεφαλαίων. Οι επενδυτές στις ΗΠΑ απέφευγαν να δανείζουν, όχι μόνο για τις εγχώριες επενδύσεις αλλά και για τις επενδύσεις του εξωτερικού. Οι επενδύσεις σε αναδυόμενες οικονομίες διακόπηκαν και σε πολλές περιπτώσεις απαιτήθηκαν τα κεφάλαια πίσω. Με την μείωση της ρευστότητας στις αναδυόμενες

οικονομίες αυξήθηκε η αξία τους χρήματος άρα και τα επιτόκια και όπως είπαμε και πιο πάνω υψηλά επιτόκια σημαίνει μειωμένη κατανάλωση και μειωμένες επενδύσεις (Blanchard, 2011).

Πέρα όμως από καθαρά μακροοικονομικά και χρηματοοικονομικά μεγέθη που με μετάδωσαν την κρίση, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η εξάπλωση του φόβου πως η οικονομική κρίση που έπληξε της ΗΠΑ θα μεταδοθεί και στις υπόλοιπες οικονομίες. Και εδώ το αποτέλεσμα ήταν η μείωση της κατανάλωσης και της παραγωγής.

Το πόσο επηρεάστηκε κάθε οικονομία εξαρτώταν από το πόσο ανοιχτή ήταν στις διεθνείς συναλλαγές. Χώρες ανοιχτές στο εμπόριο και με υψηλά επίπεδα χρέους δέχτηκαν τις μεγαλύτερες συνέπειες. Χώρες σαν την Κίνα και την Ινδία με πιο μικρό βαθμό ενσωμάτωσης στην παγκόσμια οικονομία επηρεάστηκαν λιγότερο. Αντίστοιχα οι οικονομίες της Αφρικής δεν επλήγησαν από τις χρηματοοικονομικές επιπτώσεις αλλά από την μείωση του εξαγωγών και την μείωση των τιμών στα εξαγωγικά τους προϊόντα.

Τα αποτελέσματα της παγκόσμια οικονομικής ύφεσης που ξεκίνησε το 2008 από τις ΗΠΑ, είχε επιπτώσεις σε όλες τις χώρες του κόσμου με διαφορετικό τρόπο και βαθμό σε κάθε μια αλλά σε όλες προκάλεσε μείωση του ρυθμού προόδου της οικονομίας τους (Blanchard, 2011).

2.4 Η Παγκόσμια Οικονομική Κρίση και η Ελληνική Οικονομία

Η έναρξη της κρίσης για την ελληνική οικονομία τοποθετείται χρονικά το φθινόπωρο του 2009. Μια κρίση, απόρροια μιας σειράς επιλογών διακυβέρνησης τα τελευταία 30 χρόνια και της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης, η οποία ανάγκασε την ελληνική κυβέρνηση να απευθυνθεί για οικονομική βοήθεια την άνοιξη του 2010 (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Για να κατανοήσουμε την Ελληνική κρίση θα πρέπει να παρατηρήσουμε που βρισκόταν η οικονομία της Ελλάδας λίγο πριν την κρίση.

Η Ελλάδα παρουσίαζε υψηλούς ρυθμούς μεγέθυνσης της οικονομίας την περίοδο 1995-2008 και αντίστοιχα στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Καταλύτες για αυτήν την ανάπτυξη ήταν:

- Η απελευθέρωση των χρηματοπιστωτικών αγορών από τις αρχές του 1990, η οποία συνέπεσε με την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ, και βοήθησε στην αύξηση των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα την περίοδο 2000-2008.
- Η εισροή κεφαλαίων από κοινοτικά κονδύλια ενίσχυσε την βελτίωση των υποδομών και σε συνδυασμό με τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 αύξησαν τις δημοσιονομικές δαπάνες και την κατανάλωση.

Παρά όμως την ανάπτυξη με μέσο ρυθμό 4% από το 1995-2008 υπήρχαν σοβαρές δομικές αδυναμίες στην ελληνική οικονομία που λειτουργούσαν αρνητικά ως προς την ανταγωνιστικότητα.

Διατηρούνταν υψηλός πληθωρισμός σε σχέση με την Ευρωζώνη ο οποίος οφειλόταν στην αυξημένη ζήτηση που προέκυψε από την εισροή κεφαλαίων από την ΕΕ. Αυτή η ζήτηση όμως δεν αντιστοιχούσε σε ανάλογη αύξηση στην παραγωγή και στην προσφορά αγαθών και υπηρεσιών με αποτέλεσμα το έλλειμα στο εμπορικό ισοζύγιο να είναι σε υψηλά επίπεδα. Αντίστοιχα και το έλλειμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών να είναι υψηλό και με αυτό το τρόπο η Ελλάδα χρηματοδοτούσε την κατανάλωση της αυξάνοντας το χρέος της. Ο υψηλότερος πληθωρισμός όμως μεγάλωνε το κόστος εισαγωγής των αγαθών. Παρόλο όμως το αυξημένο κόστος εισαγωγής το εισαγόμενα αγαθά παρέμεναν ανταγωνιστικά στην αγορά κάτι που ήταν καταστροφικό για την προώθηση των εγχώριων προϊόντων. Πολλές έρευνες που διενεργήθηκαν κατατάσσουν την Ελλάδα σε χαμηλό επίπεδο ανταγωνιστικότητας και διαφάνειας και σε υψηλό επίπεδο διαφθοράς. Αυτός ο συνδυασμός μαζί με τις κυβερνητικές παρεμβάσεις και την αδυναμία των θεσμών καθιστούσαν την επιχειρηματικότητα μη ελκυστική.

Υπάρχουν και άλλοι παράμετροι που υποδεικνύουν την χαμηλή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας όπως ο κρατικός έλεγχος στις τιμές, η ανάμιξη του κράτους στην λειτουργία των επιχειρήσεων, η διοικητική επιβάρυνση για νέες επιχειρήσεις, η ύπαρξη ομάδων συμφερόντων οι οποίες τροφοδοτούνταν με προσόδους από μια μη ανταγωνιστική οικονομία, η διοικητική παρέμβαση που θέτει

φραγμούς στην επιχειρηματικότητα και εισόδου στις υπηρεσίες, και φραγμούς στις ΑΞΕ (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

2.5 Η Κρίση στο Ελληνικό Χρηματοπιστωτικό Σύστημα

Κατά της έναρξη της κρίσης, παρά τις επιτυχίες της ελληνικής οικονομίας τις περασμένες δεκαετίες και την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ, οι αδυναμίες της έστρεψαν την προσοχή των διεθνών αγορών στους παράγοντες που επηρεάζουν τα ασφάλιστρα κινδύνου για τα ελληνικά κρατικά ομόλογα (Haugh, 2009). Η φερεγγυότητα της ελληνικής κυβέρνησης πλήττετε σε μια χρονική συγκυρία όπου ο παγκόσμιος κίνδυνος αξιοπιστίας έχει μεταφερθεί από τον ιδιωτικό στον δημόσιο τομέα, με τις πιθανότητες στάσης πληρωμών να επαναξιολογούνται με ότι σημαίνει αυτό για το ασφάλιστρο κινδύνου των ομολόγων κάθε χώρας (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Εντείνεται η παγκόσμια ανησυχία για την δυνατότητα της ελληνικής οικονομίας να ανταπεξέλθει στις δανειακές της υποχρεώσεις, μία ανησυχία που τροφοδοτείται από την χαμηλή ανταγωνιστικότητα της οικονομίας και τα υψηλά επίπεδα εξωτερικού χρέους. Η Ελλάδα μπορεί να μην είναι η μοναδική χώρα στην ΕΕ που έχει υψηλό χρέος ή μεγάλο έλλειμμα στο ισοζύγιο πληρωμών είναι όμως η μοναδική που έχει τόσο αυξημένους και τους δύο αυτούς δείκτες. Αυτοί οι δείκτες προβληματίζαν τις διεθνείς αγορές για το αν μελλοντικά η Ελλάδα θα μπορεί να παράγει φορολογητέο εισόδημα ικανό ώστε να μπορεί να ανταποκριθεί στις δανειακές της υποχρεώσεις. Ο προβληματισμός αυτός υπήρχε και πριν την κρίση βάση ερευνών διεθνών οίκων αξιολόγησης. Οι αξιολογήσεις αυτές κατέτασσαν μεν τα ελληνικά ομόλογα χαμηλότερα από άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά η πιθανότητα μη εξυπηρέτησης των δανειακών υποχρεώσεων να θεωρείται πολύ χαμηλή .

Στην Ελλάδα πριν την κρίση συνέβαινε και το εξής παράδοξο. Παρόλο που το χρέος του κρατικού τομέα ήταν υψηλό, το χρηματοπιστωτικό σύστημα της χώρας είχε υψηλές αποδόσεις με ελάχιστες ζημιές από τις επενδύσεις του. Σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες που το κρατικό χρέος ήταν μικρό και οι κίνδυνοι που αντιμετώπιζε το χρηματοπιστωτικό σύστημα από τις ζημιές, απόρροια των επενδύσεων τους, απειλούσαν την κεφαλαιακή του βάση. Εν συντομία στην υπόλοιπη Ευρώπη τα προβλήματα πηγάζουν από τον χρηματοπιστωτικό τομέα και οι εκάστοτε κυβερνήσεις προσπαθούν

τον εξυγιάνουν, ενώ στην Ελλάδα τα προβλήματα προήλθαν από την κυβέρνηση με τις τράπεζες να προσπαθούν να παρέχουν λύσεις.

Στην Ελλάδα οι τράπεζες ήταν αυτές που μεσολαβούσαν για την χρηματοδότηση του ελλείματος τρεχουσών συναλλαγών. Ειδικά τα τελευταία χρόνια πριν την κρίση όταν οι εισροές κεφαλαίων από την αγορά κρατικών ομολόγων και μετοχών άρχισαν να μειώνονται μετά την άνηση που γνώρισαν με την είσοδο της Ελλάδος στην ΟΝΕ. Με την μείωση της εισροής κεφαλαίων, οι ελληνικές τράπεζες παρείχαν ρευστότητα στην ελληνική οικονομία για την ανάπτυξη της αντλώντας κεφάλαια από την ευρωπαϊκή διατραπεζική αγορά και τις ευρωπαϊκές αγορές κεφαλαίων. Με την έναρξη της κρίσης αυτή η λειτουργία διακόπηκε διότι οι διεθνείς οικονομικές συνθήκες έπληξαν διάφορους παγκόσμιους τραπεζικούς οργανισμούς.

Κατά την ανάκαμψη όμως της παγκόσμια χρηματοοικονομικής αγοράς οι ανησυχίες για την ελληνική οικονομία παρέμεναν λόγω της πολιτικής απροθυμίας σειράς κυβερνήσεων να εφαρμόσουν μέτρα για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την αντιμετώπιση του υψηλού ελλείματος και του υψηλού κρατικού χρέους. Αποτέλεσμα ήταν οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές να σταματήσουν να παρέχουν ρευστότητα στον ελληνικό τραπεζικό τομέα και στην ελληνική κυβέρνηση.

Μέχρι και τις αρχές του 2010 οι ελληνικές τράπεζες είχαν καταφέρει να αποφύγουν τους κινδύνους της μειωμένης ρευστότητας μέσω της άντλησης κεφαλαίων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) βάζοντας ως εγγύηση τα ελληνικά κρατικά ομόλογα. Αν και οι ελληνικές τράπεζες δεν είχαν εκτεθεί άμεσα στους κινδύνους που προκάλεσαν την παγκόσμια οικονομική κρίση, βρέθηκαν ανάμεσα στην διεθνή χρηματική ροή που τροφοδοτούσε μια οικονομία μη ανταγωνιστική και μη βιώσιμη με την μεγέθυνση των ελλειμάτων του κρατικού προϋπολογισμού. Οι ελληνικές τράπεζες βάση έρευνας που έκανε ο διεθνής οίκος αξιολόγησης Morgan Stanley το 2010 είχαν στο χαρτοφυλάκιο τους ελληνικά κρατικά ομόλογα σε μεγαλύτερο ποσοστό από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Οι ελληνικές τράπεζες μέχρι και το 2008 παρότι δεν διέτρεχαν σοβαρούς κινδύνους από τα επισφαλή δάνεια που είχε δημιουργήσει η παγκόσμια οικονομική κρίση, από το 2010 άρχισαν να καταγράφουν και αυτές ζημίες λόγω της υπερβολικής έκθεσης τους στα ελληνικά κρατικά ομόλογα, τα οποία υποβαθμιζόταν συνεχώς, καθώς

και από την αύξηση των ληξιπρόθεσμων δανείων αφού η παγκόσμια οικονομική κρίση είχε μεταφερθεί εντός της χώρας και ήταν αρκετά βαθύτερη από τις αρχικές προβλέψεις. Αποτέλεσμα ήταν να μειωθεί και η δική τους πιστοληπτική ικανότητα ώστε να δυσκολεύονται στην άντληση κεφαλαίων και με υψηλό κόστος δανεισμού που να το καθιστά αποτρεπτικό. Στη συνέχεια έρχονται και αντιμέτωπες με νομοθετικές ρυθμίσεις για την προστασία των δανειοληπτών, σε αντίθεση με τις οδηγίες της ΕΚΤ, είτε με αυξήσεις φόρων.

Η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας εξακολουθεί να παραμένει χαμηλή αφού δεν έχουν εφαρμοστεί μέτρα για την αύξηση της, θέτοντας σε κίνδυνο το εισόδημα των ελληνικών επιχειρήσεων και των νοικοκυριών με αποτέλεσμα να τίθεται θέμα ως προς την αποπληρωμή των δανειακών τους υποχρεώσεων.

Έτσι ακολούθησε μια σειρά γεγονότων για τις ελληνικές τράπεζες και την ελληνική οικονομία τα οποία μετέφεραν την παγκόσμια οικονομική κρίση στην οικονομία της Ελλάδας (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

2.6 Τα Ελληνικά Δημόσια Οικονομικά

Το ΑΕΠ της Ελλάδας παρουσίαζε συνεχείς αυξήσεις από το 2000 έως το 2008 αλλά από την οικονομική κρίση και μετά άρχισε να μειώνεται. Μέχρι και το 2015 από τα δεδομένα του πίνακα βλέπουμε ότι δεν έχει επανέλθει το ΑΕΠ στα προηγούμενα επίπεδα (ΕΛ.ΣΤΑΤ. ΑΕΠ 2000-2015).

Πίνακας 2.3: ΑΕΠ Ελλάδα 2000-2015.

Ετος	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	139.033	147.083	158.164	172.933	187.959	194.876	210.504	224.994
Ετος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	231.915	231.583	224.521	201.377	188.900	183.641	180.740	176.888

Πηγή: Βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2015 σε εκατομμύρια € τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών του έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015)

Διάγραμμα 2.3: ΑΕΠ Ελλάδας 2000-2015.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2015 σε εκατομμύρια €, τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών του έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015).

Από το 2003 και μετά ο λόγος των κυβερνητικών δαπανών ως προς το ΑΕΠ, ο οποίος παρέμενε σταθερός τα προηγούμενα χρόνια λόγω της μεγάλης αύξησης του ΑΕΠ εκείνης της περιόδου, άρχισε να μεγαλώνει αφού οι κυβερνήσεις δεν κατάφεραν να εφαρμόσουν μια υπεύθυνη δημοσιονομική πολιτική δαπανών.

Το 2009 ο λόγος αυτός αυξήθηκε με πολύ μεγάλο ρυθμό λόγω της μείωσης του ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ και την αύξηση των δαπανών. Ενδεικτικά οι δαπάνες το 2009 της κυβέρνησης ανήλθαν στα 72 δις ευρώ με μόλις 48,5 δις ευρώ έσοδα (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Η απότομη αύξηση των δαπανών οφειλόταν κυρίως από (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012):

- Τις αυξήσεις των συντάξεων που καταβάλει το δημόσιο και το υψηλό ποσοστό της εισφοροδιαφυγής οδηγώντας στην χρηματοδότηση των δυσλειτουργικών και υποχρηματοδοτούμενων ασφαλιστικών ταμείων για να καλύψουν τις ανάγκες τους, φτάνοντας στο 32% περίπου του τακτικού προϋπολογισμού το 2009.
- Την αύξηση του μισθολογικού κόστους απόρροια των μαζικών προσλήψεων στο δημόσιο τα τελευταία έτη, ποσοστό 27,4% του ΑΕΠ του τακτικού προϋπολογισμού το 2009.
- Τόκοι δημόσιου χρέους σε ποσοστό 18,6% του τακτικού προϋπολογισμού το 2009.

- Την μείωση της τάσης του λόγου εισπραξης φορολογικών εσόδων ως προς το ΑΕΠ αποτέλεσμα του υψηλού μεγέθους της παραοικονομίας.
- Το συνταξιοδοτικό σύστημα στην Ελλάδα ήταν πολύπλοκο και αδιαφανές αποτρέποντας την εποπτεία και χωρίς να παρέχει αξιόπιστα εχέγγυα για την βιωσιμότητα του για την μετάβαση στις επόμενες γενεές.

Οι παθογένειες τους συνταξιοδοτικού συστήματος περιγράφονται συνοπτικά παρακάτω (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012):

- Η μέση σύνταξη ήταν σχεδόν ίση με το μέσο μισθό των εργαζομένων, αυτό σημαίνει ότι ή οι συντάξεις είναι υψηλές ή ότι τα εισοδήματα από την εργασία είναι χαμηλά.
- Το 2006 ο μέσος όρος συνταξιοδότησης των εργαζομένων από το στοιχεία του ΙΚΑ είναι τα 60 έτη με μέσο όρο 25 έτη πλήρως ασφαλισμένης εργασίας.
- Υψηλά ποσοστά αναπηρικών συντάξεων σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.
- Οι διατάξεις των βαρέων και ανθυγιεινών καθόριζαν μεγάλο αριθμό επαγγελματιών που εντάσσονται σε αυτά και έτσι να συνταξιοδοτείται μεγάλος αριθμός ατόμων σε μικρή ηλικία.
- Διατάξεις που προέβλεπαν διαφορετικά όρια ηλικίας συνταξιοδότησης σε άντρες και γυναίκες.
- Μεγάλος αριθμός συνταξιοδοτικών ταμείων κύριας σύνταξης και επικουρικής, με πολλά από αυτά τα ταμεία να παρέχουν ευνοϊκούς όρους στους ασφαλισμένους τους και ως προς τα χρόνια ασφάλισης αλλά και ως το ποσό της σύνταξης.

Όλα τα παραπάνω οδήγησαν το πρωτογενές έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού σε απότομη πτώση με την μέγιστη τιμή του ελλείματος να καταγράφεται το έτος 2009 (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Δημοσιονομικά στοιχεία 2006-2022).

Πίνακας 2.4: Έλλειμμα - Πλεόνασμα Γενικής Κυβέρνησης 2006-2022.

Έτος	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Έλλειμμα (-)/ Πλεόνασμα (+)	-7.496	-14.475	-22.822	-36.624	-24.125	-21.205	-16.855	-22.451	-6.346
Έτος	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Έλλειμμα (-)/ Πλεόνασμα (+)	-9.953	858	1.299	1.826	1.575	-16.048	-12.663	-4.892	

Πηγή: Βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2006-2022 σε εκατομ. €).

Διάγραμμα 2.4: Ποσοστό ελλείματος/ πλεονάσματος σε σχέση με το ΑΕΠ 2006-2022.

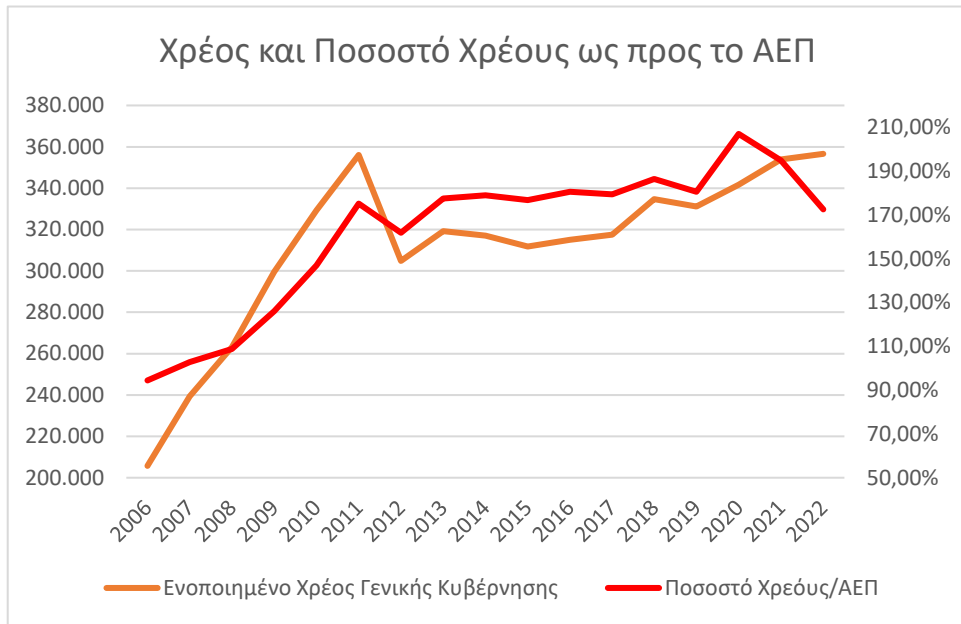

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2006-2022 σε εκατομμύρια € σε ονομαστικές τιμές.)

Ήταν λογικό επομένως να αυξηθούν οι ανησυχίες από τις διεθνείς χρηματαγορές ως προς την δυνατότητα της ελληνικής οικονομίας να αποπληρώσει το χρέος της το οποίο αυξανόταν συνεχώς (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Βέβαια το ύψος του χρέους σε απόλυτες τιμές δεν είναι ενδεικτικό μέτρο για να κρίνει κανείς την πορεία μιας οικονομίας, σε αντίθεση με το ποσοστό του χρέους ως προς το ΑΕΠ. Και σε αυτή την περίπτωση όμως τα δεδομένα ήταν αρνητικά για την Ελλάδα. Παρατηρούμε στο παρακάτω διάγραμμα ότι υπήρχε αύξηση στο επίπεδο του χρέους αλλά και στο ποσοστό ως προς το ΑΕΠ της χώρας (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Δημοσιονομικά στοιχεία 2006-2022).

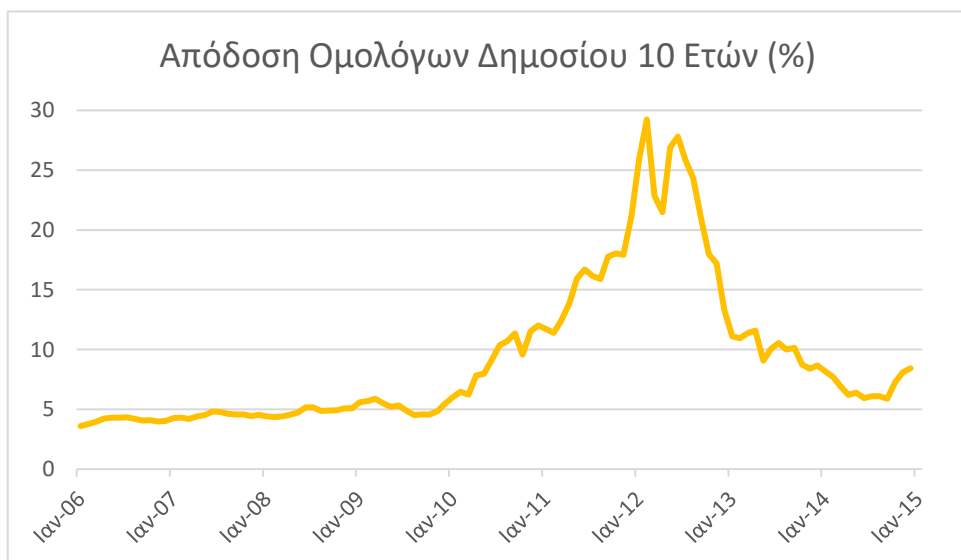
Διάγραμμα 2.5: Χρέος και ποσοστό χρέους ως προς το ΑΕΠ.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2006-2022 σε εκατομμύρια € σε ονομαστικές τιμές).

Οι ανησυχίες αυτές αύξησαν το κόστος δανεισμού και διατηρήθηκαν σε έντονο βαθμό έως και την λήψη ουσιαστικών διαρθρωτικών μέτρων από την κυβέρνηση. Το spread των ελληνικών ομολόγων αυξήθηκε σε πολύ υψηλό επίπεδο και τοποθετούσε την πιθανότητα της Ελλάδος για χρεοκοπία στο 25% (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Διάγραμμα 2.6: Απόδοση ομολόγων δημοσίου 10 ετών (%).

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της Τράπεζας Της Ελλάδος (Τιμές και Αποδόσεις Τίτλων Αναφοράς του Ελληνικού Δημοσίου 2006-2014).

Τον Απρίλιο του 2010 η ελληνική οικονομία είχε φτάσει στα όρια της και οι διεθνείς χρηματαγορές εξακολουθούσαν να είναι κλειστές αφήνοντας στην κυβέρνηση δύο επιλογές. Την αναζήτηση οικονομικής βοήθειας ή την άτακτη χρεοκοπία. Αντιλαμβανόμενη το κόστος και τις συνέπειες μια άτακτης χρεοκοπίας κατέληξε στα τέλη του Απριλίου του 2010 στην λήψη οικονομικής βοήθειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από ΔΝΤ (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Η αποδοχή αυτής της βοήθειας επέβαλε την υπογραφή μιας συμφωνίας, το Μνημόνιο, το οποίο περιείχε μέτρα και οδηγίες για την εξυγίανση των μακροοικονομικών μεγεθών της Ελλάδος καθώς και την επιβολή μεταρρυθμίσεων απαραίτητων για την βελτίωση των χρόνιων παθογενειών που ταλάνιζε την ελληνική οικονομία.

Τα πιο σημαντικά μέτρα που επιβλήθηκαν από τους δανειστές με αντάλλαγμα την οικονομική βοήθεια ήταν τα εξής (Ν.3845/2010 ΦΕΚ 65/Α-06/05/2010):

- Μείωση του μισθολογικού κόστους που επιβάρυνε τον κρατικό προϋπολογισμό.
- Μείωση συνταξιοδοτικού κόστους που επιβάρυνε τον κρατικό προϋπολογισμό.
- Ενιαία κλίμακα φορολογίας για όλα τα εισοδήματα.
- Απλοποίηση διαδικασίας ίδρυσης νέων επιχειρήσεων.
- Δημοσίευση όλων των κυβερνητικών δαπανών.
- Εξίσωση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότηση των γυναικών με τους άντρες.
- Σύνδεση των συνταξιοδοτικών παροχών με τις ασφαλιστικές εισφορές.
- Μείωση νεοδιορισμένων στο ελληνικό δημόσιο με αναλογία 1 προς 5 ως προς τους εργαζομένους που συνταξιοδοτούνται.
- Μέτρα για την ενίσχυση των φορολογικών εσόδων.
- Απελευθέρωση της αγοράς των οδικών μεταφορών εμπορευμάτων.
- Απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας.
- Δημιουργία σχεδίου για την εξυγίανση των ελληνικών σιδηροδρόμων.
- Μεταρρυθμίσεις στις προμήθειες στην δημόσια υγεία και την καθιέρωση ηλεκτρονικής συνταγογράφησης.
- Πάγωμα του κατώτατου μισθού.
- Εναρμόνιση του νόμου περί ανταγωνισμού με τις οδηγίες της ΕΕ.

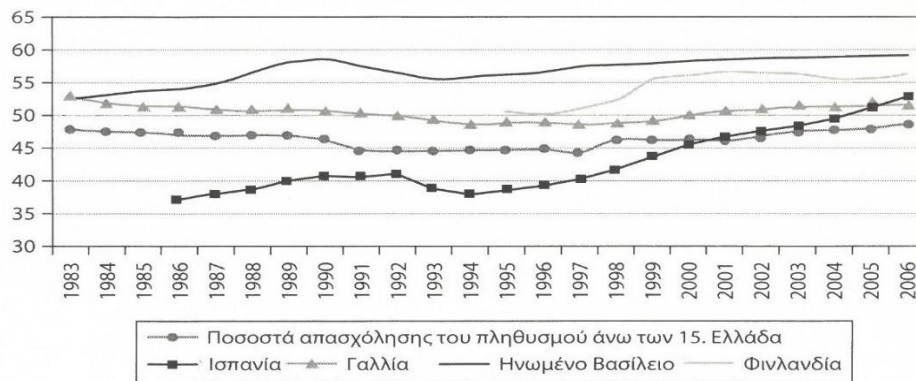
2.7 Η Ελληνική Αγορά Εργασίας πριν την Οικονομική Κρίση

Όλα αυτά τα ανταγωνιστικά μειονεκτήματα δεν θα μπορούσαν παρά να επηρεάσουν και την ελληνική αγορά εργασίας και φυσικά ισχύει και το αντίστροφο πως η ανταγωνιστικότητα επηρεάζεται από τις αδυναμίες της αγοράς εργασίας.

Η αγορά εργασίας αντανακλά την αντίφαση που ίσχυε και στους άλλους τομείς της οικονομίας, την ισχυρή ανάπτυξη παρά την εμφάνιση πολλών ανταγωνιστικών μειονεκτημάτων. Η απασχόληση από το 2000 και μετά είχε αυξητικές τάσεις αλλά πάλι δεν συνάδουν με τον ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης. Η χαμηλή ικανότητα απασχόλησης ατόμων νεαρής ηλικίας, ειδικά νέων γυναικών, μας δείχνει πως η μείωση της ανεργίας αυτήν την περίοδο περισσότερο καταδεικνύει μια βελτίωση στην τάση της αγοράς εργασίας παρά την δημιουργία μιας αγοράς λειτουργικής. Η διαφορά στον λόγο απασχόλησης προς τον πληθυσμό σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά και των ΗΠΑ συνδέεται με την χαμηλή απασχόληση των νέων και δείχνει την ύπαρξη σοβαρών δομικών προβλημάτων στην αγορά εργασίας.

Αποτέλεσμα είναι η ελληνική αγορά εργασίας παρόλη την αύξησης της απασχόλησης να μην μπορεί να καλύψει την διαφορά με άλλες οικονομίες της ΕΕ όπως βλέπουμε και στο διάγραμμα 2.7 . Δεν μπορεί να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας για τους νεοεργαζόμενους κάτι που συνάδει με την μειωμένη προσφορά των αγαθών και των υπηρεσιών στην οικονομία. Μια οικονομία μη ανταγωνιστική αποφεύγει να απασχολήσει τα άτομα με μικρή αποδοτικότητα κάτι που συνήθως είναι οι νέοι με καθόλου έως μικρή εργασιακή εμπειρία (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Διάγραμμα 2.7: Ποσοστά απασχόλησης του πληθυσμού άνω των 15 ετών για διάφορες χώρες.

Πηγή: Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα, Μητσόπουλος Μιχάλης-Πελαγίδης Θεόδωρος, Εκδόσεις Ψυχογίος 2012.

Η Ελλάδα είχε την πιο αυστηρή νομοθεσία για την προστασία των εργαζομένων ανάμεσα στις χώρες του ΟΟΣΑ. Η ελληνική αγορά εργασίας παρουσίαζε την εικόνα μια γερασμένης αγοράς, χωρίς να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας για την είσοδο της νέας γενιάς, και να μην προωθεί την μισθωτή εργασία αλλά την αυτοαπασχόληση, μια μορφή εργασίας που συνήθως δεν φορολογείται όσο η μισθωτή απασχόληση.

Η ελληνική κοινωνία και οι πολιτικές των κυβερνήσεων καθιστούσαν ελκυστική την εργασία στον δημόσιο τομέα, την αυτοαπασχόληση και στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Αντίθετα η στάση τους προς τις μεγάλες επιχειρήσεις μπορούσε να θεωρηθεί και εχθρική, παρόλο που οι μεγάλες επιχειρήσεις παρείχαν μεγαλύτερες απολαβές και συμμετείχαν περισσότερο στα φορολογικά έσοδα αφού οι μεγαλύτερες απολαβές έχουν υψηλότερη φορολογία. Σε αντίθεση με τους εργαζομένους σε μικρότερες επιχειρήσεις οι οποίοι ήταν στα όρια του αφορολογήτου ορίου. Αντίστοιχα οι εισφορές στα ασφαλιστικά ταμεία ήταν μεγαλύτερες από τους εργαζόμενους σε μεγάλες επιχειρήσεις αφού οι εισφορές αυτές αποδίδοντα βάση ποσοστού επί του μισθού. Έτσι στην ελληνική αγορά υπάρχουν δύο βαθμίδες εργασίας στον ιδιωτικό τομέα που έχουν να ανταγωνιστούν την ελκυστικότητα της εργασίας στον δημόσιο τομέα που προσφέρει καλύτερες απολαβές και ευνοϊκότερες συνθήκες εργασίας.

Με το συνταξιοδοτικό σύστημα να δίνει ευκαιρίες για πρόωρη συνταξιοδότηση σε μεγάλο ποσοστό των πιο ηλικιωμένων εργαζομένων, το ποσοστό ανεργίας του γενικού πληθυσμού μειωνόταν παρά τις σημαντικές δομικές αδυναμίες της αγοράς εργασίας (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

3 Η Παγκόσμια Υγειονομική Κρίση Covid -19

3.1 Η Αρχή της Παγκόσμιας Υγειονομικής Κρίσης

Στα τέλη του 2019, στην Κίνα στην πρωτεύουσα της επαρχίας Χουμπέι, στην Ουχάν, εμφανίστηκαν συμπτώματα πνευμονίας άγνωστης αιτίας και προέλευσης με συμπτώματα βήχα και υψηλού πυρετού που εξαπλώθηκε ταχύτητα και σε άλλες περιοχές της Κίνας. Αναφέρεται για τους πρώτους ασθενείς ότι είχαν ιστορικό επαφής με μια αγορά ζωντανών ζώων και θαλασσινών στην Ουχάν, την Χουανάν. Οι έρευνες στράφηκαν στις νυχτερίδες, λόγω του μεγάλου πληθυσμού τους που ευνοεί την υψηλή μετάδοση του ιού. Έχει αποδειχτεί ότι οι νυχτερίδες φιλοξενούν τους περισσότερους ιούς από κάθε άλλο θηλαστικό και προσαρμόζονται εύκολα στο αστικό περιβάλλον με αποτέλεσμα να έρχονται σε συχνή επαφή με οικίσματα ζώα και ανθρώπους. Αυτή η εύκολη προσαρμογή έχει ενισχύσει το ανοσοποιητικό τους σύστημα και έτσι έχουν γίνει σημαντικές δεξαμενές πολλών ειδών κορονοϊών. Μετά από δείγμα από το αναπνευστικό σύστημα των ασθενών, απομονώθηκε από το Κέντρο Ελέγχου και Πρόληψης Νοσημάτων της Κίνας (CCDC), ένας καινούριος κορονοϊός. Από τη ανάλυση του ιού δόθηκε η ονομασία του, από την Διεθνή Επιτροπή και Ταξινόμησης Ιών (ICTV), Σοβαρό Οξύ Αναπνευστικό Σύνδρομο Κορονοϊός 2 (SARS-COV-2) και η ασθένεια που προκαλείται από αυτό Covid-19. Ένας ιός, που από τις αναφορές της επιστημονικής κοινότητας, είναι ιδιαίτερα λοιμογόνος. Έρευνες που έχουν γίνει τοποθετούν τον ιό πολύ νωρίτερα χρονικά στην Κίνα, με έδρα πάλι την Ουχάν, και την μεταφορά του στην Ευρώπη αρκετά χρόνια νωρίτερα ο οποίος όμως ήταν αδρανής προκαλώντας μικρές εστίες και σε συνθήκες μη ικανές για την μετάδοση του. Στις 30 Ιανουαρίου του 2020 ο ΠΟΥ κήρυξε τον ιό (SARS-COV-2) ως έκτακτη ανάγκη που πλήττει την δημόσια υγεία. Έως τις 10 Μαρτίου είχαν καταγραφεί 48.000 κρούσματα και 3.000 θάνατοι. Μετά από αυτή την εξέλιξη ο ΠΟΥ κήρυξε τον ιό (SARS-COV-2) ως πανδημία. Υπάρχουν αναφορές ότι ο ΠΟΥ δεν αντέδρασε άμεσα όσον αφορά την λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας (Deslandes 2020, Ge H. 2020, Khan 2020, Liu 2020).

Ο Covid-19 είναι η πρώτη πανδημία που συνδέθηκε με την μεταφορά του ιού από τα ζώα στον άνθρωπο, την αλλοίωση της βιοποικιλότητας και την οικολογική παρακμή η οποία οφείλεται από την ανθρώπινη παρέμβαση στην φύση και στο περιβάλλον. Στα δομικά αίτια της που προκάλεσαν την πανδημία συγκαταλέγεται η καπιταλιστική βιομηχανική γεωργία, η καταστροφή των φυσικών πόρων και του φυσικού

περιβάλλοντος καθώς και η μαζική παραγωγή τροφίμων. Σε παγκόσμιο επίπεδο αυτές οι πρακτικές αυξήθηκαν σε ένταση και κλίμακα τις τελευταίες δεκαετίες. Οι γεωργικές πρακτικές -οι οποίες χρησιμοποιούν σε υψηλό βαθμό αντιβιοτικά στην παραγωγή ψαριού και κρέατος, και φυτοφαρμάκων στην γεωργία, συμβάλουν στην ανάπτυξη βακτηριακών λοιμώξεων με μεγάλη ανθεκτικότητα- επίσπευσαν την κλιματική αλλαγή καταστρέφοντας τους φυσικούς πόρους και την ρύπανση του περιβάλλοντος (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Το φυσικό περιβάλλον και ο δασικός πληθυσμός παλαιότερα συνέβαλαν στον περιορισμό των μικροβίων και των ιών καθώς και των ζώων που τους φιλοξενούν. Η αποψίλωση δασών για την βιομηχανοποίηση της γεωργίας ήταν βασικό χαρακτηριστικό της Κίνας από την δεκαετία του 1980 και μετά (Chuang, 2020).

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει πραγματοποιηθεί μεγάλη αύξηση σε διεθνή ταξίδια για σκοπούς εμπορικούς, επαγγελματικούς, ψυχαγωγίας, εκπαίδευσης, ιατρικούς κ.α. Αυτά τα ταξίδια είναι ένας βασικός παράγοντας μετάδοσης του ιού σε διεθνές επίπεδο. Όσο αυτές οι μετακινήσεις θα παραμένουν σε υψηλά επίπεδα η εμφάνιση και η μετάδοση επιδημιών φαντάζει πολύ πιθανή. Η ταχύτητα των σύγχρονων συγκοινωνιών και μετακίνηση των αγαθών μεταξύ των ηπείρων καθιστά αδύνατη τις παλαιότερες στρατηγικές για την πρόληψη της μετάδοσης των ασθενειών. Ο συνωστισμός και η μετακίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων είναι συνθήκες που ευνοούν την δημιουργία και την μετάδοση επιδημιών (Tatem-Rogers-Hay, 2006).

Για τον ιό (SARS-COV-2) η κοινωνική επιτάχυνση και η παγκοσμιοποίηση εξηγούν την γρήγορη εξάπλωση του παγκοσμίως, τους αποδίδεται όμως και η ταχύτατη ανάλυση του ιού και η δημιουργία εμβολίων. Παρόλη την γρήγορη ανάπτυξη των εμβολίων, οι θάνατοι σε παγκόσμιο επίπεδο ανήλθαν περίπου σε 7.000.000 μέχρι τα μέσα του 2023, ένας αριθμός που δεν προσεγγίζει παλαιότερες πανδημίες και υγειονομικές κρίσεις, αλλά αν αναλογιστούμε την εξέλιξη της ιατρικής επιστήμης και της ιατρικής τεχνολογίας, σε συνδυασμό με τις παροχές υγείας ο οικονομικός και κοινωνικός απολογισμός είναι καταστροφικός (Τζαβέλα, 2023).

Κατά την εκδήλωση της πανδημίας και την προσπάθεια αντιμετώπισης της δημιουργήθηκαν αρκετά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα. Αρκετά παραμένουν μέχρι και σήμερα. Η τήρηση φυσικών αποστάσεων προκάλεσε κοινωνική αποστασιοποίηση.

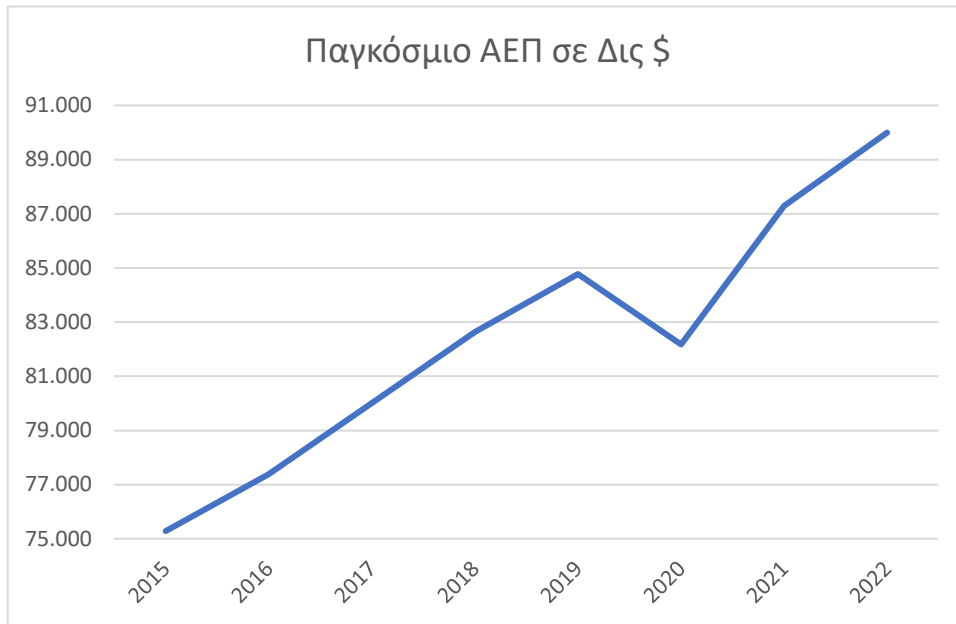
Οι ενήλικοι έπαψαν να προσέρχονται στους χώρους εργασίας, ψυχαγωγίας και άσκησης και τα παιδιά δεν πήγαιναν στα σχολεία και στις κοινωνικές δραστηριότητες. Αποτέλεσμα αυτής της απόστασης ήταν να επιβαρυνθεί η ψυχική τους υγεία. Δημιούργησε ανησυχίες ως προς την διαφάνεια κατά την ανάπτυξη, έγκριση και διάθεση των εμβολίων, την παραβίαση των δικαιωμάτων των ανθρώπων επιβάλλοντας υποχρεωτικό τον εμβολιασμό. Άλλες συνέπειες που προκάλεσε ο ιός είναι η παγκόσμια οικονομική ύφεση, η αύξηση του πληθωρισμού, η έλλειψη σε πρώτες ύλες, η μείωση της παραγωγής και της κατανάλωσης, η αύξηση της ανεργίας, η αύξηση των ατόμων που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας, η δυσλειτουργία στην εφοδιαστική αλυσίδα, η επισιτιστική κρίση η οποία προβλέπεται να αυξηθεί λόγω της έλλειψης τροφίμων σε παγκόσμια βάση, καθώς και πολλές πολιτικές αναταράξεις (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Έρευνες έχουν δείξει ότι η μετάδοση λοιμωδών νοσημάτων έχουν διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο σε διαφορετικά στρώματα της κοινωνίας. Συνήθως επηρεάζονται περισσότερο αυτοί που βρίσκονται στα χαμηλότερα στρώματα. Συνθήκες όπως η εργασιακή ασφάλεια, η στέγαση και η ποιοτική διατροφή μπορούν να μειώσουν την μετάδοση μολυσματικών ασθενειών. Αντίστοιχα χώρες χαμηλού εισοδήματος έχουν υψηλά ποσοστά νόσησης και θανάτων (Bambra, 2020).

Κατά την οξεία φάση της πανδημίας και την διακοπή την εφοδιαστικής αλυσίδας οι κλυδωνισμοί που δέχτηκε η παγκόσμια οικονομία ήταν έντονοι αλλά επλήγησαν περισσότερο οι μικρές επιχειρήσεις και οι συνοικιακές και τοπικές αγορές, σε αντίθεση με τις πολυεθνικές επιχειρήσεις που μπόρεσαν να διαχειριστούν και να απορροφήσουν σε μεγαλύτερο βαθμό τις ζημιές τους (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Μόνο τον πρώτο χρόνο από την έξαρση της πανδημίας η επιβάρυνση στην παγκόσμια οικονομία ήταν τεράστια με το παγκόσμιο χρέος να αυξάνεται από το 320% του ΑΕΠ σε 370% (Roberts, 2020). Αντίστοιχα το παγκόσμιο ΑΕΠ μειώθηκε από την υψηλότερη του τιμή το 2019, 84.771 δις δολάρια, σε 82.179 δις δολάρια το 2020. Μια μείωση ύψους 2.592 δις δολαρίων και της τάξης του 3,06% (WorldBank, GDP constant 2015).

Διάγραμμα 3.1: Παγκόσμιο ΑΕΠ.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της *Worldbank.org*. (Τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών τους έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015).

Σε μια παγκόσμια οικονομία που δεν είχε συνέλθει ακόμα από το σοκ της οικονομικής ύφεσης του 2008 ο κίνδυνος για μια νέα οικονομική κρίση, δυσμενέστερη από την προηγούμενη, ήταν ορατός. Για την αντιμετώπιση της χρησιμοποιήθηκαν δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές.

Οι κεντρικές τράπεζες και οι διεθνείς οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ προχώρησαν σε μια πρωτοφανή νομισματική χαλάρωση για να παρέχουν ρευστότητα στο οικονομικό σύστημα. Ένα εργαλείο που είχε χρησιμοποιηθεί ευρέως στην προηγούμενη οικονομική κρίση. Το ενεργητικό της Ομοσπονδιακής Τράπεζας των ΗΠΑ φτάνει τα 11 τρις δολάρια σε σχέση με τα 4 δις δολάρια πριν την πανδημία. Ένα ποσό που αντιστοιχεί στο μισό ΑΕΠ των ΗΠΑ. Αντίστοιχα το αμερικάνικο κογκρέσο προχώρησε σε αύξηση των κυβερνητικών δαπανών σε ύψος δυο φορές μεγαλύτερη σε σχέση με την κρίση του 2008 (Roberts, 2020). Ανάλογες δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές εφαρμόστηκαν και από την ΕΕ όπως και από τις υπόλοιπες αναπτυγμένες οικονομίες. Έχει αποδειχτεί όμως πως οι κρίσεις που προκαλούνται από ένα σοκ στην προσφορά δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με τις παραδοσιακές πρακτικές όπως την δημοσιονομική και νομισματική επέκταση. Πρακτικές οι οποίες αυξάνουν το χρέος σε σημείο ώστε να μην είναι βιώσιμο (Guerrieri, 2022).

Η κοινωνική αποστασιοποίηση ήταν ένα μέτρο που έφερε αποτελέσματα στην προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η υγειονομική κρίση, τουλάχιστον κατά την περίοδο έξαρσης της πανδημίας. Την απόφαση για την αποστασιοποίηση αυτή την έλαβαν οι κυβερνήσεις, δίνοντας και εφαρμόζοντας οδηγίες και πρακτικές, μέτρα τα οποία λήφθηκαν αγγίζοντας τα όρια και πολλές φορές ξεπερνώντας τα, των ανθρώπινων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Οι οδηγίες αυτές επέβαλαν στους ανθρώπους την παραμονή εντός της οικίας τους, μη επιτρέποντας τους να κυκλοφορούν ελεύθερα στους δημόσιους χώρους, να μην προσέρχονται στους χώρους εργασίας, την διακοπή μετακινήσεων, την προσωρινή παύση λειτουργίας επιχειρήσεων και οργανισμών όπως η εστίαση, τα σχολεία, τα πανεπιστήμια, τα γυμναστήρια και γενικά όλες τις συγκεντρώσεις ακόμη και σε ανοιχτούς χώρους. Οι αποφάσεις αυτές που επιβλήθηκαν από τις κυβερνήσεις σε οριζόντια κλίμακα μας καταδεικνύει επίσης την κρατική δύναμη που με αυταρχικό τρόπο μπορεί να επηρεάζει την ανθρώπινη βούληση. Οι απαγορεύσεις δημιούργησαν πρόβλημα στην δημόσια υγεία, πέρα από τα άμεσα κρούσματα του ιού, λόγω της δυσκολίας πρόσβασης στις υγειονομικές υπηρεσίες για προληπτικές εξετάσεις ή την αντιμετώπιση άλλων ιατρικών προβλημάτων (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Ο Covid-19 μπορεί να αξιολογηθεί ως η πρώτη πανδημία του 21^{ου} αιώνα με ολέθριες συνέπειες η οποία στηρίχτηκε στην περιορισμένη πρόσβαση στο σύστημα υγείας, στις κοινωνικές ανισότητες και στην κατασπατάληση των φυσικών πόρων. Παρόλη όμως την ταχύτατη μετάδοση της η επιστημονική κοινότητα ένωσε τις δυνάμεις της για τον περιορισμό και την αντιμετώπιση της (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

3.2 Η Υγειονομική Κρίση Covid -19 στην Ελλάδα

Στις 26 Φεβρουαρίου του 2020 επιβεβαιώθηκε το πρώτο κρούσμα του ιού στην ελληνική επικράτεια, και συγκεκριμένα στην Θεσσαλονίκη. Η μετάδοση της έγινε αρχικά από την Ιταλία και μετά από το Ισραήλ (Paradimos, 2020). Λόγω της αύξησης των κρουσμάτων και της εξέλιξης του πρώτου επιδημικού κύματος, στα πλαίσια προστασίας των πολιτών επιβλήθηκε το 1^ο lockdown στις 22 Μαρτίου του 2020 οδηγώντας σε πολύ χαμηλά ποσοστά διασποράς (Gountas, 2020).

Η άρση όμως των περιοριστικών μέτρων στις 4 Μαΐου του 2020 μετά από 42 ημέρες εγκλεισμού, που είχε επιφέρει κόπωση στην πληθυσμό και το άνοιγμα του τουρισμού που επιβλήθηκε από οικονομικά συμφέροντα, οδήγησαν στο 2^ο επιδημικό

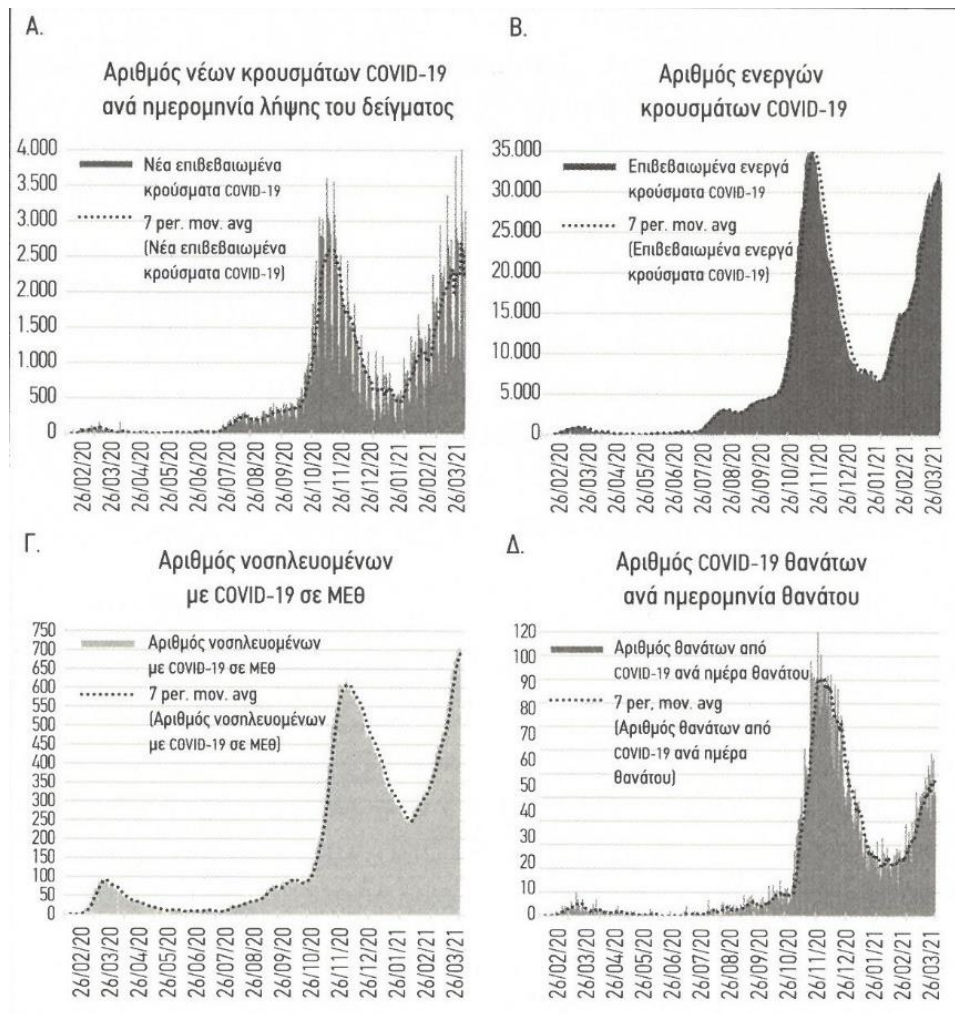
κύμα τον Ιούλιο και τον Αύγουστο του 2020 μεγαλύτερης εντάσεως (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Το βασικό χαρακτηριστικό του 2^{ου} κύματος ήταν η υψηλή θνησιμότητα που παρουσίαζε. Ενδεικτικά κατά τους πρώτους 13 μήνες της πανδημίας, σχεδόν το 73% των θανάτων (5.587) καταγράφηκαν στην διάρκεια του 2^{ου} κύματος. Στο 1^ο κύμα περίπου το 2% (192 θάνατοι) και στο 3^ο κύμα περίπου το 24% (2.101 θάνατοι) (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό του 2^{ου} κύματος ήταν ότι παρά την εφαρμογή του 2^{ου} lockdown διάρκειας 3 μηνών, τα αποτελέσματα δεν ήταν ενθαρρυντικά κάτι το οποίο αποδόθηκε στις συγκεντρώσεις πολιτών στα σπίτια, στις συναθροίσεις αργά την νύχτα σε εξωτερικούς χώρους και γενικά στην ατομική συμπεριφορά που, βάση του επιδημιολογικού μοντέλου Ντέβερ, αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα για την υγεία των πολιτών (Υπουργείο Υγείας, 2020). Αυτή η προσέγγιση που δεν στηριζόταν σε επιστημονική βάση όπως και η επιλεκτική κρίση των φορέων που ήταν υπεύθυνοι για την αντιμετώπιση της πανδημίας -οι οποίοι δεν έδωσαν την δέουσα σημασία στον ρόλο της ανθρώπινης εργασίας και των μεταφορικών μέσων που χρησιμοποιούνται για την μετάβαση τους σε αυτή, η οποία ήταν η βασική αιτία της διασποράς- εξηγούν τους λόγους που απέτυχε το 2^ο lockdown και την αδυναμία να ελέγξουν την έξαρση της πανδημίας στην Ελλάδα (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Το 3^ο επιδημικό κύμα εκδηλώθηκε τον Φεβρουάριο του 2021 και άσκησε μεγαλύτερες πιέσεις στο σύστημα υγείας αν κρίνουμε από τον αριθμό των νοσηλειών. Αυτό το 3^ο κύμα εξελίσσεται σε μία χρονική περίοδο που έχει ξεκινήσει ο εμβολιασμός των πολιτών, ο οποίος όμως παρουσιάζει σημαντικές καθυστερήσεις και στο ρυθμό που γίνονται οι εμβολιασμοί καθώς και στην διαθεσιμότητα των εμβολίων (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Διάγραμμα 3.2: Η Επιδημία Covid-19 στην Ελλάδα.

Πηγή: Πανδημία Covid-19 και οι Σύγχρονες Απειλές για την Δημόσια Υγεία, Ηλίας Κονδύλης-Αλέξης Μπένος, Εκδόσεις Τόπος 2021.

3.3 Η Ετοιμότητα της Ελλάδας για την Διαχείριση Επιδημικών Κρίσεων

Με το όρο **επιδημική ετοιμότητα** εννοούμε την ικανότητα ενός συστήματος υγείας να εντοπίσει και να διαχειριστεί επιδημικές εξάρσεις και την ικανότητα του να ανταποκριθεί με αποτελεσματικό τρόπο στις υγειονομικές, οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες των επιδημιών, σε συνεργασία πάντα με τους υπόλοιπους φορείς του κράτους (WHO 2017, Kondilis, 2020).

Η ικανότητα του αυτή ορίζεται από ένα σύνολο ενεργειών όπως ο ταχύς εντοπισμός της επιδημίας, η συνεχή παρακολούθηση της, η μείωση του ρυθμού

μετάδοσης της, μέσω δράσεων που μπορεί να περιλαμβάνει φαρμακευτική αγωγή ή μη, και η άμεση αντιμετώπιση των επιπτώσεων στην υγεία στηρίζοντας τους φορείς παροχής υγειονομικών υπηρεσιών με την προμήθεια του αναγκαίου ιατροφαρμακευτικού υλικού καθώς και την στελέχωση τους με το απαραίτητο εξειδικευμένο προσωπικό (Kondilis, 2020).

Οι βασικές αποτυχίες στην διαχείριση του ιού SARS-COV-2 στην Ελλάδα αποτυπώνονται σε δύο κύριους λόγους. Ο πρώτος είναι η αδυναμία ελέγχου και επιβράδυνσης της διασποράς του ιού παρά την επιβολή παρατεταμένης διάρκειας απομόνωσης και ο δεύτερος η υψηλή θνησιμότητα σε περιστατικά μη σχετιζόμενα από τον ιό λόγω της μειωμένης πρόσβασης στις παροχές υγείας (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Στην χώρα μας το επίπεδο ετοιμότητας για την διαχείριση επιδημιών ήταν και παραμένει χαμηλό. Χαρακτηριστικό της ανετοιμότητας του ελληνικού μηχανισμού, ήταν πως για τον έλεγχο της πανδημίας επιβλήθηκαν οριζόντια και παρατεταμένα μέτρα απομόνωσης άνω των έξι μηνών, με συνέπειες ψυχικές, οικονομικές και κοινωνικές, καθώς και σοβαρά προβλήματα στην παροχή υπηρεσιών υγείας στους ασθενείς μη σχετιζόμενους με την πανδημία, με αποτέλεσμα την αύξηση της θνησιμότητας που δεν είχαν σχέση με τον ιό SARS-COV-2 (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Κατά την διάρκεια του 1^{ου} κύματος μεταξύ 11 Μαρτίου έως και τέλη Μαΐου του 2020 τα τακτικά χειρουργεία του ΕΣΥ και τα τακτικά εξωτερικά ιατρεία διέκοψαν την λειτουργία τους. Αρκετές ΜΕΘ μετατράπηκαν σε κλινικές Covid και το υγειονομικό προσωπικό αποσπάστηκε από την πρωτοβάθμια υγεία σε αυτές τις κλινικές (Κονδύλης, 2020). Κάτι ανάλογο έγινε και στα άλλα κύματα της επιδημίας αναβάλλοντας το 20% έως το 80% το χειρουργείων, ανάλογα με την ένταση της επιδημίας σε κάθε περιοχή. Επόμενο ήταν να αυξηθεί η θνησιμότητα μη σχετιζόμενη με τον Covid-19, και την περίοδο από τον Φεβρουάριο έως τον Δεκέμβριο του 2020 καταγράφηκαν 8.405 θάνατοι περισσότεροι από τον μέσο όρο της περιόδου 2015-2019. Μία αύξηση περίπου στο 8,4% σε σχέση με την περίοδο πριν την πανδημία (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Τα προβλήματα της χαμηλής ετοιμότητας της Ελλάδας είναι διαχρονικά και οφείλονται κυρίως στις προτεραιότητες που έχει θέσει το ΕΣΥ. Ενδεικτικά το 2010 το ποσό που διατέθηκε για την επιδημική ετοιμότητα αντιστοιχεί στο 1% της δαπάνης για την δημόσια υγεία (κοντά στα 120 εκατομμύρια ευρώ) ενώ κατά την εφαρμογή των

μνημονιακών δεσμεύσεων η δαπάνη αυτή μειώθηκε κατά 45% (στα 65 εκατομμύρια ευρώ) (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Σύστημα Λογαριασμών Υγείας, 2020).

3.4 Οι Επιπτώσεις του Covid-19 στην Οικονομία

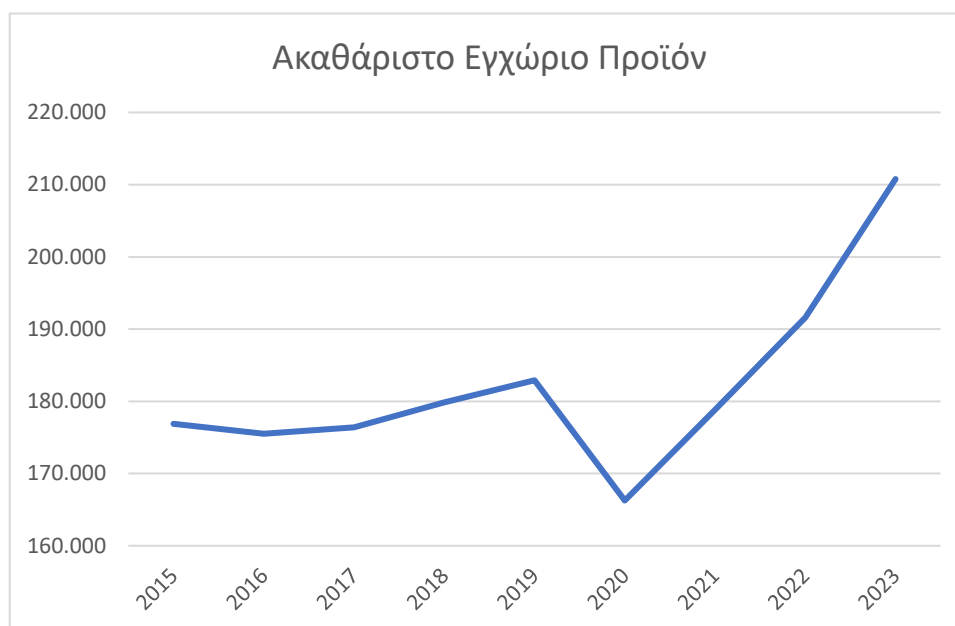
Οι επιπτώσεις της πανδημίας δεν περιορίζονται μόνο στην υγεία. Οι οικονομικές επιπτώσεις σε διεθνές επίπεδο αλλά και σε εγχώριο είναι τεράστιες. Οι κλάδοι που πλήττονται περισσότερο είναι ο πρωτογενής τομέας, ο τουρισμός, το εμπόριο και οι μεταφορές (Peyre, 2015). Παρουσιάζουν μεγάλη απόκλιση στην διανομή του εισοδήματος και εντείνουν τις κοινωνικές ανισότητες (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Η ύφεση την ελληνική οικονομία, αποτέλεσμα της πανδημίας, φτάνει σε διψήφιο ποσοστό για το 2020. Προβάλλει στις πρώτες θέσεις μείωσης του ΑΕΠ και στις τελευταίες στην ανάκαμψη ανάμεσα στην ΕΕ. Η εξάρτηση που παρουσιάζει η ελληνική οικονομία από τον τουρισμό και την εστίαση, κλάδοι που πλήττονται περισσότερο από την πανδημία, εξηγεί την μεγάλη πτώση του ΑΕΠ. Κάτι που ήρθε να επιβαρύνει την ήδη ταλαιπωρημένη οικονομία από τις μνημονιακές πολιτικές λιτότητας της περασμένης δεκαετίας (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Η εικόνα της οικονομίας που παρουσιάζεται πριν επιδημική κρίση είναι : Το ΑΕΠ μειωμένο κατά 25%, το δημόσιο χρέος ανέρχεται στο 180% του ΑΕΠ, πτώση του εργατικού εισοδήματος κατά 35% και η υψηλή φοροδιαφυγή και εισφοροδιαφυγή ιδιαίτερα από τα πιο εύπορα στρώματα της κοινωνίας παρά της μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών. Οι επενδύσεις έχουν μειωθεί στα 18 δις ευρώ το 2019 όταν το 2008 ήταν 60 δις ευρώ. (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

Ενδεικτικά η ελληνική οικονομία είχε εισέλθει σε φάση ύφεσης το Δ' τρίμηνο του 2019.

Διάγραμμα 3.3: ΑΕΠ Ελλάδας 2015-2023.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2015 σε εκατομμύρια €, τα δεδομένα του ΑΕΠ και των συνιστωσών του έχουν εκτιμηθεί με έτος βάσης το 2015).

Κατά την διάρκεια της πανδημίας και της εφαρμογής των κυβερνητικών επιλογών της κοινωνικής αποστασιοποίησης και της αναστολής επιχειρήσεων και εργασίας επέφερε αναγκαστικά μέτρα στήριξης με την ανάλογη επιβάρυνση του προϋπολογισμού. Τα πιο σημαντικά ήταν (covid19.gov.gr):

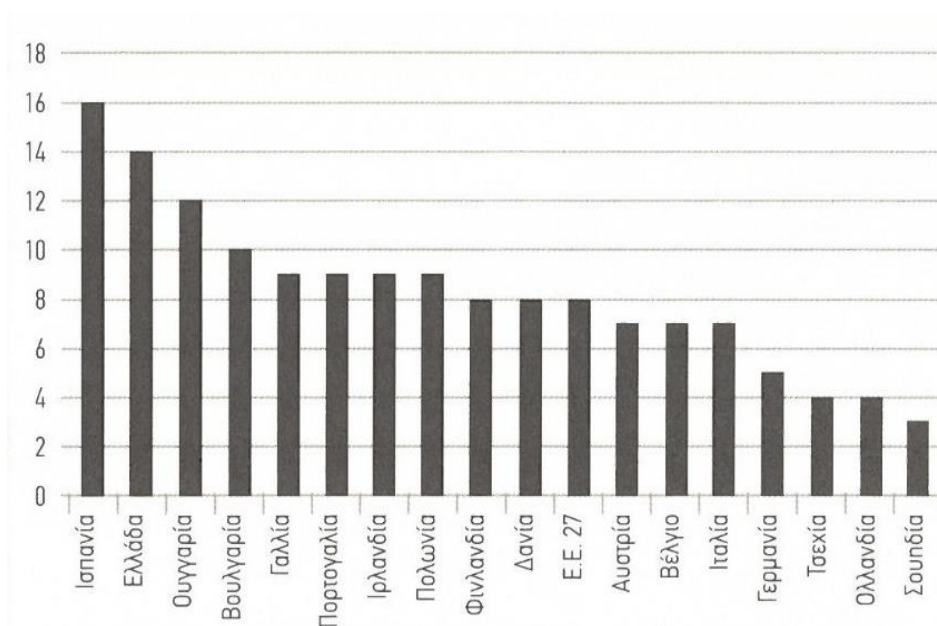
- Χορήγηση ενίσχυσης σε επιχειρήσεις.
- Επιδότηση παγίων δαπανών σε επιχειρήσεις.
- Ρύθμιση φορολογικών και ασφαλιστικών οφειλών.
- Αναστολές συμβάσεων εργασίας.
- Διαδικασία κάλυψης ασφαλιστικών εισφορών λόγω αναστολής συμβάσεων εργασίας.
- Αποζημίωσης ειδικού σκοπού ύψους 534 ευρώ για εργαζομένους.
- Ποσοστό 50% υποχρεωτικής τηλεργασίας.
- Κρατικές οικονομικές ενισχύσεις σε αγροτικά προϊόντα.
- Απαλλαγή καταβολής μισθώματος.
- Αποζημίωση μισθωμάτων σε εκμισθωτές.
- Παράταση τακτικής επιδότησης ανεργίας και του επιδόματος μακροχρονίως ανέργων.

3.5 Covid-19 και η Ελληνική Αγορά Εργασίας

Απόρροια των παραπάνω μέτρων ανάσχεσης από την Ελληνική Κυβέρνησης ήταν οι ισχυροί κλυδωνισμοί σε όλους του τομείς της οικονομίας. Ένας από τους τομείς αυτούς που δέχτηκε ισχυρές πιέσεις ήταν η αγορά εργασίας.

Σε μια έρευνα που διενεργήθηκε στην Ευρώπη κατά την περίοδο τους 1^{ου} lockdown, ανέδειξε την Ελλάδα και την Ισπανία στις χώρες με τα μεγαλύτερα ποσοστά (14% και 16% αντίστοιχα) στους εργαζομένους που απώλεσαν την εργασία τους μετά την έναρξη της πανδημίας. Επιπροσθέτως ένα ποσοστό της τάξης του 45%-48% στην Ελλάδα δήλωσε ότι μειώθηκαν οι ώρες εργασίας με σημαντική μείωση στους μισθούς και την αύξηση της εργασιακής ανασφάλειας (Eurofound, 2020).

Διάγραμμα 3.4: Ποσοστό ατόμων που απώλεσαν την εργασία τους από την έναρξη της πανδημίας μέχρι και τον Απρίλιο του 2020.

Πηγή: Πανδημία Covid-19 και οι Σύγχρονες Απειλές για την Δημόσια Υγεία, Ηλίας Κονδύλης-Αλέξης Μπένος, Εκδόσεις Τόπος 2021.

Τα ελληνικά νοικοκυριά παρουσίασαν αδυναμία να καλύψουν βασικές ανάγκες όπως να ανταπεξέλθουν στις πάγιες ανάγκες του μήνα το 40%, το 20% να καλύψουν τα έξοδα υγειονομικής περίθαλψης και το 8% να εγκαταλείψουν τις οικίες του λόγω αδυναμίας κάλυψης των δαπανών στέγασης (Eurofound, 2020).

Με στοιχεία που παρουσιάζονται από τον ΟΟΣΑ τα τελευταία χρόνια η αγορά εργασίας διακατέχεται από ισχυρή πόλωση, και δείχνουν πως οι νέες θέσεις που δημιουργούνται είναι στα δύο άκρα της αγοράς, με υψηλή και χαμηλή κατάρτιση με αντίστοιχα υψηλές και χαμηλές αμοιβές. Ένα φαινόμενο που τείνει να εξαλείψει την εργασία στο μεσαίο φάσμα. Με την ανάπτυξη της ψηφιακής τεχνολογίας η τάση αυτή φαίνεται να επιταχύνεται. Ήδη με την χρήση της τηλεργασίας κατά το έτος 2020 στις χώρες της ΕΕ το 60%-70% των εργαζομένων που εργάζονται από απόσταση ανήκουν στα υψηλότερα μισθοδοτικά στρώματα, από εργαζόμενους με μεσαίο και υψηλό επίπεδο κατάρτισης, στους οποίους δεν μειώθηκε ο εργατικός μισθός εξαιτίας της πανδημίας. Αντίθετα εργαζόμενοι με χαμηλή κατάρτιση πλήττονται περισσότερο από την πανδημία με πολλούς από αυτούς να έχουν τεθεί σε αναστολή ,και να μην γνωρίζουν αν θα καταφέρουν οι επιχειρήσεις που εργαζόταν να επιβιώσουν και να τους επαναφέρουν στην εργασία τους, και άλλους να έχουν χάσει ήδη την δουλειά τους. Η ανεργία πλήττει περισσότερο του χαμηλόμισθους και ιδιαίτερα τους νέους και τις γυναίκες. Συνήθως τα επαγγέλματα με τις χαμηλές απολαβές είναι αυτά που υποστηρίζουν την καθημερινή μας ζωή όπως νοσοκόμοι, εργάτες γης, εργαζόμενοι στα ΜΜΜ, υπάλληλοι σούπερ μάρκετ, διανομείς κατ' οίκον κ.α. οι οποίοι έρχονται σε επαφή με πλήθος κόσμου αντιμετωπίζοντας μεγαλύτερο κίνδυνο νόσησης σε αντίθεση με τα στελέχη και το διοικητικό προσωπικό που έχουν λιγότερη επαφή με τον κόσμο και μπορούν να εργαστούν από το σπίτι (Κονδύλης-Μπένος, 2021,).

Με τα μοναδικά στοιχεία που έχουμε για την θνησιμότητα λόγω Covid-19 ανά επαγγελματική ομάδα στην διάθεση μας, από το Ηνωμένο Βασίλειο, καταδεικνύουν το μέγεθος αυτής της επαγγελματικής ανισότητας με τετραπλάσιο ποσοστό θνησιμότητας των εργαζομένων στο χαμηλό άκρο της εργασίας σε σχέση με επιστημονικά και ελευθέρια επαγγέλματα καθώς και το διοικητικό προσωπικό (Office for National Statistics, 2020).

Αυτά τα νέα δεδομένα εργασίας επιφέρουν επιπτώσεις και στις εργασιακές σχέσεις. Με την ραγδαία αύξηση της τηλεργασίας αυξάνονται και οι τρόποι ελέγχου και απόδοσης της εργασίας πλήττοντας βασικές αρχές των συλλογικών οργάνων όπως το ωράριο εργασίας, δημιουργώντας ένα ασαφές ωράριο χωρίς διάκριση στον χρόνο εργασίας και τον προσωπικό χρόνο. Δημιουργεί προβλήματα υγείας όπως το έντονο άγχος λόγω της πίεσης και μυοσκελετικά προβλήματα λόγω της ελλείψεως του

κατάλληλου εξοπλισμού στο σπίτι. Οι νέες τεχνικές απόδοσης και ελέγχου εγείρουν και σοβαρά ερωτήματα ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων και της προσωπικής ζωής (Κονδύλης-Μπένος, 2021).

4 Διεθνής Έρευνα Σχετικά με τον Κατώτατο Μισθό και την Ανεργία

Ο κατώτατος μισθός βρίσκει εφαρμογή σε πολλές χώρες στον κόσμο. Στην βιβλιογραφία υπάρχουν πολλές μελέτες για το αν και κατά πόσο ο κατώτατος μισθός επηρεάζει την απασχόληση και την ανεργία. Οι μελέτες αυτές εστιάζουν σε διάφορες οικονομίες, μέσα σε αυτές και στην Ελλάδα, χρησιμοποιώντας διαφορετική μεθοδολογία και τρόπο προσέγγισης για να διεξάγουν τα συμπεράσματα τους.

❖ **Greek labour market: The evaluation of minimum wage and unemployment during the period 2000-2017**

Αντικείμενο έρευνας ήταν αν και πόσο ο κατώτατος μισθός έχει επηρεάσει την απασχόληση στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2017. Αντλώντας στοιχεία από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. και το Υπουργείο Εργασίας έγιναν συγκρίσεις στις αυξομειώσεις του κατώτατου μισθού και της απασχόλησης. Σύμφωνα με την βιβλιογραφία και τις εμπειρικές αναλύσεις η σχέση μεταξύ του κατώτατου μισθού και της αγοράς εργασίας εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας και μπορεί να είναι είτε θετική, είτε αρνητική, είτε ουδέτερη. Κατά την περίοδο 2000-2008 σημαντικές αυξήσεις στον κατώτατο μισθό δεν συνδέθηκαν με μείωση της απασχόλησης. Αντίθετα την συγκεκριμένη περίοδο η απασχόληση αυξήθηκε αρκετά. Συγκεκριμένα ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε κατά 53% αλλά η ανεργία μειώθηκε κατά 3% και η απασχόληση αυξήθηκε κατά 11,5%. Κατά την έναρξη της οικονομικής κρίσης, παρόλο που θεωρητικά ο κατώτατος μισθός μπορεί να επηρεάσει την ανεργία, δεν επαρκεί για να εξηγήσει την μεγάλη αύξηση της. Από το 2013 έως το 2017, το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κατά 5,7% αλλά δεν είναι σαφές εάν αυτό σχετίζεται με την μείωση του κατώτατου μισθού. Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα αυτή η μείωση της ανεργίας να οφείλεται στα μαζικά προγράμματα απασχόλησης που ξεκίνησε ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Υπήρξαν επείγουσες πρωτοβουλίες στο πλαίσιο ενεργών πολιτικών για την αγορά εργασίας για την υλοποίηση στοχευμένων δράσεων υπέρ των πληγέντων από την ανεργία και των ευάλωτων ομάδων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν και τα στοιχεία για την ανεργία των νέων. Για να διευκολυνθεί η είσοδος των νέων στην αγορά εργασίας, μειώθηκε περισσότερο ο θεσμοθετημένος κατώτατος μισθός για τους εργαζόμενους κάτω των 25 ετών. Το ποσοστό ανεργίας των νέων όμως

κατά την περίοδο 2011-2013 αυξήθηκε κατά 15%, φτάνοντας το 58,5% το 2013 σε σύγκριση με 43,6% το 2011. Με άλλα λόγια, το ποσοστό της ανεργίας των νέων (15-24 ετών) στη συνολική ανεργία σχεδόν διπλασιάστηκε από το 2011. Ενώ από το 2013 έως το 2017, τα ποσοστά ανεργίας μειώθηκαν σχεδόν κατά 14%, επίσης και αυτό δεν είναι σαφές ότι σχετίζεται με τον κατώτατο μισθό και όχι με την πολιτικές για την προστασία των ευάλωτων ομάδων. Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει σαφής συσχέτιση μεταξύ του ύψους του κατώτατου μισθού και της ανεργίας τουλάχιστον στην περίπτωση της ελληνικής αγοράς εργασίας για την περίοδο ελέγχου και ιδιαίτερα ενώ η ελληνική νομοθεσία για τον κατώτατο μισθό μπορεί να επηρεάσει την ανεργία σε κάποιο βαθμό, αυτός ο παράγοντας δεν φαίνεται να είναι επαρκής για να εξηγήσει τη μεγάλη αύξηση της ανεργίας από την έναρξη της οικονομικής κρίσης. Επιπλέον, ο ελληνικός κατώτατος μισθός, ο οποίος έχει παραμείνει σταθερός για την περίοδο 2012-2017, δεν μπορεί να εξηγήσει τις διακυμάνσεις στα ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας κατά τη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης. Ο κύριος λόγος για τα υψηλά ποσοστά ανεργίας από το 2012 και μετά θα μπορούσε να εξηγηθεί από ορισμένα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της ελληνικής οικονομίας. Παρουσιάζονται επίσης στοιχεία ότι η απασχόληση και η ανεργία στην ελληνική αγορά εργασίας κατά τη διάρκεια της περιόδου που εξετάστηκε οφείλονται κατά κύριο λόγο σε άλλους παράγοντες εκτός από τις αυξήσεις ή τις μειώσεις του κατώτατου μισθού όπως το χαμηλό επίπεδο επενδύσεων, η κατανομή του εργατικού δυναμικού και το υψηλό μη μισθολογικό κόστος εργασίας είναι μόνο μερικοί από τους βασικούς λόγους για τα επίμονα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Κατά συνέπεια, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των εργασιακών πολιτικών θα πρέπει να βασίζονται σε πραγματικά πρότυπα ώστε να ανταποκρίνεται επαρκώς στο πρόβλημα της ανεργίας στην ελληνική κοινωνία. (Karamanis, 2018).

❖ **The effect of minimum wages on employment in emerging economies**

Χρησιμοποιώντας ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους (ανάλυση παλινδρόμησης), αυτό το έγγραφο εξετάζει τα δεδομένα σχετικά με την επίδραση στην απασχόληση από τις αυξήσεις στον κατώτατο μισθό για την περίοδο 1980-2014 σε δέκα μεγάλες αναδυόμενες οικονομίες (Βραζιλία, Χιλή, Κίνα, Κολομβία, Ινδία, Ινδονησία, Μεξικό, τη Ρωσική Ομοσπονδία, τη Νότια Αφρική και την Τουρκία). Γενικά οι αυξήσεις στον κατώτατο μισθό διαπιστώθηκε ότι έχουν ελάχιστες (ή καθόλου) επιπτώσεις στην απασχόληση στις αναδυόμενες οικονομίες. Ενώ οι πιο ευάλωτες ομάδες (οι χαμηλής

κατάρτισης, οι νέοι και οι χαμηλόμισθοι) είναι ελαφρώς πιο πιθανό να επηρεαστούν αρνητικά, αυτές οι επιπτώσεις είναι ποσοτικά πολύ μικρές (Broecke, 2017).

❖ **Unemployment transitions and the role of minimum wage: From pre-crisis to crisis and recovery**

Στην παρούσα εργασία, εξετάστηκε η επίδραση του κατώτατου μισθού στην πιθανότητα μετάβασης προς και από την ανεργία. Χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. για την περίοδο 2004–2019 και διάφοροι δημογραφικοί παράγοντες, μακροοικονομικές συνθήκες, περιφερειακές διαφορές και τις μεταβολές στον κατώτατο μισθό. Γενικά, τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι δεν υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ των μεταβολών του κατώτατου μισθού και της μετάβασης στην ανεργία, ενώ οι μεταβάσεις από την ανεργία φαίνεται να επηρεάζονται ελαφρώς θετικά από τις αυξήσεις του κατώτατου μισθού. Η ηλικία φαίνεται να σχετίζεται αρνητικά με την πιθανότητα εισόδου στην ανεργία, ενώ από την άλλη πλευρά, οι νεότερες ηλικίες, ειδικά αυτές ηλικίας 25–34 ετών, έχουν τις μεγαλύτερες πιθανότητες να βρουν δουλειά. Έτσι, θα μπορούσε να συναχθεί το συμπέρασμα ότι γενικά οι νέοι βιώνουν μεγαλύτερη κινητικότητα στην αγορά εργασίας (και προς τις δύο κατευθύνσεις προς και προς την ανεργία) από τους ηλικιωμένους κατά την περίοδο που εξετάζεται. Ένα άλλο ενδιαφέρον εύρημα σχετίζεται με το φύλο και την οικογενειακή κατάσταση. Οι γυναίκες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να εισέλθουν στην ανεργία και πολύ μικρότερες πιθανότητες να βγουν από την ανεργία. Ωστόσο, οι παντρεμένες γυναίκες έχουν πολύ λιγότερες πιθανότητες να χάσουν τη δουλειά τους, αλλά ταυτόχρονα έχουν και μικρότερες πιθανότητες να βρουν δουλειά μόλις μπου στην ανεργία. Με παρόμοιο τρόπο, οι μετανάστες εκτιμάται ότι έχουν μικρότερες πιθανότητες να βρουν δουλειά, αποκαλύπτοντας τη χαμηλότερη πρόσβαση στην απασχόληση σε σύγκριση με αυτή των Ελλήνων. Όμως έχουν μικρότερη πιθανότητα να χάσουν τη δουλειά τους σε σχέση με τους Έλληνες εργαζομένους. Η επίδραση της τυπικής εκπαίδευσης φαίνεται να είναι ανάμεικτη. Όσον αφορά τις περιφερειακές μεταβλητές, οι εκτιμήσεις αποκαλύπτουν υψηλότερη κινητικότητα σε όλες τις άλλες περιοχές από ό,τι στην Αττική τόσο για την είσοδο όσο και για την έξοδο στην ανεργία, με τις αντίστοιχες πιθανότητες να είναι υψηλότερες στις τουριστικές περιοχές όπως του Νοτίου Αιγαίου, νησιών του Ιονίου και της Κρήτης. Επιπλέον, ο αντίκτυπος του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας ακολουθεί τις θεωρητικές προβλέψεις καθώς οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης αυξάνουν τις εκροές ανεργίας και μειώνουν τις εισροές. Συνολικά, τα ευρήματα της εργασίας δείχνουν ότι η

κινητικότητα στην ελληνική αγορά εργασίας παραμένει χαμηλή παρά τις πολυάριθμες μεταρρυθμίσεις που έχουν πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια των τριών προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής σε σχέση με τους θεσμούς της αγοράς εργασίας και τους κανονισμούς προς την αύξηση της ευελιξίας. Το έγγραφο συμβάλλει στη συζήτηση σχετικά με τον επαρκή κατώτατο μισθό στην ΕΕ, καθώς προσφέρει μια ένδειξη ότι οι αυξήσεις του κατώτατου μισθού δεν προκαλούν εισόδους στην ανεργία και ταυτόχρονα μπορεί να σχετίζονται ελαφρώς με υψηλότερες εξόδους από την ανεργία, ιδίως για την νεολαία (Andriopoulou, 2022).

❖ **Are the effects of minimum wage on the labour market the same across countries? A meta-analysis spanning a century**

Η παρούσα εργασία συνέλεξε μια παγκόσμια βάση δεδομένων με 588 άρθρα σχετικά με τα αποτελέσματα του κατώτατου μισθού που εκτείνεται από το 1900 έως το 2020. Οι περισσότερες μελέτες ανήκουν σε ανεπτυγμένες χώρες και λιγότερο από το ένα τρίτο προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες. Το θέμα που ερευνήθηκε είναι η επίδραση του κατώτατου μισθού στην απασχόληση, αλλά τα στοιχεία ποικίλουν ανάλογα από τη χώρα που μελετήθηκε. Επομένως για την κατάλληλη αξιολόγηση της επίδρασης του κατώτατου μισθού στην απασχόληση κρίθηκε απαραίτητο να πραγματοποιηθεί μια παλινδρόμηση σύμφωνα με τον αριθμό των μελετών που συλλέχθηκαν για αυτό το θέμα. Για το σκοπό αυτό, εφαρμόζονται πρόσφατα αναπτυγμένες μέθοδοι ανάλυσης με διάκριση μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών. Ο αντίκτυπος του κατώτατου μισθού στην απασχόληση είναι αρνητικός και στις ανεπτυγμένες αλλά και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτή η αρνητική επίδραση είναι μικρή αλλά ισχυρή. Το περιορισμένο μέγεθος της δυσμενούς επίδρασης θα μπορούσε να σημαίνει ότι το επίπεδο του κατώτατου μισθού είναι κοντά στο βέλτιστο αλλά παραμένει σχετικά υψηλό για να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ προσφοράς και ζήτησης εργασίας. Επίσης πρέπει να μελετηθούν οι τρόποι αντιμετώπισης του υψηλότερου μισθολογικού κόστους που χρησιμοποιούνται από τους εργοδότες έναντι της αύξησης του κατώτατου μισθού, να εξεταστεί εάν διαφέρουν στις ανεπτυγμένες από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Στις αναπτυσσόμενες οικονομίες, για παράδειγμα, ο πληθωρισμός είναι συνήθως υψηλότερος από ό,τι στις ανεπτυγμένες χώρες. Εάν οι επιχειρήσεις είναι σε θέση να αυξήσουν τις τιμές για να μεταφέρουν την αύξηση του κόστους εργασίας στους καταναλωτές, αυτό θα μπορούσε να εξηγήσει τη μικρή ή μηδενική παρατηρούμενη απόκλιση της απασχόλησης στις αλλαγές του κατώτατου μισθού (Martínez, 2021).

❖ **Effects of minimum wage on workers' on-the-job effort and labor market outcomes**

Σε αυτό το άρθρο, εφαρμόστηκε το μοντέλο κατευθυνόμενης αναζήτησης με συμβάσεις δυναμικών κινήτρων που αναπτύχθηκε από τον (Tsuyuhara, 2016b) για να αναλυθούν οι επιπτώσεις των κατώτατων μισθών στη βέλτιστη επιλογή των εργαζομένων στην προσπάθεια και την απόδοση στην εργασία και τις επιπτώσεις αυτής της προσπάθειας στην αγορά εργασίας των ΗΠΑ χρησιμοποιώντας την Έρευνα Τρέχοντος Πληθυσμού (CPS) για τον Σεπτέμβριο του 1997 έως τον Δεκέμβριο του 2006. Η σύγκριση των δεδομένων μέσω του μοντέλου δείχνει ότι ένας υψηλότερος κατώτατος μισθός αυξάνει την προσπάθεια των εργαζομένων στην εργασία. Μειώνει όμως και τα μέσα ποσοστά προσλήψεων και απολύσεων. Δεδομένου ότι η μείωση του ποσοστού προσλήψεων είναι υψηλότερη από τη μείωση του ποσοστού απολύσεων, το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται και ως εκ τούτου μειώνει τη συνολική παραγωγή. Το μοντέλο δείχνει ότι μια αύξηση 5% στον κατώτατο μισθό αυξάνει το ποσοστό ανεργίας κατά 2,35%. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο υψηλότερος κατώτατος μισθός αυξάνει το κόστος εργασίας, το οποίο διώχνει τις επιχειρήσεις από την αγορά. Επιπλέον, δεδομένου ότι η έξοδος των επιχειρήσεων κάνει πιο δύσκολη την εύρεση θέσεων εργασίας, ο υψηλότερος κατώτατος μισθός μειώνει το μέσο ποσοστό προσλήψεων κατά 2,66%. Από την άλλη πλευρά, ο υψηλότερος κατώτατος μισθός αυξάνει τη μέση προσπάθεια των εργαζομένων στην εργασία κατά 0,26% και μειώνει το μέσο ποσοστό απολύσεων κατά 0,25%. Αυτό συμβαίνει επειδή οι απασχολούμενοι εργαζόμενοι εργάζονται πιο σκληρά για να αποφύγουν την απόλυση (Zhao, 2021).

❖ **Abolishing the marital wage premium in Greece: Employment and participation effects on minimum wage workers**

Η έρευνα εκτιμά τις επιπτώσεις στην απασχόληση και τη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό που προκύπτουν από την κατάργηση του επιδόματος γάμου 10% στον κατώτατο μισθό για έγγαμους στην Ελλάδα τον Νοέμβριο του 2012. Προκειμένου να εκτιμηθεί η πιθανή διαφορετική επίδραση που είχε η μεταρρύθμιση σε παντρεμένα και άγαμα άτομα, χρησιμοποιήθηκε ένα σύνολο μοντέλων δυαδικής απόκρισης. Τα δεδομένα αντλήθηκαν από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της Ελλάδας της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για την περίοδο 2008-2016. Τα αποτελέσματα της έρευνας δεν παρουσίασαν διαφορετική μεταβολή στην πιθανότητα απασχόλησης των ατόμων ανάλογα με την οικογενειακή τους κατάσταση για το σύνολο του δείγματος. Ωστόσο, αν εξαιρέσουμε τα άτομα για τα οποία

ο κατώτατος συνήθως δεν τους επηρεάζει (άτομα ηλικίας μεταξύ 50 και 64 ετών και άτομα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης), διαπιστώθηκε ότι τα παντρεμένα άτομα έχουν 1,26% περισσότερες πιθανότητες να απασχοληθούν μετά τη μεταρρύθμιση (σε σχέση με τους ελεύθερους). Επιπλέον, διαπιστώνουμε ότι η πιθανότητα συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό μετά τη μεταρρύθμιση είναι 1,42% υψηλότερη για τα παντρεμένα άτομα, ένα αποτέλεσμα που οφείλεται στα υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής των έγγαμων γυναικών μετά την έναρξη της κρίσης, γεγονός που οφείλεται στο φαινόμενο του προστιθέμενου εργαζομένου (Kakoulidou, 2020).

❖ **Employment and distributional effects of Greece's national minimum wage**

Η έρευνα μελετά τις επιπτώσεις της πολιτικής για τον κατώτατο μισθό στην Ελλάδα και χρησιμοποιεί δεδομένα σε ατομικό επίπεδο για την περίοδο 2016-2020, που προέρχονται από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού από την ΕΛ.ΣΤΑΤ. Χρησιμοποιεί την διακύμανση του κατώτατου μισθού και εκτιμά την παλινδρόμηση που παράγουν σημαντικά οικονομικά αποτελέσματα. Τα αποτελέσματα δεν βρίσκουν σημαντικές επιπτώσεις στην ανεργία. Αντίθετα, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού και η κατάργηση του υποκατώτατου μισθού το 2019 συνδέονται με υψηλότερη γυναικεία απασχόληση. Μια πιθανή λογική εξήγηση σε αυτό το εύρημα αφορά τις διαφορές στην ελαστικότητα προσφοράς εργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών εργαζομένων (Roupakias, 2022).

❖ **Employment effects of the minimum wage: Evidence from the Spanish 2019 reform**

Εξετάζονται οι επιπτώσεις στην απασχόληση λόγω της αύξησης κατώτατου μισθού το 2019 στην Ισπανία και οι πιθανότητες απώλειας της απασχόλησης και μείωσης της έντασης εργασίας. Για να γίνει αυτό αντλήθηκαν διοικητικά φορολογικά αρχεία από την Ισπανική Κοινωνική Ασφάλιση δια την περίοδο 2004-2018 και χρησιμοποιήθηκε η διακύμανση της έκθεσης των εργαζομένων στη μεταρρύθμιση συγκρίνοντας τις μηνιαίες μεταβάσεις από την απασχόληση στην ανεργία και τις μειώσεις στον αριθμό των ωρών εργασίας. Διαπιστώθηκε ότι ο νέος κατώτατος μισθός αύξησε σημαντικά την πιθανότητα να εμφανιστεί ανεργία (1,9 % μετά από ένα χρόνο) και μείωση της έντασης εργασίας (0,8 %). Τα αποτελέσματά μας υποδηλώνουν επίσης σημαντικές διαφορές ανάλογα με την ηλικία των εργαζομένων που επηρεάστηκαν από τη μεταρρύθμιση (Gorjón, 2019).

❖ **Minimum wages and firm employment: Evidence from a minimum wage reduction in Greece**

Αξιολογήθηκε ο βραχυπρόθεσμος αντίκτυπος της μεταρρύθμισης πολιτικής το 2012 στην Ελλάδα, όπου ο κατώτατος μισθός μειώθηκε περισσότερο για τους νέους με την εισαγωγή του υποκατώτατου μισθού. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυσή μας προέρχονται από τα αρχεία κοινωνικής ασφάλισης του Ενιαίου Ταμείου Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) δια την περίοδο 2009-2012 που περιλαμβάνει το σύνολο των εργαζομένων και των εργοδοτών στην Ελλάδα. Εκτιμάτε ο αντίκτυπος της μεταρρύθμισης στα αποτελέσματα των εργαζομένων χρησιμοποιώντας έναν εκτιμητή προσαρμοσμένο στη διαφορική τάση μέσω συγκεκριμένων προδιαγραφών. Το βασικό εύρημα είναι ότι, αν και οι προσαρμογές μισθών και απασχόλησης στη μεταρρύθμιση υποδηλώνουν αρνητική σχέση μεταξύ των μισθών και της συνολικής απασχόλησης σε επίπεδο επιχείρησης, αυτή η σχέση αντανακλά ετερογενή ευρήματα μεταξύ των επιχειρήσεων που δεν είναι απολύτως συνεπείς με το ανταγωνιστικό μοντέλο της αγοράς εργασίας. Διαπιστώνουμε επίσης ότι, σε αυτές τις επιχειρήσεις, η απασχόληση των μεγαλύτερων σε ηλικία ατόμων αυξήθηκε περισσότερο, ενώ η απασχόληση των νέων αυξήθηκε λιγότερο ή ακόμη και μειώθηκε (Georgiadis, 2020).

❖ **Minimum wage and unemployment: An empirical study on OECD countries**

Σε αυτό το άρθρο, γίνεται μια προσπάθεια να εξηγηθεί πώς η ζήτηση και η προσφορά εργασίας ανταποκρίνονται στις αυξήσεις του κατώτατου μισθού. Στο μοντέλο, οι επιχειρήσεις μπορούν να προσλάβουν είτε ειδικευμένους είτε ανειδίκευτους εργάτες για να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους. Το σύνολο δεδομένων περιλαμβάνει 25 χώρες του ΟΟΣΑ για 15 χρόνια από το 2000 έως το 2014. Διαπιστώθηκε ότι ένας υψηλότερος κατώτατος μισθός μειώνει τη ζήτηση εργασίας αλλά δεν επηρεάζει την προσφορά εργασίας. Τα εμπειρικά αποτελέσματα υποδηλώνουν επίσης ότι οι σχετικά μέτριες αυξήσεις στους κατώτατους μισθούς έχουν περιορισμένες επιπτώσεις στην απασχόληση. Κατά μέσο όρο, 10% αύξηση του κατώτατου μισθού μειώνει την απασχόληση κατά 0,7%, αυξάνοντας έτσι το ποσοστό ανεργίας κατά 0,64% (Kim, 2018).

❖ **Seeing beyond the trees: using machine learning to estimate the impact of minimum wages on labor market outcomes**

Στην έρευνα αξιολογείτε η επίδραση του κατώτατου μισθού στα αποτελέσματα της αγοράς εργασίας, όπως η ανεργία, η απασχόληση και η συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό. Εφαρμόζονται σύγχρονα εργαλεία μηχανικής μάθησης για να δημιουργηθούν ομάδες έρευνας βάσει δημογραφικών στοιχείων που περιλαμβάνουν περίπου το 75% όλων των εργαζομένων στον κατώτατο μισθό. Εκμεταλλευόμενοι 172 κατώτατους μισθούς μεταξύ 1979 και 2019 αντλώντας τους από έρευνα του τρέχοντος πληθυσμού των ΗΠΑ, μια έρευνα σε περίπου 60.000 νοικοκυριά, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει μια πολύ σαφής αύξηση του μέσου μισθού των εργαζομένων σε αυτές τις ομάδες μετά από αύξηση του κατώτατου μισθού, ενώ υπάρχουν ελάχιστα στοιχεία για απώλεια απασχόλησης. Επιπλέον, δεν υπάρχει καμία σαφής ένδειξη ότι ο κατώτατος μισθός έχει αρνητική επίδραση στο ποσοστό ανεργίας και στη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό ή στις μεταβάσεις στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, δεν εντοπίζονται αποκλίσεις απασχόλησης ακόμη και για ομάδες που είναι πιθανό να έχουν υψηλό περιθώριο ελαστικότητας προσφοράς εργασίας όπως έφηβοι, εργαζόμενοι μεγαλύτερης ηλικίας ή ανύπαντρες μητέρες (Cengiz, 2021)

❖ **The differentiated effects of minimum wage reforms on unemployment: Evidence from the Greek labor market**

Η μελέτη εστιάζει στις σχετικές επιπτώσεις μεταξύ χαμηλόμισθων και υψηλόμισθων στην ανεργία όταν εισάγονται δύο διαφορετικές μεταρρυθμίσεις στον κατώτατο μισθό. Χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα έρευνας από την ελληνική αγορά εργασίας κατά την περίοδο 2010 και 2020 από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για όλους τους ερωτηθέντες μεταξύ 15 και 64 ετών και μια δυναμική ανάλυση εφαρμόζοντας μια στρατηγική εκτίμησης διαφοράς που αποκαλύπτει ο διαφοροποιημένος αντίκτυπος των μεταρρυθμίσεων του κατώτατου μισθού μεταξύ των δύο ομάδων, μιας ομάδας εργαζομένων με χαμηλό μισθό και μιας ομάδας εργαζομένων με υψηλό μισθό. Τα αποτελέσματά μας είναι ξεκάθαρα μεταξύ των δύο ομάδων. Η σχετική πιθανότητα απώλειας εργασίας σχετίζεται με την αύξηση του κατώτατου μισθού, ενώ η σχετική πιθανότητα δυσκολίας αναζήτησης εργασίας επηρεάζεται αρνητικά από την περικοπή του κατώτατου μισθού. Το προηγούμενο αποτέλεσμα επιδεινώνεται για τους εργαζόμενους που δραστηριοποιήθηκαν σε κλάδο έντασης κατώτατου μισθού το προηγούμενο έτος και τώρα είναι ανενεργοί. Το τελευταίο αποτέλεσμα ενισχύεται για

τους πολύ νέους εργαζόμενους. Τέλος, η πιθανότητα απώλειας εργασίας μειώνεται για άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σύγκριση με άτομα με δευτεροβάθμια εκπαίδευση (Bechlioulis, 2021).

❖ **The effect of subminimum wage introduction on employment in Greece**

Το 2012, η Ελληνική Κυβέρνηση εισήγαγε μείωση 22% στον κατώτατο μισθό για όλους τους υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα και κατά 10% μεγαλύτερη μείωση για άτομα ηλικίας κάτω των 25 ετών, εισάγοντας τον υποκατώτατο μισθό. Η παρούσα εργασία αναλύει τις επιπτώσεις της εισαγωγής του κατώτατου μισθού στην απασχόληση εστιάζοντας σε δύο ηλικιακές ομάδες. Αυτές οι ομάδες αποτελούνται από άτομα ηλικίας μεταξύ 20-24 και 25-29 ετών. Η ανάλυση βασίζεται σε τριμηνιαία στοιχεία της Ελληνικής Έρευνας Εργατικού Δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ. για την περίοδο 2008 έως 2014. Η προσέγγιση με την μέθοδο DID (difference-in-differences) που χρησιμοποιείται σε αυτό το έγγραφο καταλήγει ότι τα ποσοστά απασχόλησης για τους εργαζόμενους ηλικίας 20-24 ετών έχουν μειωθεί λιγότερο από το αντίστοιχο ποσοστό για την ηλικιακή ομάδα 25-29 ετών. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι αυτό το εύρημα αποκαλύπτει πιθανώς μια θετική επίδραση στην απασχόληση, καθώς η περαιτέρω μείωση του κατώτατου μισθού που εφαρμόζεται σε εργαζόμενους ηλικίας κάτω των 25 ετών μπορεί να τους ευνόησε. Ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε ότι τα ποσοστά απασχόλησης για τη ηλικιακή ομάδα 20-24 ετών ήταν αρχικά χαμηλότερα και αυτό μπορεί να είναι ένας λόγος για χαμηλότερη αστάθεια. Μια πιο προσεκτική ματιά σε αυτά τα αποτελέσματα θα μπορούσε να αποκαλύψει μια πιθανή επίδραση της υστέρησης της μεταρρύθμισης του κατώτατου μισθού. Παρατηρήσαμε ότι η απόδοση της απασχόλησης για τους εργαζόμενους ηλικίας 20-24 ετών βελτιώνεται σχεδόν ένα χρόνο μετά τη νομοθεσία της μεταρρύθμισης. Ταυτόχρονα, η απασχόληση για την ηλικιακή ομάδα 25-29 ετών συνέχισε να μειώνεται. Το 2014 αυξήθηκε επίσης αλλά σε χαμηλότερο ποσοστό από ό,τι για τους νέους 20-24 ετών. Επιπλέον, στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται μια αναλυτική οικονομετρική μέθοδος. Εκτιμώντας τις πιθανότητες απασχόλησης και ελέγχοντας τη μεταρρύθμιση, τις ηλικιακές ομάδες και τα ατομικά χαρακτηριστικά, διαπιστώθηκε ότι η επίδραση του υποκατώτατου μισθού στην απασχόληση των νέων κυμαινόταν από στατιστικά ασήμαντη έως αρνητική. Αν και, αυτά τα αποτελέσματα έγιναν θετικά και στατιστικά σημαντικά όταν υπολογίστηκαν οι πιθανότητες απασχόλησης για ένα περιορισμένο μέρος του ενεργού πληθυσμού, εκείνους ηλικίας μεταξύ 20 και 29 ετών. Η ανάλυση probit πραγματοποιείται επίσης όταν το δείγμα

χωρίζεται σε εκπαιδευτικές ομάδες. Για όσους ολοκλήρωσαν την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η επίδραση του υποκατώτατου μισθού στους νέους εκτιμάται ότι είναι αρνητική, καθώς οι πιθανότητες απασχόλησης για τα «νεότερα άτομα» μειώνονται σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι για τα «μεγαλύτερα». Ωστόσο, τα αποτελέσματα είναι εντελώς διαφορετικά για ομάδες τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Στη συνέχεια, διαπιστώθηκε ότι υπάρχει θετική επίδραση στην απασχόληση για άτομα ηλικίας κάτω των 25 ετών ως αποτέλεσμα της εφαρμογής του κατώτατου μισθού (Karakitsios, 2016)

❖ **The effects of minimum wages on wages and employment**

Η παρούσα μελέτη, βασίστηκε σε στατιστικά στοιχεία του ΙΚΑ για την απασχόληση και τους κατώτατους μισθούς. Για να διαπιστωθεί ο αντίκτυπος του κατώτατου μισθού στην απασχόληση, εξελίχθηκαν δύο μοντέλα, τα οποία είναι παρόμοια με αυτά που χρησιμοποιούνται σε παρόμοιες διεθνείς μελέτες (Card, 1995). Αρχικά υπολογίστηκε ένα μοντέλο χρονοσειρών ανά φύλο σε μηνιαία δεδομένα για την περίοδο από τον Δεκέμβριο του 2003 έως τον Ιανουάριο του 2014. Στη συνέχεια το άλλο μοντέλο εξετάζει τον αντίκτυπο των κατώτατων μισθών στην απασχόληση ανά κλάδο και σε βάθος χρόνου. Λαμβάνοντας υπόψη τυχόν αδυναμίες στα στατιστικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται, φαίνεται ότι οι κατώτατοι μισθοί επηρεάζουν σημαντικό ποσοστό εργαζομένων. Με βάση τα ευρήματα, συμπεραίνουμε ότι οι κατώτατοι μισθοί συνδέονται στενά με τους μέσους μισθούς τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Επιπλέον, φαίνεται ότι οι κατώτατοι μισθοί μειώνουν σημαντικά την απασχόληση και για τα δύο φύλα, υποδηλώνοντας ότι, σε περιόδους με υψηλή ανεργία, οι πολιτικές απασχόλησης θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στη δημιουργία θέσεων εργασίας στο τρέχοντα κατώτατο μισθό, ενθαρρύνοντας τις επενδύσεις και τις προσλήψεις, αντί να βελτιώνουν τη θέση των χαμηλόμισθων εργαζομένων αυξάνοντας δραστικά τον κατώτατο μισθό, καθώς σε αυτήν την περίπτωση οι θέσεις εργασίας τους κινδυνεύουν περισσότερο. Η αρνητική σχέση μεταξύ σχετικών κατώτατων μισθών και απασχόλησης υποδηλώνουν ότι η αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής απαιτεί ολοκληρωμένη και ταυτόχρονη εφαρμογή σε όλους τους τομείς. Εάν η μείωση των κατώτατων μισθών (και άλλες σχετικές μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας στον ιδιωτικό τομέα) είχαν εφαρμοστεί μαζί με περικοπές μισθών στο δημόσιο τομέα, όπως συζητήθηκε από την αρχή των μνημονίων ή τουλάχιστον ένα χρόνο νωρίτερα, η απώλεια θέσεων εργασίας κατά την διάρκεια της κρίσης στην Ελλάδα πιθανότατα θα ήταν πολύ μικρότερη (Kanellopoulos, 2015).

❖ **The effects of minimum wage on a labour market with high temporary employment**

Σε αυτό το έγγραφο, χρησιμοποιήθηκε το μοντέλο DID (difference-in-differences) και αντλήθηκαν δεδομένα από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού στην Πολωνία για την περίοδο από το 2002 έως το 2013 για να μελετηθεί ο αντίκτυπος των αυξήσεων του κατώτατου μισθού στα αποτελέσματα της αγοράς εργασίας. Έγινε εστίαση στην απώλεια των θέσεων εργασίας, στις προσαρμογές των ωρών εργασίας, στο μερίδιο των θέσεων εργασίας πλήρους απασχόλησης και στους πραγματικούς μισθούς. Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι αυξήσεις του κατώτατου μισθού στην Πολωνία σχετίζονταν με υψηλότερους μισθούς και καλύτερα ωράρια εργασίας για τους εργαζόμενους που διατήρησαν τις θέσεις εργασίας τους, αλλά και με περισσότερες απώλειες θέσεων εργασίας, ειδικά μεταξύ των προσωρινών εργαζομένων, και υψηλότερες ροές από μόνιμες σε προσωρινές θέσεις εργασίας. Μεταξύ 2002 και 2013, η Πολωνία γνώρισε δύο περιόδους αντίθετης πολιτικής κατώτατου μισθού. Ο κατώτατος μισθός παρέμεινε σταθερός από το 2002 έως το 2007 τόσο σε πραγματικούς όρους όσο και σε σχέση με τον μέσο μισθό, αλλά αυξήθηκε απότομα από το 2008 και μετά. Μετά τη στροφή της πολιτικής το 2008, ο αριθμός των απολύσεων που αποδίδονται στις αυξήσεις του κατώτατου μισθού αυξήθηκε και το 2008-2013 ανήλθε στο 1% της συνολικής απασχόλησης ατόμων ηλικίας 15-54 ετών. Οι γυναίκες με προσωρινή εργασία αποτελούσαν περισσότερο από το 50% των εργαζομένων που υπέφεραν από αυτές τις απολύσεις (Kamińska, 2015).

❖ **The impact of minimum wages on wages and employment: Evidence from Greece**

Αυτή η εργασία διερευνά την επίδραση των κατώτατων μισθών στους μισθούς και την απασχόληση στην Ελλάδα. Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν προήλθαν από διοικητικά αρχεία του Ενιαίου Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης (ΕΦΚΑ) για την περίοδο Μαρτίου 2009 και Δεκεμβρίου 2017. Η κύρια συμβολή είναι η εξέταση των επιπτώσεων των κατώτατων μισθών σε ένα δραματικά μεταβαλλόμενο πλαίσιο, καθώς κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η Ελλάδα γνώρισε τη βαθύτερη ύφεση στην πρόσφατη ιστορία, εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας και αρκετές αλλαγές στον κατώτατο μισθό, συμπεριλαμβανομένης μιας μεγάλης μείωσης. Για την εκτίμηση των αποτελεσμάτων αναπτύχθηκαν δύο στρατηγικές. Η πρώτη στρατηγική βασίζεται στην εκτίμηση difference-in-differences (DID) της επίδρασης των αυξήσεων του Μαΐου 2009

και Ιουλίου 2011 στον κατώτατο μισθό, καθώς και της μείωσης του Φεβρουαρίου 2012. Η δεύτερη στρατηγική βασίζεται στο γεγονός ότι η μείωση το 2012 ήταν υψηλότερη μεταξύ των ατόμων ηλικίας 25 ετών και άνω, καθιερώνοντας, με αυτόν τον τρόπο, τον υποκατώτατο μισθό για τους νέους. Διαπιστώθηκε ότι οι ελάχιστοι μισθοί έχουν θετική και σημαντική επίδραση στους μισθούς σε ατομικό και εταιρικό επίπεδο με σημαντικές θετικές επιπτώσεις στους μισθούς να εκτείνονται, μερικές φορές, πάνω από τον διάμεσο μισθό, αλλά χωρίς συστηματικές επιπτώσεις στην απασχόληση. Αυτό είναι συνεπές με μια σειρά εμπειρικών μελετών και συμβιβάζεται με προβλέψεις μοντέλων ατελούς ανταγωνισμού στην αγορά εργασίας (Georgiadis, 2018).

❖ **The minimum wage in formal and informal sectors: Evidence from an inflation shock**

Εκτιμάται η επίδραση του κατώτατου μισθού στους επίσημους μισθούς, στους άτυπους μισθούς και στην απασχόληση στην Κολομβία μετά από μία απροσδόκητη αύξηση του πραγματικού κατώτατου μισθού κατά τη διάρκεια του 1999. Τα δεδομένα προέρχονται από την Εθνική Έρευνα Οικογενειών της Κολομβίας από το 1990 έως το 2012. Η έρευνα συλλέγει δεδομένα για μισθούς, απασχόληση, δημογραφικές μεταβλητές και μεταβλητές της αγοράς εργασίας. Η ανάλυση συνδυάζει ποσοστιαία παλινδρόμηση και μοντέλο difference-in-differences (DID). Οι αυξήσεις υπάρχουν τόσο στον άτυπο όσο και στον επίσημο τομέα και είναι μεγαλύτερες στον επίσημο. Διαπιστώθηκαν ελαφρές αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση στον άτυπο τομέα, αλλά όχι στον επίσημο τομέα. Τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι ο κατώτατος μισθός έχει άμεσο αντίκτυπο στην άτυπη αγορά εργασίας, αν και μπορεί να μην ισχύουν για αλλαγές κατώτατου μισθού σε άλλες χώρες ή περιβάλλοντα ή για μεγαλύτερες αυξήσεις κατώτατου μισθού (Pérez, 2020).

❖ **The impact of the minimum wage on employment: An EU panel data analysis**

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τη σχέση μεταξύ κατώτατου μισθού και δυναμικής απασχόλησης, με ιδιαίτερη έμφαση σε ορισμένες ευάλωτες κατηγορίες (νέοι, εργαζόμενες, ηλικιωμένοι κ.λπ.). Η εμπειρική έρευνα επικεντρώνεται σε μια ομάδα 22 χωρών, οι περισσότερες από αυτές από την Ευρωπαϊκή Ένωση (μόνο δύο βρίσκονται εκτός ΕΕ, Αυστραλία και Τουρκία): Αυστραλία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Τσεχία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Λετονία, Λιθουανία,

Λουξεμβούργο, Ουγγαρία, Μάλτα, Ολλανδία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβενία, Σλοβακία, Ηνωμένο Βασίλειο και Τουρκία. Αυτός ο περιορισμός του πλαισίου δεδομένων οφείλεται στο γεγονός ότι δεν συμπεριλήφθηκαν χώρες που δεν έχουν κατώτατο μισθό και εκείνες που δεν έχουν πλήρη δεδομένα για τις επιλεγμένες μεταβλητές. Χρησιμοποιήθηκαν ετήσια δεδομένα που καλύπτουν 18 χρόνια (1999-2016). Η πηγή των στοιχείων ήταν το Τμήμα Στατιστικής του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας. Σε αυτή την έρευνα χρησιμοποιήθηκαν οκτώ πίνακες δεδομένων που αντιστοιχούν στις οκτώ επιλεγμένες κατηγορίες εργαζομένων (διαφοροποιημένα ανά ηλικία και φύλο). Αναπτύχθηκε μοντέλο με εξισώσεις ώστε να εκτιμηθεί η επίδραση της δυναμικής του κατώτατου μισθού στην δυναμική της απασχόλησης. Τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού επηρεάζει αρνητικά τη δυναμική της συνολικής απασχόλησης, επηρεάζει αρνητικά τη δυναμική της απασχόλησης των νεότερων ατόμων, συσχετίζεται αρνητικά με την απασχόληση των εργαζομένων και αυτός ο αντίκτυπος είναι ανθεκτικός σε μακροπρόθεσμη βάση (η αλλαγή του κατώτατου μισθού στο παρελθόν εξακολουθεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στο τρέχον ποσοστό απασχόλησης). Γενικά ο μακροχρόνιος αρνητικός αντίκτυπος ισχύει για όλες της ηλικιακές ομάδες εκτός από την ομάδα 55–64 ετών. Οι εξηγήσεις μας, σε αυτή την περίπτωση, σχετίζονται με το γεγονός ότι οι χώρες που περιλαμβάνονται στα δεδομένα είναι κυρίως από την ΕΕ, είναι ανεπτυγμένες και διαθέτουν εργατικό δυναμικό υψηλής εξειδίκευσης και μόρφωσης. Η πλειοψηφία των εργαζομένων αυτής της κατηγορίας δεν αμείβεται με τον κατώτατο μισθό και η υψηλή εμπειρία αυτής της ηλικιακής ομάδας αξίζει περισσότερο από το αυξανόμενο κόστος που προκαλεί η αύξηση του κατώτατου μισθού. Αυτή η επίδραση είναι παρούσα και στο επίπεδο της συνολικής απασχόλησης των γυναικών ηλικίας 55–64 (Paun, 2021).

❖ **Wage and employment impact of minimum wage: Evidence from Lithuania**

Αυτό το έγγραφο αξιολογεί τις επιπτώσεις σε επίπεδο εργαζομένων μιας ιστορικά μεγάλης και μόνιμης αύξησης του κατώτατου μισθού στη Λιθουανία. Η στρατηγική αξιοποιεί τη διακύμανση της έκθεσης των εργαζομένων στον νέο κατώτατο μισθό και εκμεταλλεύεται το γεγονός ότι δεν υπήρξε αύξηση στον κατώτατο μισθό τα προηγούμενα χρόνια ώστε να ληφθούν υπόψη οι ετερογενείς προοπτικές της αγοράς εργασίας των χαμηλόμισθων σε σχέση με τους υψηλόμισθους εργαζομένους. Χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα τα οποία προέρχονται από ένα δείγμα εργαζομένων που είναι εγγεγραμμένοι στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης μεταξύ 2000 και 2020, πριν και μετά την αλλαγή

πολιτικής, που παρέχονται από το Συμβούλιο του Κρατικού Ταμείου Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Παρατηρήθηκε ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού αύξησε σημαντικά τις αποδοχές των εργαζομένων με χαμηλό μισθό όμως γενικά δεν βρέθηκαν αρνητικές επιπτώσεις στις προοπτικές απασχόλησης των χαμηλόμισθων εργαζομένων. Ωστόσο, παρέχονται ενδεικτικά στοιχεία ότι οι νέοι εργαζόμενοι, οι εργοδότες με μεγάλη έκθεση καθώς και οι επιχειρήσεις στον τομέα των εμπορίου ενδέχεται να επηρεαστούν περισσότερο αρνητικά. Επιπλέον, τεκμηριώνεται ότι οι απώλειες απασχόλησης ήταν μικρότερες στις βιομηχανίες καθώς και στις επιχειρήσεις που φοροδιαφεύγουν. Η ανάλυση παρουσιάζει ετερογένεια και υποδηλώνει ότι υπάρχει περιθώριο για πιο διαφοροποιημένη πολιτική. Για παράδειγμα, μια ενδιαφέρουσα πολιτική μεταξύ των εργαζομένων ή των τομέων ή των γεωγραφικών περιοχών που παρουσιάζουν έντονη ετερογένεια, θα μπορούσε να είναι αυτή των κατώτατων μισθών για συγκεκριμένες ομάδες που ορίζονται από συλλογικές συμβάσεις (Garcia-Louzao, 2023).

Πίνακας 4.1: Βιβλιογραφική σύνοψη εργασιών που σχετίζονται με τον κατώτατο μισθό και την ανεργία.

Συγγραφέας	Έτος	Χώρα	Περίοδος Μελέτης	Αποτελέσματα
Karamanis, Beneki, Ioakimidis	2018	Ελλάδα	2000-2017	Δεν υπάρχει σαφής συσχέτιση μεταξύ του ύψους του κατώτατου μισθού και της ανεργίας.
Broecke, Forti, Vandeweyer	2017	Δέκα Μεγάλες Αναδυόμενες Οικονομίες	1980-2014	Οι αυξήσεις στον κατώτατο μισθό διαπιστώθηκε ότι έχουν ελάχιστες επιπτώσεις στην απασχόληση στις αναδυόμενες οικονομίες.
Andriopoulou, Karakitsios	2022	Ελλάδα	2004-2019	Τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι δεν υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ των μεταβολών του κατώτατου μισθού και της μετάβασης στην ανεργία.
Martínez Mónica, Martínez Maribel	2021	Παγκόσμια Βάση Δεδομένων	1900-2020	Ο αντίκτυπος του κατώτατου μισθού στην απασχόληση είναι αρνητικός και στις αναπτυγμένες αλλά και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτή η αρνητική επίδραση είναι μικρή αλλά ισχυρή.

Zhao, Sun	2021	ΗΠΑ	1997-2006	Η σύγκριση των δεδομένων δείχνει ότι ένας υψηλότερος κατώτατος μισθός μειώνει τα μέσα ποσοστά προσλήψεων και απολύσεων. Δεδομένου ότι η μείωση του ποσοστού προσλήψεων είναι υψηλότερη από τη μείωση του ποσοστού απολύσεων, το ποσοστό ανεργίας αυξάνεται.
Kakoulidou, Konstantinou, Moutos	2020	Ελλάδα	2008-2016	Τα αποτελέσματα της έρευνας μετά την κατάργηση του επιδόματος γάμου στον κατώτατο μισθό το 2012 δεν παρουσίασαν μεταβολή στην πιθανότητα απασχόλησης στο σύνολο των ατόμων. Ωστόσο, αν εξαιρέσουμε τα άτομα για τα οποία ο κατώτατος δεν τους επηρεάζει, διαπιστώθηκε ότι τα έγγαμα άτομα έχουν 1,26% περισσότερες πιθανότητες να απασχοληθούν μετά τη μεταρρύθμιση.
Roupakias	2022	Ελλάδα	2016-2020	Τα αποτελέσματα δεν βρίσκουν σημαντικές επιπτώσεις στην ανεργία. Αντίθετα, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού και η κατάργηση του υποκατώτατου μισθού το 2019 συνδέονται με υψηλότερη γυναικεία απασχόληση.
Gorjón, Martinez de Lafuente, Romero	2019	Ισπανία	2004-2018	Διαπιστώθηκε ότι ο νέος κατώτατος μισθός αύξησε σημαντικά την πιθανότητα να εμφανιστεί ανεργία μετά από ένα χρόνο. Τα αποτελέσματά υποδηλώνουν σημαντικές διαφορές ανάλογα με την ηλικία των εργαζομένων που επηρεάστηκαν από τη μεταρρύθμιση.

Georgiadis, Kaplanis, Monastiriotis	2020	Ελλάδα	2009- 2012	Το βασικό εύρημα είναι ότι οι προσαρμογές μισθών και απασχόλησης στη μεταρρύθμιση υποδηλώνουν αρνητική σχέση μεταξύ των μισθών και της συνολικής απασχόλησης σε επίπεδο επιχείρησης.
Kim & Gieyoung Lim	2018	Χώρες ΟΟΣΑ	2000- 2014	Διαπιστώθηκε ότι ένας υψηλότερος κατώτατος μισθός μειώνει τη ζήτηση εργασίας αλλά δεν επηρεάζει την προσφορά εργασίας. Τα εμπειρικά αποτελέσματα υποδηλώνουν επίσης ότι οι σχετικά μέτριες αυξήσεις στους κατώτατους μισθούς έχουν περιορισμένες επιπτώσεις στην απασχόληση.
Cengiz, Dube, Lindner, Zentler- Munro	2021	ΗΠΑ	1979- 2019	Δεν υπάρχει καμία σαφής ένδειξη ότι ο κατώτατος μισθός έχει αρνητική επίδραση στο ποσοστό ανεργίας και στη συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό ή στις μεταβάσεις στην αγορά εργασίας.
Bechlioulis, Chletsos	2021	Ελλάδα	2010- 2020	Η σχετική πιθανότητα απώλειας εργασίας σχετίζεται με την αύξηση του κατώτατου μισθού. Όμως, η πιθανότητα απώλειας εργασίας μειώνεται για άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση σε σύγκριση με άτομα με δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
Karakitsios	2016	Ελλάδα	2008- 2014	Εκτιμώντας τις πιθανότητες απασχόλησης και ελέγχοντας τη μεταρρύθμιση, τις ηλικιακές ομάδες και τα ατομικά χαρακτηριστικά, διαπιστώθηκε ότι η επίδραση του υποκατώτατου μισθού στην απασχόληση των νέων κυμαινόταν από στατιστικά ασήμαντη έως αρνητική.

Kanellopoulos	2015	Ελλάδα	2003-2014	Οι κατώτατοι μισθοί μειώνουν σημαντικά την απασχόληση και για τα δύο φύλα.
Kamińska, Lewandowski	2015	Πολωνία	2002-2013	Τα ευρήματά δείχνουν ότι οι αυξήσεις του κατώτατου μισθού σχετίζονταν με υψηλότερους μισθούς και καλύτερα ωράρια εργασίας για τους εργαζόμενους που διατήρησαν τις θέσεις εργασίας τους, αλλά και με περισσότερες απώλειες θέσεων εργασίας, ειδικά μεταξύ των προσωρινών εργαζομένων, και υψηλότερες ροές από μόνιμες σε προσωρινές θέσεις εργασίας.
Georgiadis, Kaplanis, Monastiriotis	2018	Ελλάδα	2009-2017	Διαπιστώθηκε ότι οι ελάχιστοι μισθοί έχουν θετική και σημαντική επίδραση στους μισθούς σε ατομικό και εταιρικό επίπεδο αλλά χωρίς συστηματικές επιπτώσεις στην απασχόληση.
Pérez	2020	Κολομβία	1990-2012	Οι αυξήσεις του κατώτατου μισθού είχαν σαν αποτέλεσμα ελαφρές αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση στον άτυπο τομέα, αλλά όχι στον επίσημο τομέα.
Paun, Nechita, Patruți, Topan	2021	22 Χώρες	1999-2016	Τα αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού επηρεάζει αρνητικά τη δυναμική της συνολικής απασχόλησης και επηρεάζει αρνητικά τη δυναμική της απασχόλησης των νεότερων ατόμων. Γενικά ο μακροχρόνιος αρνητικός αντίκτυπος ισχύει για όλες της ηλικιακές ομάδες εκτός από την ομάδα 55–64 ετών.

Garcia-
Louzao,
Tarasonis

2023

Λιθουανία

2000-
2020

Παρατηρήθηκε ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού αύξησε σημαντικά τις αποδοχές των εργαζομένων με χαμηλό μισθό όμως γενικά δεν βρέθηκαν αρνητικές επιπτώσεις στις προοπτικές απασχόλησης των χαμηλόμισθων εργαζομένων.

5 Αποτελέσματα

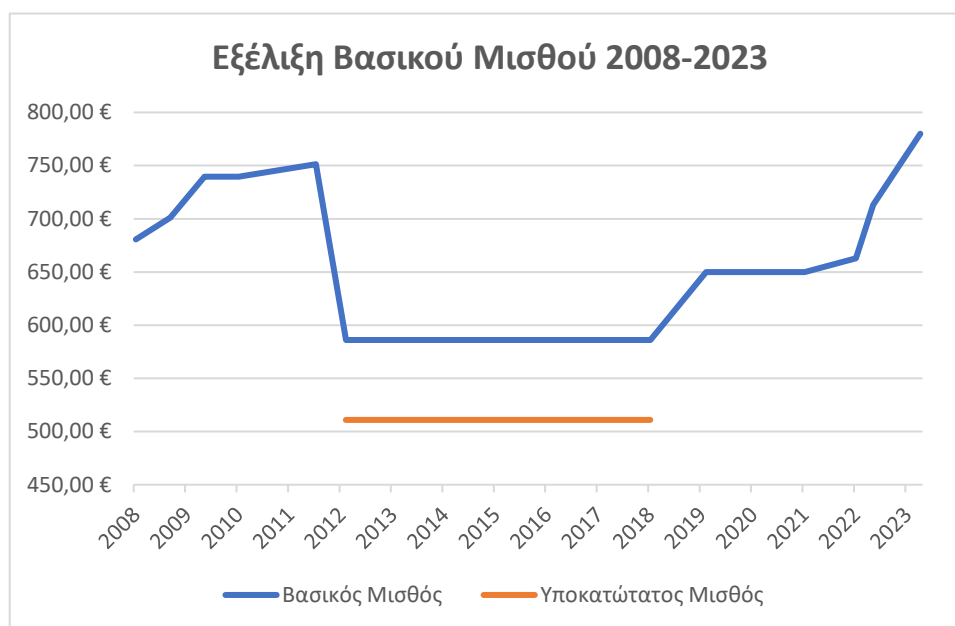
Με την οικονομία της Ελλάδος να διακατέχεται από σοβαρά δομικά προβλήματα και στρεβλώσεις οι κρίσεις που εμφανίστηκαν, τα τελευταία 15 χρόνια περίπου, επιβάρυναν τους οικονομικούς δείκτες. Αντίστοιχα επιβαρύνθηκε και η αγορά της εργασίας.

Ήταν επείγουσα η ανάγκη για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων των μνημονίων. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές ήταν απαραίτητες και σημαντικές για να μπορέσει να γίνει η αγορά εργασίας πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη. Τα πιο σημαντικά που εφαρμόστηκαν ήταν (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012):

- Μείωση του κατώτατου μισθού.
- Μείωση αποζημίωση απόλυσης και ίση αντιμετώπιση των υπαλλήλων και των εργατών.
- Αύξηση του ορίου για τις ομαδικές απολύσεις.
- Διευκόλυνση των ελαστικών μορφών απασχόλησης (μερική και προσωρινή απασχόληση).
- Εφαρμογή των διατάξεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου ως προς την αναγνώριση των επαγγελματικών δεξιοτήτων.
- Αναμόρφωση της Επιθεώρησης Εργασίας με πλήρως καταρτισμένο προσωπικό.
- Βελτίωση του νόμου για την δήλωση πρόσληψης νέων εργαζομένων.

Η εξέλιξη του κατώτατου μισθού λόγω της οικονομικής κρίσης και της εφαρμογής των μνημονίων παρουσιάζει έντονη μείωση τα πρώτα χρόνια και παρέμεινε σταθερός τα επόμενα μέχρι να αρχίσουν οι αυξήσεις το 2019. Εντοπίζουμε επίσης μια νέα εφαρμογή στον κατώτατο μισθό, που μέχρι το 2012 δεν υπήρχε, τον υποκατώτατο μισθό που αφορούσε νέους εργαζομένους κάτω των 25 ετών, ο οποίος ήταν κατά 12,82% μειωμένος σε σχέση με των εργαζομένων άνω των 25 ετών, με σκοπό να τονώσει την απασχόληση στους νέους, μια ομάδα που παρουσιάζει ιδιαίτερο υψηλό ποσοστό ανεργίας (Karamanis, 2018).

Διάγραμμα 5.1: Η εξέλιξη του βασικού μισθού στην Ελλάδα.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΓΣΕΕ (Αποδοχές Υπαλλήλων Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας 2008-2023).

Την περίοδο που μελετάμε η απασχόληση παρουσίασε σταδιακή μείωση από την έναρξη της οικονομικής κρίσης, από το υψηλότερο σημείο που βρισκόταν τον Οκτώβριο του 2008 με 4.620.500 εργαζομένους μέχρι και το χαμηλότερο σημείο της τον Νοέμβριο του 2013 με 3.460.500 εργαζομένους. Μία μείωση της τάξης του 25,11% που στοίχησε στους εργαζομένους 1.160.000 θέσεις εργασίας (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απασχόληση 2008 - 2023).

Έπειτα παρατηρούμε μία αυξητική τάση στην απασχόληση μέχρι και τον Νοέμβριο του 2019, με 3.928.100 εργαζομένους, λίγο πριν το ξέσπασμα της υγειονομικής κρίσης Covid-19. Με την έναρξη της πανδημίας και την εφαρμογή των περιοριστικών μέτρων επήλθε ένα δραματικό σοκ στην αγορά εργασίας, με ραγδαία μείωση της απασχόλησης της τάξης του 14,31% μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα, και 562.000 εργαζομένους να χάνουν την εργασία τους μέχρι και Μάϊο του 2020 όπου οι εργαζόμενοι ήταν 3.336.100. Από το σημείο αυτό παρουσιάζει ξανά μια αυξητική τάση μέχρι και το τέλος της περιόδου μελέτης τον Δεκέμβριο του 2023 στους 4.237.300 εργαζομένους (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απασχόληση 2008 - 2023).

Παράλληλα η ανεργία είχε αντίθετη τάση με σταδιακή άνοδο από την έναρξη της οικονομικής κρίσης φτάνοντας στο υψηλότερο σημείο τον Ιούλιο του 2013 με ποσοστό 28,3%. Κατόπιν παρουσιάζει μείωση για αρκετά χρόνια μέχρι και την απότομη αύξηση

της κατά την έναρξη της πανδημίας από 16,2% τον Φεβρουάριο του 2020 σε 20,3% τον Ιούνιο του 2020 (ΕΛ.ΣΤΑΤ., Απασχόληση 2008 - 2023).

Στο διάγραμμα 10.2 παρατηρούμε την αντίθετη τάση που έχει η απασχόληση με την ανεργία και πως ούτε η απασχόληση ούτε η ανεργία έχουν επιστρέψει στις τιμές προ των κρίσεων.

Διάγραμμα 5.2: Απασχολούμενοι και ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα.

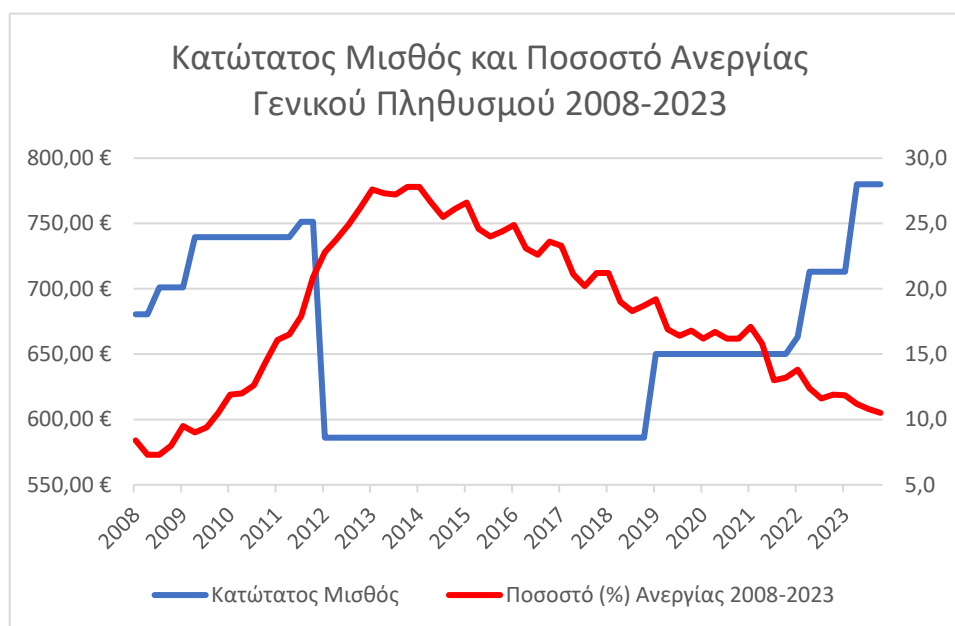

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Πληθυσμός (σε χιλιάδες) ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά κατάσταση απασχόλησης για τα έτη 2008 - 2023 ανά τρίμηνο (Σύνολο Χώρας)).

Καθώς το αντικείμενο μελέτης είναι ο τρόπος που επηρέασε ο κατώτατος μισθός την απασχόληση και την ανεργία την περίοδο των κρίσεων παραθέτουμε τα αποτελέσματα στο διάγραμμα 5.3. Παρατηρούμε ότι ο κατώτατος μισθός από την αρχή της περιόδου που μελετάμε το 2008 έχει αυξητική τάση και αντίστοιχη αυξητική τάση έχει και η ανεργία, από το 2009 έως το 2011 παραμένει σταθερός, με εξαίρεση μια μικρή αύξηση τον Ιούλιο του 2011, αλλά η ανεργία αυξάνεται με πιο έντονο ρυθμό. Στην συνέχεια ο κατώτατος μισθός παρουσιάζει απότομη μείωση τον Φεβρουάριο του 2012 και το ποσοστό ανεργίας έντονη αύξηση. Για τα επόμενα 7 χρόνια παραμένει σταθερός ο κατώτατος μισθός και η ανεργία παρουσιάζει σταδιακή μείωση. Παρατηρούμε ότι η ανεργία έφτασε στο υψηλότερο της σημείο τον Ιούλιο και τον Σεπτέμβριο του 2013 και άρχισε να μειώνεται έπειτα από σχεδόν 1,5 χρόνο από την απότομη πτώση του κατώτατου μισθού. Το 2019 ο κατώτατος μισθός αυξάνεται αλλά η ανεργία παρουσιάζει παρόμοιο

ρυθμό μείωσης με τα προηγούμενα χρόνια. Την περίοδο 2019-2022 ο μισθός παραμένει σταθερός και η ανεργία εξακολουθεί να μειώνεται με εξαίρεση την περίοδο που έκανε την εμφάνιση της η πανδημία Covid-19 από τον Φεβρουάριο του 2020 έως τον Φεβρουάριο του 2021. Από το 2022 και μετά διαπιστώνουμε αυξήσεις στον κατώτατο μισθό και μειώσεις στο ποσοστό ανεργίας.

Διάγραμμα 5.3: Κατώτατος μισθός και ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα.

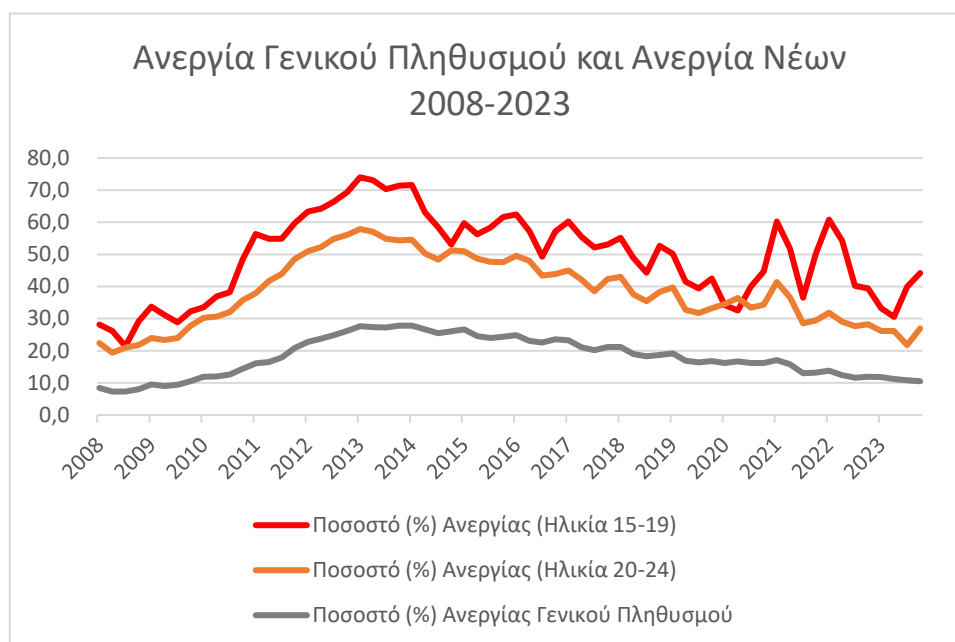

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και ΓΣΕΕ.

Βέβαια είναι γνωστό από την βιβλιογραφία πως ο κατώτατος μισθός έχει μεγαλύτερη επιρροή σε αδύναμες ομάδες εργαζομένων όπως οι χαμηλόμισθοι και οι νέοι με χαμηλά επίπεδα κατάρτισης (Paun, 2021). Άρα θα ήταν πιο συνετό η σύγκριση της μεταβολής του κατώτατου μισθού να γίνει με αυτές τις ομάδες πληθυσμού. Εξ ορισμού οι υψηλόμισθοι εργαζόμενοι και με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης δεν παρουσιάζουν συσχέτιση με την μεταβολή του κατώτατου μισθού (Bechlioulis, 2021).

Όπως παρατηρούμε στο διάγραμμα 5.4 η ανεργία στους νέους είναι πιο έντονη σε σχέση με του γενικού πληθυσμού. Ιδιαίτερα για τις ηλικίες 15-19. Ακολουθεί βέβαια την τάση της ανεργίας του συνολικού πληθυσμού αλλά με μεγαλύτερα ποσοστά και μεγαλύτερες διακυμάνσεις.

Διάγραμμα 5.4: Ποσοστό ανεργίας νέων στην Ελλάδα.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Πληθυσμός της Ελλάδος (σε χιλιάδες) κατά φύλο, ηλικία και κατάσταση απασχόλησης για τα έτη 2008 - 2023 ανά τρίμηνο (Σύνολο Χώρας)).

Τώρα αν συγκρίνουμε τον κατώτατο μισθό με την ανεργία στις ηλικιακές ομάδες κάτω των 25, μιας και σε αυτή την ηλικία έγινε ο διαχωρισμός του υποκατώτατου μισθού, παρατηρούμε πως ο κατώτατος μισθός από την αρχή της περιόδου που μελετάμε το 2008 έχει αυξητική τάση και αντίστοιχη αυξητική τάση έχει και η ανεργία, από το 2009 έως το 2011 παραμένει σταθερός, με εξαίρεση μια μικρή αύξηση τον Ιούλιο του 2011, αλλά η ανεργία αυξάνεται με πιο έντονο ρυθμό. Στην συνέχεια γίνεται διαχωρισμός του μισθού των νέων με των μεγαλύτερων σε ηλικία εργαζομένων τον Φεβρουάριο του 2012, με την εισαγωγή του υποκατώτατου μισθού ο οποίος είναι μειωμένος κατά 32%, και πάλι όμως το ποσοστό ανεργίας εμφανίζει έντονη αύξηση. Παρατηρούμε βέβαια πως παρόλη την εισαγωγή του υποκατώτατου μισθού η ανεργία των νέων έφτασε στο υψηλότερο της σημείο ένα χρόνο αργότερα, το πρώτο τρίμηνο του 2013, με 74% στις ηλικίες 15-19 και 57,9% στις ηλικίες 20-24, τα οποία ήταν και τα μεγαλύτερα ποσοστά για την περίοδο που μελετάμε. Επομένως και σε αυτές της ηλικιακές ομάδες η μείωση της ανεργίας υστέρησε έναν χρόνο σε σχέση με την μείωση του κατώτατου μισθού. Για τα επόμενα 7 χρόνια μέχρι το 2019 παραμένει σταθερός ο μισθός και η ανεργία παρουσιάζει σταδιακή μείωση. Το 2019 καταργείται ο υποκατώτατος μισθός και ταυτόχρονα ο κατώτατος μισθός αυξάνεται, οι αποδοχές των νέων εργαζομένων κάτω των 25 ετών παρουσιάζουν μία αύξηση του 27,21%, αλλά η ανεργία παρουσιάζει παρόμοιο ρυθμό μείωσης με τα

προηγούμενα χρόνια. Την περίοδο 2019-2022 ο μισθός παραμένει σταθερός και η ανεργία εξακολουθεί να μειώνεται, με εξαίρεση και σε αυτήν την περίπτωση την περίοδο που έκανε την εμφάνιση της η πανδημία Covid-19 από τον Φεβρουάριο του 2020 έως τον Φεβρουάριο του 2021. Από το 2022 και μετά διαπιστώνουμε αυξήσεις στον κατώτατο μισθό και σταδιακές μειώσεις στο ποσοστό ανεργίας.

Διάγραμμα 5.5: Κατώτατος μισθός και ποσοστό ανεργίας νέων στην Ελλάδα.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. και ΓΣΕΕ.

Μετά την ανάλυση των δεδομένων και την εξαγωγή των αποτελεσμάτων μπορούμε να συμπεράνουμε ότι δεν υπάρχει άμεση και σαφής συσχέτιση μεταξύ των μεταβολών του κατώτατου μισθού και της ανεργίας στην ελληνική αγορά εργασίας, τουλάχιστον για την περίοδο που έγινε η έρευνα. Αυτό το εύρημα είναι παρόμοιο με άλλες εμπειρικές μελέτες και έρευνες. Παρατηρούμε επίσης ότι έπειτα από σχεδόν 1,5 χρόνο από την απότομη πτώση του κατώτατου μισθού και την εισαγωγή του υποκατώτατου μισθού άρχισαν να μειώνονται σταδιακά τα ποσοστά ανεργίας. Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν μπορεί να επηρέασαν με χρονική υστέρηση σε κάποιο βαθμό την ανεργία αλλά δεν αρκούν για να εξηγηθεί η μεγάλη αύξηση της ανεργίας την περίοδο της οικονομικής και υγειονομικής κρίσης. Αντίστοιχα ενώ ο κατώτατος μισθός παρέμεινε σταθερός για την περίοδο 2012-2017 και 2019-2021 δεν φαίνεται να είναι αυτός ο παράγοντας για τις μεταβολές της ανεργίας στις περιόδους των κρίσεων.

Κατόπιν των παραπάνω οι διακυμάνσεις της ανεργίας και της απασχόλησης θα μπορούσαν να μελετηθούν σχετικά με άλλους μακροοικονομικούς δείκτες της ελληνικής οικονομίας. Ορισμένα από αυτά θα μπορούσαν να είναι το χαμηλό επίπεδο επενδύσεων (διάγραμμα 5.6), η κατανομή του εργατικού δυναμικού και το υψηλό μη μισθολογικό κόστος εργασίας είναι μόνο μερικοί από τους βασικούς λόγους για τα επίμονα υψηλά ποσοστά ανεργίας. Κατά συνέπεια, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των εργασιακών πολιτικών θα πρέπει να βασίζονται σε πραγματικά πρότυπα ώστε να ανταποκρίνεται επαρκώς στο πρόβλημα της ανεργίας στην ελληνική κοινωνία (Karamanis, 2018).

Διάγραμμα 5.6: Καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάση στοιχείων Τράπεζας της Ελλάδος (Καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης 2008-2023)

Επιπλέον, ο αντίκτυπος του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας ακολουθεί τις θεωρητικές προβλέψεις καθώς οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης αυξάνουν τις εκροές ανεργίας και μειώνουν τις εισροές (Andriopoulou, 2022). Αν συγκρίνουμε τις μεταβολές του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας και τα ποσοστά ανεργίας συμπεραίνουμε ότι παρουσιάζει υψηλό ποσοστό συσχέτισης όπως βλέπουμε και στο διάγραμμα 5.7. Για να φανεί πλήρως αυτή η συσχέτιση αναστρέψαμε τον άξονα την ανεργίας.

Διάγραμμα 5.7: ΑΕΠ και αντίστροφο ποσοστό ανεργίας 2008-2023.

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Αντίστοιχα η εξωτερική μετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί ως δικλείδα ασφαλείας για την οικονομία, συμβάλλοντας στον μετριασμό των επιπτώσεων στην ανεργία μέσω της μείωσης της συνολικής προσφοράς εργασίας (Bergin, 2020). Παρατηρούμε ότι για την περίοδο μελέτης που η ανεργία εμφάνιζε υψηλά ποσοστά υπάρχουν σημαντικές μεταναστευτικές εκροές εργαζομένων από το ελληνικό εργατικό δυναμικό με αποτέλεσμα τα ποσοστά ανεργίας στα οποία στηρίχθηκε η έρευνα να είναι μικρότερα.

Πίνακας 5.1: Καθαρές μεταναστευτικές ροές της Ελλάδος 2008-2022.

Έτος	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Καθαρή μετανάστευση	23.485	14.927	-1.579	-32.315	-65.994	-59.148	-47.790
Έτος	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Καθαρή μετανάστευση	-44.905	10.332	8.920	16.440	34.439	6.384	

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί βάσει στοιχείων της ΕΛ.ΣΤΑΤ. (Υπολογιζόμενος Πληθυσμός και Μεταναστευτικές Ροές της Χώρας (2023)).

6 Συμπεράσματα

Τα κράτη διεθνώς για την προστασία και την οικονομική ευημερία των εργαζομένων τους έχουν θεσπίσει τον κατώτατο μισθό στην αγορά εργασίας. Μια ρύθμιση στην αγορά εργασίας αμφιλεγόμενη μεταξύ των οικονομολόγων ως προς την αποτελεσματικότητά της. Οι υποστηρικτές της θεωρούν ότι στηρίζει τους χαμηλόμισθους και μειώνει την ανισότητα μεταξύ των εργαζομένων ενώ οι επικριτές της θεωρούν ότι αυξάνει το κόστος παραγωγής και ότι δημιουργεί ατέλεια στην αγορά εργασίας με αποτέλεσμα την αύξηση της ανεργίας. Πάρα τις ασυμφωνίες όμως ο κατώτατος μισθός εφαρμόζεται σε πολλές χώρες παγκοσμίως μέσα στα πλαίσια του κράτους δικαίου και πρόνοιας (Λιανός, 2017).

Στην Ελλάδα εφαρμόζεται η ρύθμιση του κατώτατου μισθού από το έτος 1975. Διαχρονικά υπήρχε μια αυξητική τάση του κατώτατου μισθού αποτέλεσμα της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας και του πληθωρισμού. Η ελληνική αγορά εργασίας όμως μέχρι και την δεκαετία του 2000 διακατεχόταν από στρεβλώσεις. Παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης μέχρι και το 2008 υπήρχαν σοβαρές θεσμικές αδυναμίες στην ελληνική οικονομία και στην ελληνική αγορά εργασίας που λειτουργούσαν αρνητικά ως προς την ανταγωνιστικότητα (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Το 2008 η παγκόσμια οικονομία βίωσε την χειρότερη οικονομική κρίση μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Μια κρίση που είχε αφετηρία το χρηματοπιστωτικό σύστημα και την οικονομία των ΗΠΑ και στην συνέχεια διαχύθηκε με ταχείς ρυθμούς σε όλες του οικονομίες του πλανήτη (Blanchard, 2011). Τα διαθρωτικά προβλήματα που αντιμετώπιζε η ελληνική οικονομία οξύνθηκαν με αποτέλεσμα να φτάσει στα πρόθυρα της χρεωκοπίας τον Απρίλιο του 2010 και στην σύναψη σύμβασης, του Μνημονίου, με αντάλλαγμα την λήψη οικονομικής βοήθειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση και από ΔΝΤ. Η αποδοχή αυτής της συμφωνίας περιείχε μέτρα και οδηγίες για την εξυγίανση των μακροοικονομικών μεγεθών της Ελλάδος καθώς και την επιβολή μεταρρυθμίσεων απαραίτητων για την βελτίωση των χρόνιων παθογενειών που ταλάνιζε την ελληνική οικονομία. Ανάμεσα σε αυτές τις παθογένειες ήταν και η δυσλειτουργική αγορά εργασίας (Μητσόπουλος-Πελαγίδης, 2012).

Ανάμεσα στα μέτρα που εφαρμόστηκαν για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της αγοράς εργασίας ήταν και η προσαρμογή του κατώτατου μισθού σε χαμηλότερα επίπεδα. Η εξέλιξη του κατώτατου μισθού παρουσίασε έντονη μείωση το 2012 και παρέμεινε σταθερός τα επόμενα χρόνια μέχρι να αρχίσουν οι αυξήσεις το 2019. Εντοπίζεται επίσης μια νέα εφαρμογή στον κατώτατο μισθό, που μέχρι το 2012 δεν υπήρχε, τον υποκατώτατο μισθό που αφορούσε νέους εργαζομένους κάτω των 25 ετών (Karamanis, 2018).

Πέρα όμως από την οικονομική κρίση του 2008 προέκυψε και μία άλλη κρίση, που το υπόβαθρο της δεν ήταν οικονομικό αλλά είχε έντονη προέκταση στην παγκόσμια οικονομία. Στα τέλη του 2019, στην Κίνα, εμφανίστηκαν συμπτώματα πνευμονίας άγνωστης αιτίας και προέλευσης. Ονομάστηκε Σοβαρό Οξύ Αναπνευστικό Σύνδρομο Κορονοϊός 2 (SARS-COV-2) και η ασθένεια που προκαλείται από αυτό Covid-19 και ανακηρύχθηκε ως πανδημία από τον ΠΟΥ τον Μάρτιο του 2020 (Ge H 2020, Deslandes 2020). Στις 26 Φεβρουαρίου του 2020 επιβεβαιώθηκε το πρώτο κρούσμα του ιού στην ελληνική επικράτεια στην Θεσσαλονίκη (Paradimos, 2020). Κύριο χαρακτηριστικό της πανδημίας ήταν η υψηλή θνησιμότητα και κατά την προσπάθεια αντιμετώπισης της δημιουργήθηκαν αρκετά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα. Αρκετά παραμένουν μέχρι και σήμερα. Η τήρηση φυσικών αποστάσεων προκάλεσε κοινωνική αποστασιοποίηση, αρκετές συνέπειες οικονομικής φύσεως όπως η αύξηση της ανεργίας καθώς και πολλές πολιτικές αναταράξεις (Κονδύλης-Μπένος, 2021). Κατά την διάρκεια της πανδημίας εφαρμόστηκε μια σειρά μέτρων στήριξης της ελληνικής αγοράς εργασίας.

Καθώς το αντικείμενο μελέτης είναι ο τρόπος που επηρέασε ο κατώτατος μισθός την απασχόληση και την ανεργία την περίοδο των κρίσεων (2008-2023) στην Ελλάδα, συμπεραίνουμε ότι δεν υπάρχει σαφή συσχέτιση μεταξύ των μεταβολών του κατώτατου μισθού και της ανεργίας στην αγορά εργασίας. Αυτό το εύρημα παρατηρείται και στο γενικό πληθυσμό καθώς και στις ομάδες που επηρεάζονται περισσότερο από τις μεταβολές του κατώτατου μισθού (ηλικίες 15-24). Τα αποτελέσματα είναι συνεπή με πολλές εμπειρικές μελέτες και έρευνες που έχουν διεξαχθεί σε διάφορες αγορές εργασίας ανά τον κόσμο. Συγκεκριμένα παρατηρούμε ότι έπειτα από σχεδόν 1,5 χρόνο από την απότομη πτώση του κατώτατου μισθού και την εισαγωγή του υποκατώτατου μισθού το 2012, άρχισαν να μειώνονται σταδιακά τα ποσοστά ανεργίας. Θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε πως οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόστηκαν μπορεί να επηρέασαν με

χρονική υστέρηση σε κάποιο βαθμό την ανεργία αλλά δεν αρκεί για να εξηγηθεί η μεγάλη αύξηση της ανεργίας την περίοδο της οικονομικής και υγειονομικής κρίσης. Αντίστοιχα ενώ ο κατώτατος μισθός παρέμεινε σταθερός για την περίοδο 2012-2017 και 2019-2021 δεν φαίνεται να είναι αυτός ο παράγοντας για τις μεταβολές της ανεργίας στις περιόδους των κρίσεων.

Κατόπιν των παραπάνω οι διακυμάνσεις της ανεργίας και της απασχόλησης θα μπορούσαν να εξηγηθούν από άλλους μακροοικονομικούς δείκτες της ελληνικής οικονομίας. Ορισμένα από αυτά θα μπορούσαν να είναι το χαμηλό επίπεδο επενδύσεων, η κατανομή του εργατικού δυναμικού και το υψηλό μη μισθολογικό κόστος εργασίας (Karamanis, 2018). Επιπλέον, ο αντίκτυπος του ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας ακολουθεί τις θεωρητικές προβλέψεις καθώς οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης αυξάνουν τις εκροές ανεργίας και μειώνουν τις εισροές (Andriopoulou, 2022). Αντίστοιχα η εξωτερική μετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί ως δικλείδα ασφαλείας για την οικονομία, συμβάλλοντας στον μετριασμό των επιπτώσεων στην ανεργία μέσω της μείωσης της συνολικής προσφοράς εργασίας (Bergin, 2020).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Γενική Συνομοσπονδία Εργατών Ελλάδος (ΓΣΕΕ), Αντλήθηκε από: <https://gsee.gr/egsee/>
- ΕΓΣΣΕ 1975-2021 (Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας), Αντλήθηκε από: <https://gsee.gr/egsee/>
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Αντλήθηκε από: [https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL15/-](https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL15/)
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Δημοσιονομικά στοιχεία για την περίοδο 2006-2022. Αντλήθηκε από: [https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL03/-](https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SEL03/)
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Εργατικό Δυναμικό (Μηνιαία) 2024. Αντλήθηκε από: [https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO02/-](https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO02/)
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Εργατικό Δυναμικό (Τριμηνιαία) 2023. Αντλήθηκε από: [https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/-](https://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SJO01/)
- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Στοιχεία Υπολογιζόμενου Πληθυσμού και Μεταναστευτικών Ροών της Χώρας (2023). Αντλήθηκε από: https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_mvcPath=%2Fview_content.jsp&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_redirect=https%3A%2F%2Fwww.statistics.gr%3A443%2Fel%2Fstatistics%3Fp_p_id%3Dcom_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dmaximized%26p_p_mode%3Dview%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_redirect%3Dhttps%253A%252F%252Fwww.statistics.gr%253A443%252Fel%252Fstatistics%253Fp_p_id%253Dcom_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3%2526p_p_lifecycle%253D0%2526p_p_state%253Dnormal%2526p_p_mode%253Dview%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_mvcPath%3D%252Fsearch.jsp%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_

INSTANCE_3_keywords%3D%25CE%259C%25CE%25B5%25CF%2584%25CE%25B1%25CE%25BD%25CE%25B1%25CF%2583%25CF%2584%25CE%25B5%25CF%2585%25CF%2584%25CE%25B9%25CE%25BA%25CE%25AD%25CF%2582%2B%25CE%25A1%25CE%25BF%25CE%25AD%25CF%2582%2B%25CF%2584%25CE%25B7%25CF%2582%2B%25CE%25A7%25CF%258E%25CF%2581%25CE%25B1%25CF%2582%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_formDate%3D1713381254329%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_scope%3Dthis-site&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_asSetEntryId=18266320&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_type=document

- Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.), Σύστημα Λογαριασμών Υγείας (ΣΛΥ) 2020. Αντλήθηκε από: https://www.statistics.gr/home?p_p_id=com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_mvcPath=%2Fview_content.jsp&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_redirect=https%3A%2F%2Fwww.statistics.gr%3A443%2Fhome%3Fp_p_id%3Dcom_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dmaximized%26p_p_mode%3Dview%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_redirect%3Dhttps%253A%252F%252Fwww.statistics.gr%253A443%252Fhome%253Fp_p_id%253Dcom_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3%2526p_p_lifecycle%253D0%2526p_p_state%253Dnormal%2526p_p_mode%253Dview%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_mvcPath%3D%252Fsearch.jsp%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_keywords%3D%25CF%2583%25CE%25BB%25CF%2585%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_formDate%3D1712084854164%26_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_scope%3Dthis-site&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_as

setEntryId=16909003&_com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_type=document

- Κατανοώντας την κρίση στην Ελλάδα, Μητσόπουλος Μιχάλης-Πελαγίδης Θεόδωρος, Εκδόσεις Ψυχογιός 2012.
- Κρίσεις και Πανδημίες, Φωτεινή Τζαβέλα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρη 2023.
- Μακροοικονομική. Olivier Blanchard, Εκδότης Επίκεντρο 2011.
- Ν. 4172/2013 άρθρο 103 (ΦΕΚ Α΄ 167), Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις. Αντλήθηκε από: <https://www.et.gr/SearchFek>
- Ν.3845/2010 ΦΕΚ 65/Α-06/05/2010. Μέτρα για την εφαρμογή του μηχανισμού στήριξης της ελληνικής οικονομίας από τα κράτη-μέλη της Ζώνης του ευρώ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Αντλήθηκε από: <https://www.et.gr/SearchFek>
- Οικονομική της Εργασίας, Λιανός Θ.-Νταούλη Ντεμούση Α. Εκδόσεις Μπένου Αθήνα 2017.
- Όλα τα μέτρα στήριξης των επιχειρήσεων και των εργαζομένων ανά κατηγορία. Οι παρεμβάσεις για τους επαγγελματίες της υγείας και τους ανέργους. Αντλήθηκε από: <https://covid19.gov.gr/category/oikonomia-ergasia>
- Πανδημία Covid-19 και οι Σύγχρονες Απειλές για την Δημόσια Υγεία, Ηλίας Κονδύλης-Αλέξης Μπένος, Εκδόσεις Τόπος 2021.
- Τα Οικονομικά της Εργασίας, Μια σύγχρονη προσέγγιση, Campbell R. McConnell-Stanley L. Brue-David A. Macpherson, Εκδόσεις Τζόλα, 2022.
- Τράπεζα της Ελλάδος, Καθαρές άμεσες ξένες επενδύσεις μη κατοίκων στην Ελλάδα ανά χώρα προέλευσης Αντλήθηκε από: <https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekswterikos-tomeas/ameses-ependyseis/roes>
- Τράπεζα της Ελλάδος, Τιμές και Αποδόσεις Τίτλων Αναφοράς του Ελληνικού Δημοσίου. Αντλήθηκε από: <https://www.bankofgreece.gr/statistika/xrhmatopistwtikes-agores/titloi-ellhnikoy-dhmosioy?order=asc&page=1>
- Υπουργείο Εργασίας (Εργασιακές Σχέσεις / Συλλογικές Εργασιακές Σχέσεις / Κατώτατος Μισθός)
- Υπουργείο Υγείας, Ενημέρωση διαπιστευμένων συντακτών Υπουργείου Υγείας από τον Υπουργό Υγείας Βασίλη Κικίλια και τον Γενικό Γραμματέα Δημόσιας

Υγείας Παναγιώτη Πρεζεράκο (09/12/2020)
<https://www.moh.gov.gr/articles/ministry/grafeio-typoy/press-releases/8095-enhmerwsh-diapisteymenwn-syntaktwn-y-poyrgei-oy-ygeias-apo-ton-y-poyrgo-ygeias-basilh-kikilia-kai-ton-geniko-grammatea-dhmosias-ygeias-panagiwth-prezerako>

Ξενογλώσση

- A.J. Tatem, D.J. Rogers, S.I. Hay, Global Transport Networks and Infectious Disease Spread, Editor(s): Simon I. Hay, Alastair Graham, David J. Rogers, *Advances in Parasitology*, Academic Press, Volume 62, 2006, Pages 293-343, ISSN 0065-308X, ISBN 9780120317622, [https://doi.org/10.1016/S0065-308X\(05\)62009-X](https://doi.org/10.1016/S0065-308X(05)62009-X)
- Andreas Georgiadis, Ioannis Kaplanis, Vassilis Monastiriotis, Minimum wages and firm employment: Evidence from a minimum wage reduction in Greece, *Economics Letters*, Volume 193, 2020, 109255, ISSN 0165-1765, <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2020.109255>.
- Andriopoulou Eirini, Karakitsios Alexandros. "Unemployment transitions and the role of minimum wage: From pre-crisis to crisis and recovery" *IZA Journal of Labor Policy*, vol.12, no.1, 2022, pp.-. <https://doi.org/10.2478/izajolp-2022-0002>
- Bambra C, Riordan R, Ford J, et al The COVID-19 pandemic and health inequalities, *Journal Epidemiology and Community Health* 2020;74:964-968
- Bechlioulis Alexandros, Chletsos Michael, 2021. "The differentiated effects of minimum wage reforms on unemployment Evidence from the Greek labor market," MPRA Paper 109327, University Library of Munich, Germany.
- Benos, Alexis & Kondilis, Elias & Pantoularis, Ioannis & Makridou, Euthymia & Rotulo, Arianna & Seretis, Stergios & Benos, Alexios. (2020). Κριτική αποτίμηση της ετοιμότητας και των πολιτικών αντιμετώπισης της πανδημίας του νέου κορωνοϊού (SARS – CoV-2): διεθνής και ελληνική εμπειρία. 10.13140/RG.2.2.17915.05927.
- Bergin, Adele & Kelly, Elish & Redmond, Paul. (2020). The labor market in Ireland, 2000–2018. *IZA World of Labor*. 10.15185/izawol.410.v2.
- Broecke, S., Forti, A., & Vandeweyer, M. (2017). The effect of minimum wages on employment in emerging economies: a survey and meta-analysis. Oxford

Development Studies, 45(3), 366–391.
<https://doi.org/10.1080/13600818.2017.1279134>

- Card, D. and A. Krueger (1995), *Myth and Measurement: The New Economics of the Minimum Wage*, Princeton University Press.
- Cengiz Doruk, Dube Arindrajit, Lindner Attila, Zentler-Munro David Seeing Beyond the Trees: Using Machine Learning to Estimate the Impact of Minimum Wages on Labor Market Outcomes (January 2021). NBER Working Paper No. w28399, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3776969>
- Chong-Uk Kim & Gieyoung Lim, 2018. "Minimum Wage and Unemployment: An Empirical Study on OECD Countries," *Journal of Reviews on Global Economics*, Lifescience Global, vol. 7, pages 1-9.
- Chuang. Social contagion Microbiological class war in China (2020). Αντλήθηκε από: <https://chuangcn.org/2020/02/social-contagion/>
- Deslandes A, Berti V, Tandjaoui-Lambotte Y, Alloui C, Carbonnelle E, Zahar JR, Bricler S, Cohen Y. SARS-CoV-2 was already spreading in France in late December 2019. *Int J Antimicrob Agents*. 2020 Jun;55(6):106006. doi: 10.1016/j.ijantimicag.2020.106006. Epub 2020 May 3. PMID: 32371096; PMCID: PMC7196402.
- Dow Jones Industrial Average. Αντλήθηκε από: <https://finance.yahoo.com/quote/%5EDJI/history>
- Eurofound. Living, working and Covid-19,2020 Αντλήθηκε από: <https://www.eurofound.europa.eu/en/publications/2020/living-working-and-covid-19>
- Garcia-Louzao Jose, Tarasonis Linas, Wage and Employment Impact of Minimum Wage: Evidence from Lithuania, *Journal of Comparative Economics*, Volume 51, Issue 2, 2023, Pages 592-609, ISSN 0147-5967, <https://doi.org/10.1016/j.jce.2022.12.002>.
- Ge H, Wang X, Yuan X, Xiao G, Wang C, Deng T, Yuan Q, Xiao X. The epidemiology and clinical information about COVID-19. *Eur J Clin Microbiol Infect Dis*. 2020 Jun;39(6):1011-1019. doi: 10.1007/s10096-020-03874-z. Epub 2020 Apr 14. PMID: 32291542; PMCID: PMC7154215.
- Georgiadis Andreas, Kaplanis Ioannis, Monastiriotis, Vassilis, 2018. "The impact of minimum wages on wages and employment: evidence from Greece," LSE

Research Online Documents on Economics 91959, London School of Economics and Political Science, LSE Library.

- Gorjón, L., Martínez de Lafuente, D. & Romero, G. Employment effects of the minimum wage: evidence from the Spanish 2019 reform. *SERIEs* (2023). <https://doi.org/10.1007/s13209-023-00291-1>
- Gountas I, Hillas G, Souliotis K. Act early, save lives: managing COVID-19 in Greece. *Public Health*. 2020 Oct;187:136-139. doi: 10.1016/j.puhe.2020.08.016. Epub 2020 Aug 25. PMID: 32961466; PMCID: PMC7447221.
- Guerrieri, Veronica, Guido Lorenzoni, Ludwig Straub, and Iván Werning. 2022. "Macroeconomic Implications of COVID-19: Can Negative Supply Shocks Cause Demand Shortages?" *American Economic Review*, 112 (5): 1437-74. DOI: 10.1257/aer.20201063, 2020
- Haugh, D., P. Ollivaud and D. Turner (2009), "What Drives Sovereign Risk Premiums: An Analysis of Recent Evidence from the Euro Area", OECD Economics Department Working Papers, No. 718, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/222675756166>.
- Kakoulidou Theano, Konstantinou Panagiotis, Moutos, Thomas, Abolishing the Martial Wage Premium in Greece: Employment and Participation Effects on Minimum Wage Workers (2020). CESifo Working Paper No. 8591, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3706609> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3706609>
- Kamińska A.G, Lewandowski P. (2015). The effects of minimum wage on a labour market with high temporary employment.
- Kanellopoulos Costas N, The Effects of Minimum Wages on Wages and Employment (July 1, 2015). Bank of Greece Economic Bulletin, Issue 41, Article 1, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4168780>
- Karakitsios Alexandros. (2016). The Effect of Subminimum Wage Introduction on Employment in Greece. *Αντλήθηκε από:* https://www.researchgate.net/publication/316878185_The_Effect_of_Subminimum_Wage_Introduction_on_Employment_in_Greece
- Karamanis K., Beneki Ch. & Ioakimidis, M. (2018). Greek labour market: The evaluation of minimum wage and unemployment during the period 2000-2017.

Journal of International Studies, 11(4), 93-105. doi:10.14254/2071-8330.2018/11-4/7 (Karamanis K., Beneki, Ch., & Ioakimidis, M. 2018)

- Khan M, Adil SF, Alkathlan HZ, Tahir MN, Saif S, Khan M, Khan ST. COVID-19: A Global Challenge with Old History, Epidemiology and Progress So Far. *Molecules*. 2020 Dec 23;26(1):39. doi: 10.3390/molecules26010039. PMID: 33374759; PMCID: PMC7795815.
- Liu YC, Kuo RL, Shih SR. COVID-19: The first documented coronavirus pandemic in history. *Biomed J*. 2020 Aug;43(4):328-333. doi: 10.1016/j.bj.2020.04.007. Epub 2020 May 5. PMID: 32387617; PMCID: PMC7199674.
- Mónica Jiménez Martínez, Maribel Jiménez Martínez, Are the effects of minimum wage on the labour market the same across countries? A meta-analysis spanning a century, *Economic Systems*, Volume 45, Issue 1, 2021, 100849, ISSN 0939-3625, <https://doi.org/10.1016/j.ecosys.2020.100849>
- Naibao Zhao, Meng Sun, Effects of minimum wage on workers' on-the-job effort and labor market outcomes, *Economic Modelling*, Volume 95, 2021, Pages 453-461, ISSN 0264-9993, <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.03.012>.
- Office for National Statistics. Coronavirus (COVID-19) related deaths by occupation, England, and Wales: deaths registered between 9 March and 25 May 2020. Αντλήθηκε από:
<https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/causesofdeath/datasets/coronaviruscovid19relateddeathsbyoccupationenglandandwales>
- Papadimos TJ. COVID-19 in Greece: People take precedence over economics. *J Glob Health*. 2020 Dec;10(2):020337. doi: 10.7189/jogh.10.020337. PMID: 33110537; PMCID: PMC7561270
- Paun CV, Nechita R, Patruți A, Topan MV. The Impact of the Minimum Wage on Employment: An EU Panel Data Analysis. *Sustainability*. 2021; 13(16):9359. <https://doi.org/10.3390/su13169359>
- Pérez Pérez Jorge, 2020. "The minimum wage in formal and informal sectors: Evidence from an inflation shock," *World Development*, Elsevier, vol. 133(C).
- Peyre M, Chevalier V, Abdo-Salem S, Velthuis A, Antoine-Moussiaux N, Thiry E, Roger F. A Systematic Scoping Study of the Socio-Economic Impact of Rift

Valley Fever: Research Gaps and Needs. *Zoonoses Public Health*. 2015 Aug;62(5):309-25. doi: 10.1111/zph.12153. Epub 2014 Sep 24. PMID: 25256804.

- Roberts M. *Pandemic Economics* (2020). Αντλήθηκε από: <https://isj.org.uk/pandemic-economics/>
- Roupakias, Stelios. (2022). Employment and distributional effects of Greece's national minimum wage. 10.13140/RG.2.2.10122.54722.
- Tsuyuhara, K. (2016), DYNAMIC CONTRACTS WITH WORKER MOBILITY VIA DIRECTED ON-THE-JOB SEARCH. *International Economic Review*, 57: 1405-1424. <https://doi.org/10.1111/iere.12202>
- WHO, A strategic framework for emergency preparedness (2017). Αντλήθηκε από: <https://www.who.int/publications/i/item/a-strategic-framework-for-emergency-preparedness>
- Worldbank (GDP constant 2015 US\$ World Bank national accounts data, and OECD National Accounts data files). Αντλήθηκε από: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD>